

ԱՐԱՐԱՏ ՂԱՐԻՔՅԱՆ

ՔԵՐԱԿԱՆ ՈՒԹՅԱՆ
ՅԵՎ,
ՈՒՂՂԱԳՐՈՒԹՅԱՆ

ՎԱՐՎՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՍԱԳԻՐԲ

ՃԻՆԱՐԱՐԻ ՅԵՎ, ՎԵՑԵՐՈՐԻ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

491.99-5

Դ-47

ԳԵՏԱԿԱՆ ՀՐԱՏԱՐԱԿԶՈՒԹՅՈՒՆ
ՅԵՐԵՎԱՆ 1 9 3 8

491.99-5

ԱՐԱՐԱՏ ՂԱՐԻՅԱՆ

12-57

Ք Ե Ր Ա Կ Ա Ն Ո Ւ Թ Յ Ա Ն
Յ Ե Վ
Ո Ւ Ղ Ղ Ա Գ Ր Ո Ւ Թ Յ Ա Ն

ՎԱՐԺՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԻ ԴԱՍԱԳԻՐԲ

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ՅԵՎ ՎԵՅԵՐՈՐԴ ԴԱՍԱՐԱՆՆԵՐԻ ՀԱՄԱՐ

0231 20/2/78

18 JUN 2013

Պատ. խմբագիր՝ Ա. Ճուղուբյան
Տեխ. խմբագիր՝ Ի. Վարդանյան
Թղթագրեր՝ Մարության

3169
38

Մ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

(Տես § 2) 1. Սահագործել միայն պարզ հախազասուք, ունենալը.

I. Ամենքը քնեցին: Յես մնացի դարձուն: Գիշերն ես տե-
սակ տեղերում մարդը չի կարողանում քնել, հազար ու մի ձեն
ե լսում, հազար ու մի բան ե յերևակայում:

Են անշուշտ գիշերվա հոգն եր, վոր շարժում եր սիմինդը-
նեքը, բայց ինձ թվում եր, թե Ովակիմ բիձու ասած պախրեն
եր բոստանը մտել: Գիշերվա մթության մեջ հեռվում սև կեր-
պարանքներ եյին յերևում ու կարծես շարժվում եյին:

Ու անքուն եյի յես:

Գիշերվա մի ժամին դուրս յեկա դափի դուռը:

Պարզ աշնանային գիշեր եր: Չոր ցուրտը սեղմում եր: Չո-
րեքը թշնամ եյին: Նրանք ել ասես քնել եյին, Ովակիմ բիձու
նման ֆշշացնում եյին խոր ու հանգիստ:

Բայց Դարվան-դուան աստղը արդեն դուրս եր յեկել: Մեր
ձամբա ընկնելու ժամանակն եր: Յես վեր կացրի իմ ընկերներին:
Նրանք շտապով հագան իրենց տրեխները, ու վեր կացանք դե-
պի Յեղնուտի կիրճը...

(Հով. Թումանյան. «Յեղշերուն»)

Որինակ՝

ՊԱՐԶ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Ամենքը քնեցին: Յես մնացի դարձուն:

II. Մոսկվայի կայարանը զարգարված ե կարմիր դրոշնե-
րով, թարմ ծաղիկներով ու կանաչներով:

Կայարանում մեծ բազմութուն կա: Խորհուրդների մեծ
մայրաքաղաքի լավագույն հարվածային բանվորները յեկել են
դիմավորելու Թանկագին հյուրերին:

Յնացքը կանգ առավ:

Վաղոններից դուրս չեկան զանազան տարազով մարդիկ։
Նրանց հագուստի աչք շլացնող գույները միախառնվել են այն-
պես, վոր կարծես ծիածանն է շողշողում։

Հյուրերի խումբը քայլեց դեպի քաղաք։ Թվում էր, թե մի
վառ ծաղկոց է շարժվում։ Արևելքը հյուսիս է յեկել հյուսիսին։

Ահա նրանք, այդ հյուսիս համարվող մեր յերկրի տերերը—
Տաջիկիստանի, Ուզբեկստանի և Թուրքմենստանի առաջավոր
կոլանտեսական կանաչք ու աղամարդիկ են։

Բայց ահա մեծերի առջևից քայլում է տասնմեկ տարեկան
մի աղջիկ։ Ո՞վ է։ Մի՞թե սա էս առաջավոր կոլանտեսական է,
թե՞ ծնողներն են բերել այս փոքրիկ պիոներ աղջկան...

Փոքրիկը քայլում է հպարտ, հաղթական, վստահ։ Նա կըրծ-
քին սեղմած ունի ինչ-վոր գիրք։

(«Մամլաթյաթը»)

2. Կազմել 5 պարզ նախադասություն։

(Տես § 2) 2. Արագրել միայն բարձր ցանկացած բաները.

I. Լեռնն ամեն ուր գնում էր քաղաքային թատրոնի շուրջը
գտնվող գեղեցիկ պարտեզը, նստում այնտեղ ու նայում հսկա-
յական շինությունը։ Հետո՝ գլուխը կրծքին թեքված, ով գիտե
ինչ խորհրդածությունների մեջ, վերադառնում էր տուն։ Նա
նորոգել էր տվել մոր ձեռքով լուսամուտից փողոց շարված
կիթառը, նվագում էր։ Յերբեմն դալիս էր ինձ մոտ և իմ առա-
ջարկությունը մանդոլինա նվագում։ Մի անգամ թախանձեցի
նրան, վոր կրկնի «Մադրիդի ջրմուկիկը», մերժեց։

(Շիբլանգադե. «Արտիստը»)

II. Նոր մարդիկ չքաղվոր գյուղացի յերիտասարդներին առաջ
քաշեցին և սկսեցին նոր կյանքի հիմքը դնել։

Մերկեն հետևեց, հետևեց և հանկարծ դարձանց։ Թունդ
կալով խորհրդային իշխանությունը։ Հասարակական վորևե ժո-
ղով լինելով՝ առաջին ժողովականը նա յեր։ Ներկայացում լինելով՝
դեռ մի ժամ առաջ Մերկեն կոնկրետ ախուսի դասը։ Ընտրա-
կան պայքարներին Մերկեն մասնակցում էր լեռանդով։

Յեվ ուրախ էր, ծիծաղում էր։

Մարդ կմեռներ գյուղում, կպատահեր, վոր լուր կըերեյին
Մերկեյին։

— Մերկե, ախր Մոսկով մեռավ։

— Ի՞նչ անեմ. սաղ ըլեմ յես, դհւ, խալիս։ Մեռավ՝ կթա-
ղենք։

III. Բայց ամենից շատ սիրում էր, վոր գյուղում մի նոր
բան էյին սկսում։ Ինչ կուզի լինի, թեկուզ ծառատունկի ուր
Գնում էր, իր բահով պիոներների հետ փորում, տնկիներ տըն-
կում, յերգեր, կատակներ անում։ Պիոներները ծիծաղում էյին
Պատահում էր, վոր վոմանք էլ ձեռք էյին առնում Մերկեյին։
Չէր նեղանում։

— Ե՛, ի՞նչ անենք. ջահել են, զնա չունի։ Ի՞նչս պակսեց։

Ընթերցարանի անխուսափելի հաճախորդն էր։ Յերբ կար-
դում էյին՝ խորին ուշադրությամբ, կապույտ, պսպղուն աչքերը
տնկում էր ընթերցողի աչքերին և հետաքրքրությամբ լսում։
Լսում էր չինական, հնդկական բանվորների գործազուգների քա-
ղաքացիական կռիվների մասին և այնպես վառ էր պատկերաց-
նում, կարծես այդ բոլորը կատարվում էր իրենց գյուղում,
(Դ. Դեմիրճյան, «Մերկե»)

Որինակ՝

ԲԱՐԴ ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐ

Մերկեն հետևեց, հետևեց և հանկարծ դարձանց։ Յեվ ուրախ
էր, ծիծաղում էր։

ՅԵՆԹԱԿԱ ՅԵՎ ՍՏՈՐՈՂՅԱԼ

(Տես § 3) 3. Արագրել յեճրակները յեվ ցույց տալ, թե
ի՞նչ հարցի յեմ պատասխանում.

Ձմեռնամուտ որերից մեկն էր։ Մուլքը դեռ բուրդովին չէր
կոխել յերկիրը։ Յերկինքը պզտոր էր դարնան ջրի պես։ Կատա-
ղի քամին վժժալով ներս էր պրծնում փողոցի մի բերանից
թոցնում էր առաջին պատահած մարդու գդակը, լիզում էր գետ-
նից աղբն ու փոշին, ծեծում էր դռներն ու պատուհանները
բարձրացնում պատուհն էր տալիս մանրավաճառի խանութի
կառից կախված ցուցանակն ու փախչում կորչում փողոցի մյուս
բերանից։ Հապտեղավառը, սանդուղն ուսին, փոքրիկ լապտերը
ձեռքին, վաղում էր լապտերները վառելու։ Փողոցի անկյունում

արդեն վաճառված լապտերը, հողմածեծ, ծուկ եր գլուխը և նախում
եր շուրջը կեղտոտ ապակիների միջից մարդու ցավալար ճպտոտ
աչքերի պես: Ամայի փողոցում մի փոքրիկ շուկն կուչ եր յեկեկ
մի փակ դռան առջև, սրբսրթում եր ամբողջ մարմնով և կաղ-
կանձում:

Նախըջար Դավիթը գնում եր տուն՝ մատների ծայրերը
կապույտ արխալուղի գրպանները դրած:

(Նար-գոս. «Հողուն վրա հասավ»)

Որինակ՝

Մուկը (Խնչը):

ՀՐԴԵՀ ՆԱՎԹԱՀԱՆՔՈՒՄ

1. Հրդենն արդեն բավական ընդարձակվել եր: Այրվում եր
ամենաարդյունաբերական հորերից մինը, Կրակը, բուրգի ստորին
մասից սրընթաց գուրս գալով, շտապում եր ընդգրկել ամբողջ
աշտարակը: Յերկնի հորիզոնի վրա ձգվել եր մթին ծխի մեջ մի
լայն ժապավեն, վոր քամու ընթացքով տարածվում եր հեռու
ու հեռու:

Մշակները շրջապատել էյին վիթխարի խարույկը և կաղ-
մել կենդանի ողակ սարսափած դեմքերի, ապշած աչքերի: Մի
խումբ մտել եր ասպարեղ և աշխատում եր գուրս բերել բուրգի
տակից մեքենան, միակ բանը, վոր կարելի չեր կրակից ազա-
տել:

Միքայելի առաջին միտքն եր գտնել չեղքոր զավակներին
ու կնոջը: Կրակը դեռ չեր հասել բնակարանին, բայց արդեն մո-
տենում եր: Մշակներն աշխատում էյին բուրգի և բնակարանի
մեջտեղում գտնվող նավթային լճակն ապահովել կրակից: Յեթե
լճակը վառվեր, ամբողջ տունը կորած եր:

— Յեկեք յեանիցս, — դոչեց Միքայելը, դառնալով առաջին
մշակներին:

II. Շրջանից բաժանվեցին յերեք հոգի՝ Չուպրովը, Ռասուլը
և՝ Կարապետը: Նրանք հենց նոր էյին հասել հրդենի տեղը և դեռ
չգիտեյին վոր կողմումն ե: Ամենից առաջ վազեց Չուպրովը,
հրելով ընկերներին աջ ու ձախ: Ամբողջ, տեսնելով հսկային
սանդուխտի վրա, վողեղովեց: Մի քանի վայրկյան կարմիր շա-
պիկը փայլվեց բոսորագույն լույսի ներքև և չքացավ:

Ծուկն արդեն շրջապատել եր ամբողջ տունը: Մի քանի
րոպե ևս, և ամեն ինչ կարող ե ուշ լինել: Յեթե կրակ ել չլի-
ներ, ներսում յեղողները պիտի ծխից խեղդվեյին: Նավթային
հրդենը նման չե սովորական հրդեններին: Հանքերում ու գոր-
ծարաններում կրակը լերեմն տարածվում և հողմի արագու-
թյամբ: Այստեղ այրվում և ամեն ինչ, նույնիսկ ոչն ու յիր-
կիւրը, ամենուրեք տարածված նավթի ու գազի շնորհիվ: Շատ
առաջ մարդիկ հազիվ լսում են ջվիկների սուլոցները, և արդեն
նրանց կյանքը վտանգի մեջ ե: Դեռ լավ ե, յեթե կրակն սկըս-
վում ե բուրգից կամ վորևէ շենքից: Իսկ յեթե սկսվել և նավթ-
ամբարից, վտանգն անխուսափելի չե: Ամբարի ազատ տա-
րածության մեջ կուտակված գազը, ընդհարվելով կրակի հետ,
պայթում և հարյուրավոր թնդանոթների ուժով, և կրակի հեղե-
ղը սփռվում ե չորս կողմ:

(Շիրվանդադե. «Բառս»)

(Տես § 3) 4. Սրտագրել ամբողջը յիվ ընդգծել յեճրակաները

Քաշեց արևը ծիւրը հողիս:

Իր շողապայծառ, լույս մազիլներով:

Ծփաց կանաչը, ծածանվեց հովից

Արտերի թավիշ հորձանքը սիրով...

Շուրջը — թնդացող անասմանություն,

Ծիւրն են խմում շիթերը լույսի:

Ծովի պես մարմանդ ալիք են առնում

Արտերը հասնող, արտերը հույզի:

Արտերը դառնում են խնդության մի ծով:—

Մեր վաշտերն անցնում են արտերի միջով:

(Շիրազ)

(Տես § 3) 5. Սրտագրել ստորագրվեցին յիվ ցուլց հալ, թե
իճ, հարցի յե պատասխանում յուսմանցուրը:

I. Ահա կալվարի վիթխարի ուսին
բաղմում և արփին թարմացած ուժով,
սարեր ու ձորեր իրար յերեսին
նայում են, ժպտում ամպի մշուշով...

Վերջին ձյուններն ել արդեն հալ ընկան,
արաառվեց խկուլն լեռների հսկան.
ամեն մի թփից բյուլբյուլ ե խոսում.
և՛ դալար հովիտ, և՛ ժայռի կրճքեր,
արձագանք առնով, դարուն են հնչում:
Ձմռան փարախից հովվական յերգեր
դեփյուռի թևով սարերն են թռչում:
Ծաղկալից աշխարհ անվերջ ձորերի
բացվում ե, ժպտում կոկոնից զվարթ,
փարթամ գեղության վոզին Գուգարքի
շնչում ե դարնան բույրով անաղարտ:
Ամպերն ել իրար համբուրեն եր տալով,
չվում են կայտառ, Լալվարը գրկում,
Առաջին անգամ խիստ վորոտալով,
Գուգարք աշխարհին վողջույն են յերգում:

Որինա կ՝

Բազմում ե (բնչ ե անում):

II. Վերջացավ արդեն վոչխարի կիթը,
կաթսաներ տարան թարմ կաթնով լիքը.
Մեկն ել գդակը շարժելով ողում,
Դեռ գառնարածին՝ «հէյ լեկ» ե կանչում.
Յերկար չանցնելով, սարի գագաթին
Գառների կայտառ հոտը յերևաց.
Խառնվելով նրանք մայրերի հոտին,
Բերկրանքի հույզով մայում են ցրված.
Կանչում են, բայում դառն ու մաքին
Անուշ ձախերով փնտում են միմյանց,
Վորը գտնելով իբա գառնուկին,
Ծծել ե տալիս, փայելով սրտանց.
Վորը խաղում ե մոր հետ կուշա փորով.
Վորն ել մնում ե տխուր մայելով.
Յեվ ամեն անգամ դառը մեր տալիս,
Կարծես թե անուշ համերգ են տալիս:

Յեվ շուտ ջոկելով մալրերը գառնից,
Հովիվը քշեց նրանց գեպ արոտ.
Մահակն ել ուսին գառները բինից
Տարավ գառնարած սառն աղբյուրի մոտ:
(Վ. Մերաքյան. «Լալվարի վորսը»)

(Տես § 3) 6. Արագրեյ միայն ստորոգյալները, ավելացնելով
ոժանգակ բայն այնտեղ, վորտեղ բաց ե բողմված.

I. Գնում ե ուրիշի ապրանքը գանում
Թաքուն հավաքում իր հանդն ե անում,
Աղմուկով քշում իր հանգի միջից,
Շարափ ե առնում անմեղ տիրոջից:
Պարում ե ձմռան հարսանիքներում,
Կամ մեծավորի թեփշի յե լիզում,
Միչնչե մի քանի շահի յե ճարում,
Են ել տանում ե լափում Թիֆլիսում:

(Հով. Թումանյան. «Հառաչանք»)

Որինա կ՝

գնում ե, գանում ե, հավաքում ե...

II. ՁՄԵՌՎԱ ԻՐԻԿՈՒՆԸ

Հողմը մեզով յերկինքն առնում,
Գալարում ե բուքը ձյան,
Մին՝ մանկան պես լաց ե լինում,
Մին՝ վռնում ե դերթ գագան.
Մին՝ վալրենի սուլում պետպես,
Աղմկում ե տանիքում,
Մին՝ ուշացած ճամբորդ, ասես՝
Լուսամուտն ե նա թակում:

Մեր խրճիթը, աղքատ ու հին,
Յեվ մթին ե, և՛ ախուր.
— Ի՞նչ ես նստել պատի տակին
Իմ պառավս, եղպես լուս:
Հողնիկ ես դու փոթորիկի
Վռնոցներից խելագար:

Թե ներհում ես քո իլիկի
Բզզոցի տակ միալար:
Հողմը մեղավ յերկինքն առնում
Գալարում ե բուքը ձյան
Մին՝ մանկան պես լաց ե լինում,
Մին՝ վռնում ե գերթ գաղան:

(Ա. Ս. Գուլին)

III. ԿԱՐԾԵՍ ԹԵ ԴԱՐՁԵԼ ԵՄ ՅԵՍ ՏՈՒՆ...

Կարծես թե դարձել եմ յես տուն,
Բոլորն առաջվանն ե կրկին,
Նորից գուհին տեղը նստում,
Շարժում ես իլիկը մեր հին,
Մանում ու հեքիաթ ես ասում,
Մանում ես անվերջ ու արագ,—
Սերում եմ պարզկա ջո լեզուն
Ձեռներըդ մաշված ու բարակ:
Նայում եմ մինչև վոր անդոր
Գլուխըս ծնկիդ ե թեքվում,
Նորից յես մանուկ եմ այսօր,
Դրախտ ե նորից իմ հողում:
Արևը հանգչում ե հեռվում,
Գետից բարձրանում ե մշուշ,
Հեքիաթդ անվերջ որորում,
Իլիկդ խոսում ե անուշ...

(Վ. Տերյան)

(Տես § 3) 7. Արագրեկ բաղադրյալ ստորոգյալները,
ավելացնելով ոժանգակ բայն այնեղ, վառեղ
բաց ե քողնված.

Ծովանը մի կարմիր կով եր — լեղջուրների ծայրերը յես
գնացած: Մեջքն ուղիղ եր, յետևի մասը փոքր ինչ տափակ՝
թամբի նման, վիզը հաստ եր, բոխախը կախ, գլուխը դիք, ձախ
ականջի ծայրը կտրած եր նշանի համար, խակ աջ ազդրը խառա-
նած «Ա» տառով, վոր առաջին հայացքից պարզ չեր յերևում
և թվում եր շան կծածի հետք: Յեվ վորովհետև ջահել եր—

մաղերը կոկ ելին ու փայլուն՝ ոժած վարսերի նման: Կուրծքը
մեծ եր ու սպիտակ. յերբ քայլում եր, ավելի չեր մեծանում և
աչքի ընկնում կարմիր փորի տակ: Մաքրասեր ու սակավապետ
եր. աղբոտ տեղեր յերբեք չեր նստի. անձրևների ժամանակ սի-
րում եր կանգնել բաց տեղ և թախծոտ աչքերով նայել այդ դար-
մանալի ջրին, վոր թափվում եր վերևից—հայտնի չե համ ձեռ-
քով և ինչու համար: Առաջ նա շատ ուրախ և աշխույժ եր,
կպատահեր, որինակ, պոզերով ցելերը քանդելով և գլուխը թե-
քած՝ կկռվեր հասակակիցների հետ, կհաղթեր, կհաղթվեր, բայց
յերբեք չեր կորցնի իր զվարթությունը: Վերջին յերկու ամի-
սը, սակայն, տխրությամբ խուսափում եր այդպիսի կոիթներից:
Այժմ նրա խոշոր աչքերը լի ելին անհուն թախծով ու տխրու-
թյամբ: Արոտի ժամանակ նրա աչքերը հաճախ արցունքոտում
եյին և նա մոլորված՝ կանգնում եր մտածումների մեջ ընկած:
Մտածում եր տերերի վերաբերմունքի մասին և խորը հառա-
չում քթածակներով: Հառաչում եր ու հիշում իր ջահել որերը,
յերբ բոլոր տնեցիներն այնպես փայփայում եյին իրեն: Հիշում
եր, յերբ հորթ եր. ուրախ թռչկոտում եր, մտնում տերերի տուն,
շոր եր ծամում, ջուր եր խմում ամաններից... և տերերը յերբեք
չեյին ծեծում իրեն: Ի՛նչ լավ եր...

(Ս. Զորյան. «Ծովանը»)

Որինակ՝

Բաղադրյալ ստորոգյալ

Կովեր, ուղիղ եր, հաստ եր...

8. Կազմել բաղադրյալ ստորոգյալ ունեցող 10 պարզ նա-
խադասություն:

(Տես § 3) 9. Արագրեկ, բնագծել յեմքական յեվ ստորոգյալը
յեվ փակագծերում ցույց տալ, քե ինչ հարցի յեմ
պատասխանում ստորոգյալները.

I. ...Ահա վառարանի մեջ այրվում ե անառիկ բերած
փայտը: Այնտեղ նրանք կազմում եյին հանգիստ կանաչադարձ
ծառեր:—Նրանց ճյուղերի շվաքի տակ հանգստանում եր հոգնած
հովիվը: Նրանց գագաթին թռչկոտում և զվարճանում եյին ան-
թիվ թռչնիկներ: Մարդը կացնի սուր բերանն ուղղեց ծառի
հաստ բնին: Ծառը թավալվեց գետին:

Որինակ՝

Ծառը թավալվեց (ինչ արավ) գետին:

ԼՐԱՑՈՒՄՆԵՐ

(Տես § 4) 10. Յուլյց տալ յուրաքանչյուր ցախագասուրյան գլխավոր անգամները յեվ ցրանց յրացումները.

I. Լեռներից քնքշանքով հոսում է ծաղիկների բուրմունքը:
Ձյունի ծանրությունից կտարվեց մի չոր ճյուղ:
Իմ աշխույժ ձին հետևեց նրա որինակին:
Արևի ճառագայթները վոսկեղոծեցին լեռներն ու սարերը:
Լեռների բարձրությունները վրա հրաշալի ծխածանն իր կամարը կապեց:

Գյուղի աղջիկները խուճը-խուճը դնում են դեպի կանաչ մարգագետինը:

II. Սանրակատար հապույն անհանգիստ վոստոստում էր:

Դիշատիչ բազեն վորոտացող ձայնով վեր ու վայր էր սլանում:

Ոտերի և ծառերի վրա փայլում էր աշնանային առատ ցողը:

Ծառերի կախ ընկած ճյուղերը շուտ-շուտ դեպչում էյին նրանց գլխին:

Սպիտակ տան մեջ ծերունին ապրում էր մենակ:

Ծերունին ազատ ժամերին սիրում էր պտտել անտառում:

Որինա կ'

Գլխավոր անգամներ

բուրմունքը

հոսում է

Լրացումներ

ծաղիկների

{ լեռներից
քնքշանքով

(Տես § 4) 11. Սրտագրել պարզ համառոտ ցախագասուրյուններն առանձին, պարզ քնդարձակ ցախագասուրյուններն առանձին.

Միքայելը զարթնեց: Կրակը հեռու չէր: Սարսափն անցավ ուղեղին, խելքը մթաղնեց: Ընդարձակ բակը լցվել էր սև ուրվա-կաններով: Հրդեհն ընդարձակվել էր: Այրվում էր ամենաարդու-նաբեր հորերից մեկի բուրգը: Մշակներն աշխատում էյին:

Շրջանից բաժանվեցին Չուպրովը, Ռասուլը և Կարապետը: Յերևաց Չուպրովը: Ամբոխը վոզեղովեց: Ծուխն արդեն շրջա-

պտտել էր ամբողջ տունը: Հանքերում տարածվում էր կրակը: Լճակը բռնկվեց: Կրակն անմիջապես կլանեց այն: Տիրում էր դժոխային խառնաշփոթություն: Գոյացել էր մի գմայլելի հրե-դեն սարսափ: Պաշտամբի ծայրում Դավիթը հանդիպեց քրոջը: Դավիթը վազեց ներս: Շուշանիկը միաց անշարժ: Բուրգը մեր-կացել էր: Միքայելը ուշադրություն չէր դարձնում հրդեհի վրա: Քրտինքը հոսում էր Միքայելի յերեսից: Հագուստը թրջվել էր: Հանկարծ ամբոխի ողակից անշատվեց մեկը: Դա Միքայելն էր: Դավիթը մի վայրկյան նայեց Միքայելի դեմքին: Միքայելն աղաղակեց: Նկատվեցին յերեք հսկա պատկերներ: Այլևս դժվա-րություն չկար: Մի բոսկե անց՝ ամենքն արդեն կրակի սահման-ներից դուրս ելին:

(Շիրվանզադե, «Գոստ»)

Որինա կ'

Պարզ համառոտ ցախ.

Միքայելը զարթնեց

Պարզ քնդարձակ ցախ.

Ընդարձակ բակը լցվել էր սև ուրվականներով:

12. Կազմել 10 պարզ համառոտ նախադասություն յեվ նույնքան պարզ ընդարձակ նախադասություն:

13. Յուրաքանչյուր մի խումբ բառերից կազմել ցախագասուրյուն, վերջում գնելով վերջակես.

1. Գյուղացի, Համբո, տուն, կոխ, բնակել էր:

2. Համբոն, ուզում էր, իր, տասներկու, տարեկան, Դիքոր, տանել, քաղաք:

3. Տանեցիք, ու, հարևաններ, գալ, մինչև, դյուղ, ծայր, Դիքոր, ճամբա, դնել:

4. Համբոն, քաղաք, Դիքոր, ծառ, տալ, բազազ, Արտեմ, տուն:

5. Տեսան, վոր, տուն, չի կարողանում, ծառայել, խանութ, տանել, Դիքոր:

6. Ունութ, դուռ, կանգնել, Դիքոր, մուշտարի, կանչել:

7. Ձմեռ, գալ:

8. Բուք, թռչել, քաղաք, վրա:

9. Ցուրտ, զարկել, Դիքորին:

16. Արճագրել յեմ գծիկների սեղ գրել ճառեր, վորոշելով՝
2, քե՞ 3.

Անվերադարձ, աշխատավարձ, արադանգ, արուհիք, հարձ, արաւի, արաւիւրդ, արան, մրեւ, բարձ, բարձրաբերձ, դարձալ, դերաւի, ընդարաւի, խուրձ, համարաւի, մանկաբարձ, որավարձ, վարձ, փորձ, փորանք, ատաղձ, գուղձ, քաղձ, դաղձ, դեղձանիկ, քաղձը, իղձ, մաղձ, մեղամաղձոտ, գեղձ, ջրահեղձ, մղձավանջ, շնչահեղձ, հեղձամառուկ, բաղձանք:

Դ, Թ

17. Արճագրել, վորոշելով՝ Դ, քե՞ Թ պե՞տ է գրել գծիկների փոխարեն.

Մարձ, արուհի, կրուկթյուհի, թերձ, բարձ, վարձ, բերձ, լյարձ, դարձ, զվարձ, մորեւի, հարձ ճանապարհ, հարազոդի ճանապարհ, կովի հորձ, հորձ անձրեւ, խաղողի վորձ, վորձը սողուձ է, կարաւ, հերձ, փարամ, նյարձ, կենանի, խնիւր, մարմնի անամնիւր, ընրիք:

Բ, Փ

18. Արճագրել, վորոշելով՝ Բ, քե՞ Փ պե՞տ է գրել գծիկների փոխարեն.

Արիկ, վորձ, հարուհի, յերձ, յերեմն, բորձ, յերաներանգ, ուրաթ, զարիւն, յերեսորիւ, ներան, նուրձ, արյունարու, աղձ, վողձ, աղձուր, յեղաթ, արի:

Խ, Ղ

19. Արճագրել, վորոշելով՝ Խ, քե՞ Ղ պե՞տ է գրել գծիկների փոխարեն.

Աւր, աւտ, բաւտ, տաւտակ, թաւտ, աւքաւտ, թուլթ, մաւթել, պանդուտ, ժաւել, զմրուտ, խեղել, աւրյուր, հաւթել, թուլպ, լաւտ, խրոտ, ոււտ, յերաւտիք, հալկանդուտ, սանդուտ, վուր, ոււտի ձաք, մաւձ, վուջ, դեւձ:

20. Գրել ԱՅ, ՅՍ, ՈՒՅ, ՅՈՒ յերկնայուհներ ունեցող բառեր.

Որինա կ՝

Բայց, հնգյակ, բույս, բյուր...

ԻԱ, ՅԱ

21. Լրացնել բառերը, վորոշել, քե՞ գծիկների սեղ Ի՞ պե՞տ է գնել, քե՞ 3.

Անգլաւ, Ֆրանսաւ, պրոլետարատ, սոցալիզմ, ծածան, Մարամ, յերկաթաւ, արծաթաւ, վոսկաւ, փայտաւ, մաւկ, թաւկ, լաւնալ, ձաւոր, գործաւան, սենաւկ, մանաւկ, մաւան, արգաւան, վորգաւան, ասոցացաւ, քիմաւ, ոֆելաւ, Մանաւ, Ժենաւ, Լյուսաւ, Վոլոգաւ, Կոստաւ, քիմաւ, մաւերաւ, դասաւ արակ, գաւկ, հանաւ:

22. Հոլովել հետեւյալ բառերը (միայն յեղակի).

Տղա, կաթնա, շղթա, յերեւա, շուկա:

Յ ԶԱՅՆԱԿԱՊԸ

23. Գրել մի շարք բառեր, վորոնք ունեն ԱՅՍ կապակցութիւն.

Որինա կ՝

հայաստան, տղայական...

24. Գրել մի շարք բառեր, վորոնք ունեն ԱՅԻ կապակցութիւն.

Որինա կ՝

հարկածային, լեռնային, կային, կարգային...

25. Գրել մի շարք բառեր, վորոնք ունեն ԱՅՍ, ԱՅՈՒ, ԱՅՈ կապակցութիւններ.

Որինա կ՝

հայելի, վայելել, շուկայում, կաթնայում, նայող...

26. Գրել մի շարք բառեր, վորոնք ունեն ԵՅԻ կապակցութիւն.

Որինա կ՝

գրելի, վոստրելի, հասցելի...

27. Գրել մի շարք բառեր, փորձե՛ք ունեն ԵՅՍ, ԵՅՈՒ
կապակցութիւնները.

Որինակ՝

Էլակ, գործունեություն...

28. Գրել մի շարք բառեր, փորձե՛ք ունեն ԻՍ, ԻՈ, ԻՈՒ,
ԻՅ կապակցութիւնները.

Որինակ՝

միակ, աղիողորմ, միութիւն, Դանիել:

ՎԱՆԿ ՅԵՎ ՏՈՂԱԴԱՐՁ

(Տես § 7) 29. Մտադրել բոլոր բազմական բառերը,
վանկերի բաժանելով.

I. ԳԱՐՈՒՆ

Կրկին յեկար, անուշ գարուն,
Նեղ փողոցիս ծառին վախ
Բերիւր քնքույշ ծիլ ու ժպիտ
Յեւ կանչեցիր դեպի հեռուն
Քո մատներով նուրբ ու քնքույշ
Թմրած ու թույլ սրտիս դիպար,
Հողմով տարար ամպը՝ կապար—
Հազուր ու լուրթ գարուն անուշ:
Նոր կարոտով դեպի հեռուն
Կանչում ես ինձ և կախարդում:

(Վ. Տերյան)

Որինակ՝

Կըր-կին յե-կար, ա-նուշ գա-րուն...

II. ԱՇԽԱՏԱՆՔԻ ՅԵՐԳԸ

Մի յերգ գիտեմ յես աննման
Հզոր մուրճի թափի նման,
Վորոտի պես հատու, խրոխտ
Մի յերգ գիտեմ յես աննման:

Ծնվել ե նա մութ հանքերի
Մետաղակուռ չերակներից.
Ու ձայն առել քլունգների
Ցասկոտ ու շեշտ հուր-գարկերից:

III. Մնունդ առել, ջիղ ու այրուն՝
Բանուկ, ուժեղ բազուկներից,
Գործարանը խանդ ու ավյուն
Շնչել նրան իր ժողովից:

Հմայք ունի յերգս այնպես,
Հոգսի ժամին թե վոր յերգես՝
Թախիծ ու վիշտ կըքանա—
Լքված հողուն նեցուկ ե նա:

Հէյ, իմ յերգը միշտ աննման
Հզոր մուրճի թափի նման,
Վորոտի պես հատու, խրոխտ
Մի յերգ գիտեմ յես աննման:

(Հ. Հակոբյան)

16. Գրել 10 միավանկ յեւ 10 բազմական բառեր հետեւ-
յալ որինակով՝

Միավանկ բառեր

տուն

պատ և այլն

բազմական բառեր

դասարան

ուսուցիչ և այլն:

(Տես § 7) 30. Խմբավորել միավանկ բառերն առանձին,
բազմական բառերն առանձին, բազմական բառերը
բաժանել վանկերի.

ՄԱՔԱՌՄԱՆ ԺԱՄԻՆ

I. Մուրճը ձեռքներիդ մաքառման ժամին,
Վորոտ ու թափով դարկեցե՛ք սալին.
Առանց վարանման, կայծակի նման
Զարկեցե՛ք արագ՝
Գաջի ջեռուցած յերկաթն և տաք-տաք:

Յեւ վաճ և նրան, ով այս վեհ ժամին
 Յեւ կվարանի, և՛ կթուլանա,
 Ով իր ձեռքերի կոշտերի վրա
 Հույս չի ունենա:

II. Յերկաթը շիկնած կսառի այն ժամ,
 Դեհ, յեկ ու նորից վառիր դու քուրան,
 Նետիր զանգվածը, լարիր նորից ջանք,
 Վոր հուզվի կրակ...
 Վաճ, զարկե՛ք, քանի յերկաթն է տաք-տաք:

Մուրճը ձեռքներիդ պատրաստ միշտ մնա,
 Իսկ ով մաքառման գեռ չե ընդունակ՝
 Շարքերի միջից թո՛ղ անհետանա,—
 Թույլերի չե տեղ, վո՛չ գործը կատակ...
 Դեհ, զարկե՛ք, քանի յերկաթն է տաք-տաք:
 (Հ. Հակոբյան)

Որ ի ն ա կ՝

Միավանկ

ու
 և

Բազմավանկ

մուր-ճը, ձեռք-նե-րիդ,
 մա-քառ-ման, ժա-մին...

Ը ՁԱՅՆԱՎՈՐ

31. Գրե՛լ վո՛րոսդ հոգով հեճե՛վյալ գոյականցները.

Գիրք, գրիչ, մատիտ, մարդ, բարձր, փորձ, դործ, դանձ,
 հարց, լուցիկ, դադձ, դեղձ, բաղձանք, աշխատավարձ, արձագանք,
 արձան, գերձակ, իռւրձ, սաղարթ, կարթ, նյարդ, դարդ, թախտ,
 տախտակ, դարբին, նրբոտյուն, արփի, բախտ, աղբյուր, չղջիկ,
 սղա, կաթսա, բարբառ, Փրանսիա, բամբակ, չղթա, յերեխա,
 գարի, դինի, հայելի, կրիա, ամպ, յեղջյուր, աշխարհ, ձանա-
 պարհ, շնորհք:

32. Բոլոր հեռավոր ձեպերով վանկերի բաժանել հեճե՛վյալ,
 բառերն այնպես, ինչպես ռոզալարն անելիս.

Գլուխ, Գրիգոր, մամտալ, անգնդախոր, գրգռել, սկզբնա-
 կան, կոտնտեսական, խտրական, ձմեռ, պղտոր, բարձրանալ,
 գրպան, պնդացած, աննպատակ, աննման, խզուկ, անակ, կրկին,
 ցրտահար, նստած, ծնունդ, վնասալ, ճաքճքած, կարել, աղջկա,
 շվիվացնել, բռնված, մտածել, ջրկիր, ջրցան, վնթիվթալ,
 սրթսրթալ, աբորել, պզնձագործ, փովել, ճչալ, գցել:

Որ ի ն ա կ՝

պլ-ղընձագործ, սկզբն-ձագործ, պզնձ-գործ:

33. Վանկերի բաժանել հեճե՛վյալ բառերը.

Սկավառակ, սկեսուր, սկսել, սկիզբ, սկզբունք, սկզբնավո-
 ռություն, սկյուռ, սկուտեղ, սկսնակ, սթափվել, սպանախ,
 սպանել, սպանդ, սպանդանոց, սպառնալիսություն, սպառել,
 սպասողական, սպանալիք, սպանալ, սպասավոր, սպեղանի,
 սպի, սպիտակ, սպունգ, սպիտակուց, ստադիոն, ստահակ, ստա-
 մոքս, ստանալ, ստեղծագործություն, ստիպել, ստույգ, ստոր,
 ստվեր, սարկություն, սփյուռ, սփոփանք, սքանչանալ,
 սքողել, զբաղմունք, զրոտանք, զգալի, սգաստասիրտ, զգույշ,
 զգեստ, զգուշություն, զգոնություն, շտապել, շտեմարան,
 շալարանք:

34. Գրել է ձայնավորով սկսվող 15 բառ:

ՀԶՅՈՒՆԱՓՈԽՈՒԹՅՈՒՆ

(Յե՛ր §. 8) 35. Գրել հեճե՛վյալ բառերի հնչյունափոխության
 յեճարկված ձեպերը.

Գրքի, սրտի, ջրի, կրի, կացնով, միջով, ծխի, գլխի,
 անգնդից, մրից, թղթի, բրնձի, կրճեց, մաքից, մթնի, ցրտից,
 աղջկա, գծեր:

Որ ի ն ա կ՝

գրքի—գիրք:

36. Գրել 10 բառ, վորոնք յեճարկվում են հնչյունափոխության,

Որ ի ն ա կ՝

տուն—տնակ:

ԲԱՌԱՂԵՏՈՒԹՅՈՒՆ

ԱՐԾԱՏ ՅԵՎ ԱԾԱՆՑ

(Տես § 11) 37. Գտնել ընդգծված բառերի արմատները.

Կանաչ, վիթխարի ընկուզենու տակ,
Իրենց հասակի կարգով ծալատակ,
Միասին բազմած,

Մի շրջան կազմած.

Քեֆ եյին անում

Յեվ ուրախանում

Մեր հսկա պապերն ու մեր հայրերը՝

Գյուղի տերերը:

Մենք՝ առույգ ու ժիր գեղջուկ մանուկներ՝

Յերեք դասընկեր,

Նրանց առաջին գլխաբաց կանգնած,

Ձեռքներս խոնարհ սրտներին դրած,

Զիլ, ուժեղ ձայնով նրանց ըստառում

Տաղ եյինք ասում:

(Հով. Թումանյան. «Հին սրհնություն»)

Որինակ՝

ընկուզենու—ընկույզ...

հասակի—հաս

(Տես §§ 11, 12, 13 և 14) 38. Ստացրել, բաժանել բառերը արմատների յեվ ածանցների, ընդգծել ածանցները.

I. Վարսկան, թիուտ, անշունչ, ուժեղ, հրեղեն, ընկուզենի, ցավոտ, սրտոտ, սիրունիկ, քամիչ, աշակերտական, հակադարձ, հակասել, համանուն, համեղ, արտադրել, արտահայտել, արտասանման, դժգոհ, ագեղ, ագետ, մակերես, համադրումար, մատնոց,

աղերախոտ, աղաբախոտ, անհարմար, բացակայել, բաղականչել, գերհարվածային, գերբնական, համագումար, յենթակայան, ներգրքում, պարագիծ, վերագիր, վերանայել, չտես, բուրավետ, հեռավոր, սարվոր, տնվոր, ութերորդ, չորրորդ, յերրորդ, տասնամյակ, վեցյակ, յերկաթյա, պողպատյա, ամաչկոտ, պոչոտ, ճանապարհորդ, մեղմորեն, վարժություն, վրաստան, գլխավորապես, ընկերուհի, ուսուցչուհի, պետք, դաշտեցի, գյուղացի, զնայուն, հավանորեն, խելք, մնացորդ:

Որինակ՝

վորս—կան, աճ—շունչ, ուժ—եղ... ապա—բախոտ

II. Հիմնական, հատկություն, անսահման, քաջություն, վճռականություն, տոկունություն, անխուսափելի, բարք, մարտիկ, հերոսություն, հեքիաթային, գունավորում, վարչություն, կարծիք, հաղթանակ, ձեռք, գինվոր, ցուցում, անձնավորություն, մարտական, անհավանական, անասելի, դժվարություն, փառք:

III. Առաջնորդ, ցուք, համաժողովրդական, բոլորովին, բանակային, տեսողություն, խորհրդային, լավագույն, գեպք, պատմություն, գիրք, ուղղակի, ռազմական, քաղաքական, հարձակում, մոտիկ, կանոնավոր, տասնյակ, թռուցիկ, անվիճելիորեն, զորք, սավառակ, հեռավոր, փստահություն, ապարդյուն, թաքստոց, հանդիսավոր յերգեցողություն, փայտե, հենակ, յերգիչ, ամենաբարձր, գերհարվածացին, վերագարձ, յենթակա ապաշնորհ, տրամադիծ, արտադրություն:

39. Նախորդ վարժությունների բառերի ածանցներից կազմել նախաձայնների յեվ վերջաձայնների աղյուսակներ

հետևյալ սխեմով՝

Նախաձայններ	Վերջաձայններ
ան	ոց
յենթ	ովին և այլն

ԱՇԱՆՑՆԵՐ

40. Կազմել բառեր **Ք** վերջածանցի ոգնուքյամբ՝
հեռեկյալ արմատներից.

խոս, աշ, վոր, ձեռ, ուն, միտ, յերկին, բեր, վար, խեղ, գեր,
պետ, դեր, վեր, տուր, ձեր, պարա, մեղ:

Որինակ՝

Արմատ

խոս

Ածանցավոր բառ

խոսք

41. Գրել հեռեկյալ ածանցներն ունեցող հինգական բառ.

իչ, որդ, ալին, ուկ, ուն, յուն, յա, երորդ, ույթ, վածք,
ք, յակ:

Որինակ՝

Ածանց

իչ

Ածանցավոր բառ

ուսուցիչ, գրիչ և այլն:

ԲԱՐԴ ԲԱՌԵՐ

(Տես § 15) **42.** Վորոհել քե ինչ արմատներից են բաղկացած
բարդ բառերը, անջատելով հոգակապը յեվ ածանցները.
ընդգծել արմատները.

I. Ձմեռնամուտ, լապտերավառ, հողմածեծ, վառնաման,
տառնձնապետ, տննադատակ, մազակալ, ուժգին, տկամա, անգի-
մադրելի, վոչվաք, նախընտր, անխիղճ, ապերախտ, հարված,
անողուտ, վառնալուս, հարատե, վողնաշար, կաթիլք, ձեղք,
գոռուկուց, արադորին, մառապատկեր, մատառնչություն, ուշա-
գրություն, շնչառություն, ջղայնություն, վերադառնալ, պղնձա-
գործ, արհեստավոր:

Որինակ՝

Ձմեռնամուտ—ձմեռն-ա-մուտ

նախածանց	արմատ	հոգակապ	բարդ բառի յերկրորդ բաղադրիչ	վերջածանց	
տն	դիմ	ա	դը	ելի	

II. Կիսապարտիզանական, մանրամասնություն, կազմակեր-
պել, ուղեկից, քաջագործ, գործակից, փառապանծ, դնդալիք,
խորհրդակից, ցանկապատ, միառժամանակ, խոսակցություն,
թառերախումբ, հրացան, հանդիսատես, մեծամասնություն,
յուրահատուկ, կարգապահ, կազմալուծում, ճակատամարտ, զրա-
հապատ, յերեսնիվայր, խելահեղ, տեղափոխություն, հրաձգու-
թյուն, հողնատանջ, ինքնայեռ, քսանհինգ, հետաքրքրվող,
միահամուռ, պարերգ, ուշաթափություն, պահեստապետ, կերա-
պահ:

(Տես §§ 12, 13, 14, 15) **43.** Խմբավորել բարդ յեվ ածանցավոր
բառերը. բարդ բառերը բաժանել բաղադրիչ մասերի յեվ
ընդգծել մասերը, իսկ ածանցավոր բառերը՝ արմատի յեվ
ածանցի, ընդգծել ածանցները.

I. ԺԱՄԱՊԱՀԸ

Փողոցները խաչաձևող
Նորահառույց շենքերի մոտ,
Կա մի փոքրիկ բացառ փողոց՝
Փոշիաշունչ ու արևոտ:

Այնտեղ ահա, ճամբամիջին,
Ուր անցնում են կառք ու ձիեր,
Ուր արձանն է մեծ Իլիչի,
Կանգնած է մի միլիցիոներ:

Ձահել է նա, Ժիր ու զվարթ,
Ու մոխրագույն շորեր հագին,
Գլխին փափուկ մի սաղավարտ,
Մի փոքրիկ փայտ ունի ձեռքին:

Մերթ ավտո յե անցնում մոտով,
Մերթ աղմկոտ մի սայլ, կամ կառք,
Նա իր ձեռքի փոքրիկ փայտով
Անձայն տալիս և հրահանք:

(Ք. Սարյան)

Որինակ՝

Բարդ բառեր
Ժամ—ա—պահ
Նոր—ա—կառույց
և այլն:

Ածանցավոր բառեր
փող—ոց
շեն—ք
և այլն:

II. Խմբադրասանը, ինչպես միշտ, այս անգամ ևս նստած
էր մեն-մենակ քարտուղարը՝ չորիկ-մորիկ մի յերիտասարդ
պարզ ակնոցով և աջ ձեռքի ձկույթի վրա ամենցրած կես վերջո-
կաշափ սրածայր լեղունգով, — և արագ դուրս էր յերկայն ու նեղ
թղթերի վրա, ձկույթը խիստ վորոշակի առանձնացրած հարեան
մասնեից: Պատրիկյանը, իբրեւ պարսպ մարդ և իբրեւ ձրի աշ-
խատակից, խմբագրատան ամենուրեք այցելուն էր, այնպես վոր
քարտուղարն ու նա, վորոնք մարիմ բնկերներ էին, այլևս չե-
լին բարեւում իբար տեսելիս: Այս անգամ ևս Պատրիկյանը
մտավ քարտուղարի սենյակն առանց բարեկուր, նստեց գրասե-
ղանի ծայրին, վերջեց տեղական ուսուցիչներից մեկը, Պորոն-
ցից քարտուղարը լուրեր էր թարգմանում, և սկսեց կարդալ
Տեղական լուրերից մեկը կարդալուց հետո հարցրեց.

— Ինչո՞ւ այս լուրերը չես նշանակել:

(Նար-դոս. Վեդ սրերից մեկը)

III. Դեմ ու դեմ, ալիքաձև բարձրանալով մինչև մշուշալից
հորիզոնն էր տարածվում սև լեռնաշղթան:

Նրա կուտակված տարածությունը վերեից թափվում էր
մառախուղի մեջ և ցածի կողմից ձգվում թացությունով: Ձյուն
էլ թվում էր, վոր կար, բայց շատ հեռու. ամպի սպիտակ շեր-
տեր լինելին կարծես:

Թանձր, սևագույն սպիտակախառն մշուշը ծանրացել էր նաև
ձորերի և հովիտների, լեռների և բլուրների շուրջը: Տեղ-տեղ
ցանցաձև, յերկնքից դեպի իջնող չեղաակի գծերը ցույց էին
տալիս, վոր խիստ անձրև էր տեղում գոհադան զոհվելու:

Յերևում էր, վոր ամպերը դեռ շատ ջուր ունեյին և այդ
գծերը պիտի քայլելին: Մշուշի քուլաները թավալում էին
բլրակներն ի վար, քարը դալիս ցրվում դեպի դաշտերը... և արոտ-
ների կանաչ խոտերը, արտերի ցորենի հասկերը կոացրել էին
զլուխները կաթիլների ծանրության տակ:

IV. Ծերունին սկսել էր ավելի հանդարտ քայլել: Նրա հնա-
մաշ արեխներեց ջուրը հոսում էր գուլպաների մեջ, վորտ թըր-
ջում: Խոնավությունը թափանցում էր բաց կուրծքը, և վերաբերվի
վրա մշուշից կաթիլներ էլիք վում:

Անցնելով, մի առ մի դիտում էլի յերկու կողքի արտերը:
Շատերի միայն մի քանի ակոսներն էլին ավրվել, և մեջտեղե-
րում լճակներ գոյացել:

Մի քանիսները լիովին վողոգվել էին: Ջրի հոսանքներն
արմատախիլ էին արել, քշել-տարել ցորենի դալար ծիլերը և
հավաքել ակոսների մեջ:

Ցեխ էր գոլացել ամեն մի փոքրիկ շավիղի վրա. ամեն մի
փոսի մեջ պղտոր, կարմրագույն ջուր էր կիտվել, և շատ հաս-
կեր լողում էին նրանց յերեսները վրա, վորպես խեղդվածներ:
(Վ. Փափաղյան. Վերադ)

44. Գրել 10 բարդ յեվ 15 ածանցավոր բառ.

Որինակ՝

Լեռնաշղթա, աշակերտական:

(Տես § 15) 45. Փակագծերում գրված բառերից կազմել բարդ
բառեր յեվ գործածել ավյալ նախագատություն մեջ.

Հիվանդի դեմքով սահեց խորին (յերախափը, գիտություն)
Ժողիտ... (իրիկուն, դեմ) նորից սկսեց զոռանցել... (վերք, բույժ)
նոր էր փոխել վերքերի սպեղանին... (կես, որ) դեմ նրան պա-
շարեց ինչ-վոր տանդային վողկորություն... նա չավից դուրս
վրդովվեց, յերբ (քուն, հարը) (թուղթ, մոլի), գիտակցաբար,
թե անգուշությունը, հիշեց Գրիշայի անունը... Դուրս դալուց
առաջ Միքայելն անցավ (անդամ, քույր) սենյակը, հարցրեց
առողջության մասին... (փորձ, առու) բանվորներն աշխատում
էին (նավթ, ամբարներ) աղատել հրեզեն անձրևից... Միքայելն

(սուշ, դրություն) չէր դարձնում հրդեհի վրա... (ջուր, մուղ) գործում են ծուլորեն... Քաղաքից շարունակ գալիս ելին (հանք, տերեր), (գործ, արան, տերեր), (գործ, կատար)...

(Շիրվանզադե. «Քոտս»)

(Տես § 17) 46. Հեհեվյալ հապավումները գրել լրիվ բառերով.

Գյուղխորհուրդ, կուսկումիտե, շրջգործկում, Կենտրոնական, Ժողկոմխորհ, ՄՏԿ, լուսփողկում, բանֆակ, ԼԿՅՆՄ, ՀԽՍՀ, ՀամԿ(բ)Կ ԿԿ, կոլանտեսուսթյուն, խորհանտեսուսթյուն, գյուղ-թրվթակից, գյուղկոտոյ, կուլտարշափ, փող, ֆինրափին, խնայ-դրամարկդ:

Որինակ՝

գյուղխորհուրդ—գյուղական խորհուրդ

47. Հեհեվյալ բառերից կազմել բարդ կամ ածանցավոր բառեր.

Լույս, հույս, ուշօ, թույլ, ծուլ, բույր, կույր, սառույց, կույս, խուլօ, խույս, խույզ, համբույր, անլույս, անհույս, անսառույց, հեռախուլզ, ընկույզ, բույս, հույզ, աշխույժ, դույն, բույժ, սույժ:

48. Կազմել բարդ յեվ ածանցավոր բառեր.

Ան և յեղր, ան և յերկուղ, ան և յեղակի, վեր և յեթ, նոր և յեկ, ան և յեղբայր, ան և յեղանելի, ան և ստեղծանելի, ան և յեղունգ, այծ և յեղջուր, ան և յենթակա, ան և յեռանդ, բազում և յեռանդ, ան և յերազ, բազում և յերամ, ան և յերաշխ, սեր և յերգ, պար և յերգ, ան և յերես, բազում և յերես, սև և յերես, կարմիր և յերես, ան և յերևույթ, ան և յերևակա-յելի, յերթ և յեկ, ապ և յերջանիկ, ան և յերախտիք, ան և յերկրաթյուն, ան և յերկմիտ, ան և յեփեկ, հոր և յեղբայր:

Որինակ՝

Բարդ բառեր

նոր և յեկ—նորեկ

Ածանցավոր բառեր

ան և յեղակի—անեղակի

49. Կազմել նոր բառեր (ածանցավոր կամ բարդ).

Ան և ըղձալի, չ և ըմբոտանալ, չ և ըմբռնել, ան և ըմբռնելի, դյուր և ըմբռնելի, չ և ընդառաջել, չ և ընդարձակել, չ և ընդգրկել, ան և ընդդիմադիր, ան և ընդհատ, չ և ընդմիջել, ան և ընդունակ, փորոտ և ընդոստ, ան և ընդունելի, չ և ընթա-նամ, դյուր և ընթաց, ան և ընթեռնելի, չ և ընթերցված, վերջ և ընթեր, չ և ընծայել, դաս և ընկեր, գործ և ընկեր, հյուր և ըն-կեր, հյուր և ընկալ, հյուր և ընկալություն, չ և ընկղմեմ, չ և ընտրել, ան և ընտրելի, ան և ընդմիջաբար, հատ և ընտիր, դաս և ընթաց, նախ և ընթաց, գույգ և ընթաց:

Որինակ՝

Բարդ բառեր

դյուր և ըմբռնելի—
—դյուրըմբռնելի

Ածանցավոր բառեր

ան և ըղձալի—անըղձալի

ՁԵՎԱՐԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

ԽՈՍՏԻ ՄԱՍԵՐ

50. Վարդենիս, քե վո՞ր խոսքի մասին եմ պատկանում
ընդգծված բառերը.

I. Գրիգորը սակայն վոչ մի ուշադրութիւն չդարձրեց խե-
լագորի այդ վարմունքի վրա, համարիչը հանգիստ կերպով գցեց
արխալուղի գրպանը, մյուս գրպանից հանեց մետաքսե թաշկի-
նակի մեջ խնամքով փաթաթված ինչ-վոր մի բան յեւ սկսեց
կամաց-կամաց բաց անել:

(Նար-դոս. «Ինչպես բժշկեցին»)

Որինակ՝

Գրիգորը—գոյական

II. Վո՛ւյ, քոռանամ յես, աղջի, ծեծումա մաթրախով, ծե-
ծում,

— Ճվայ մասնը յեւ յերեսն ավելի պինդ կայրեց ապա-
կուն

— Հա, ելի, հա, ելի աղջի,—ասաց մի ուրիշ կին, վոր
նույնպես աչքերը չափ՝ նայում եր պատուհանից ներս: — Վո՛ւյ,
վո՛ւյ, վոնց ա թակում, ձեզ մեռնեմ... Բո՛ւ, քո՛ւ, քո՛ւ, ձեռներն
ու վտաններն ել կապել ա թոկով... Վո՛ւյ, վո՛ւյ, վո՛ւյ, վոնց ա
թեփոխն-թեփոխն գալիս, ձեզ մատաղ...
(Նար-դոս. «Ինչպես բժշկեցին»)

ԳՈՅԱԿԱՆ

(Տես § 21) 51. Արագրեի գոյականները.

I. Յեւ մայրական անուշ ու քնքուշ ձայնի յերաժշտությամբ
հանգստացավ մանկան փոթորկված հոգին, ու նրա աչքերը
մեղմիկ փակվեցին...

Նա քնեց և այս անգամ նրան պաշարեցին այլ յերագներ:
Յերագներ, միմյանցից ուրախ ու հաճելի: Մաղկազարդ սարեր
ու բլուրներ, պաշտառ յերկինք, գմալելի յերկիր և յերաժշտու-
թյուն՝ այնքան զգութիչ ու այնքան կախարդիչ, վոր մանկան
եյությունը ձուլվեց նրա հեշտունների հետ...

Գիշերային բուերը լեցին, զարհուրելի պատկերները չքա-
ցան, անուշի ուրվականները կորան: Գաղարեց աքաղաղների
աններդաշնակ կանչը, ոձերի վշվշոցը: Սկսեցին յերգել առավոտ-
յան թռչունները գավթում գտնվող ծառերի վրա: Յերագը խառն-
վեց իրականության:

Մայրը վարթեց, բաց արավ լուսամուտի փեղկերը: Գար-
նանային արեգակի շողերը վռնկեղծեցին մանկան յերեսը, և
նաեց մայրն ու նրա սիրան սկսեց ուժգին բաբախել... այն ինչ
անդորր ու յերջանիկ ժպիտ եր մանկան դեմքի վրա: Յերեք,
յերեք նա չեր տեսել այդքան պաշտառ, այդքան ուրախ ժպիտ:
Կյանքի ժպիտը:

(Շիրվանզադե. «Կյանքի ժպիտը»)

Որինակ՝

Գոյականներ

սար, ձայն, յերաժշտություն և այլն:

ՀԱՏՈՒԿ ՅԵՎ ՀԱՍԱՐԱԿ ԱՆՈՒՆՆԵՐ

(Տես § 21) 52. Խաբավորեի հատուկ աճուճներն առանձին լեվ
հասարակ աճուճներն առանձին.

I. Ու միջանցքով դեպի բակ և գնում Վաչնկան, բակից ար-
հեստանոց և անցնում ու աչնտեղից ել կողքի շենքը, վորի փոք-
րիկ դռան վրա մեծատառերով գրված են

ԼԿՅԵՄ ԲԶԻՋ

բառերը:

Վաչնկան տասներեք տարեկան է, իսկ կանոնադրությամբ
տասնչորս և պահանջվում: Հենց այդպես ել գրված է. միության
անդամ կարող է լինել ամեն մի անչափահաս բանվոր սկսած
առանչորս տարեկան հասակից:

Իսկ այժմ կարելի չե խորհրդակցական ձայնի իրավունքով ընդունելու Ախ, ինչպես չի սիրում խորհրդակցական ձայն ունենալ—խիստ վերավորական եւ Գրիշան չէ՞ վոր վճռական ձայն ունեցող անգամ ե, մինչդեռ միևնույն դատարանում ե միևնույն արհեստանոցումն են... Ֆեդկան, Սենկան, Վասկան, Ստենկան, Նույնպես ե Վասկա Լուրդը—ինչո՞վ են լավ իրենից:

Վորչ դժբախտությունը տասներեքի մեջ ե:

Յեվ յերբ վոր պատահում ե ժողովում բանաձե են հանում ե ձեռքերի անտառ ե բարձրանում գլուխների շիկահեր մամուռի վրա—ամբողջ սրտով ուզում ե, ուզում ե ձեռքը մյուսների պես բարձրացնի, բայց վախենում ե—նրան թվում ե, թե բոլորն ել իրեն են նայում ե իսկույն պետք ե ասեն, «Վասկա, մի մոռանա կանոնադրությունը»:

Յերեկոյան ընդարձակ ակումբում ժամանցի յե հավաքվում դործարանը: Մեծերն ընթերցաբանում լրագրով են զբաղվում, յերիտասարդությունն ել՝ ով ինչով կամենա:

(Մ. Կոլոսով. «Տասներեք տարեկանը»)

Որինակ՝

Հասուկ անուաններ

Վասկա

Գրիշա...

Հասարակ անուաններ

միջանցք

բակ

արհեստանոց...

II. Մի յերկու որից յետը Համբոն դնում եր իրենց գյուղը՝ Նա թաղել եր Գիքորին ու դնում եր: Կռան տակին տանում եր շորերը, վոր մերը լաց լինի վրեն: Շօրերի զբաղանքներում մի բուռը փայլուն կոճակներ, նախշուն թղթեր, չթի կտորներ ու մի քանի քորոց գտան: Են ել յերեկ, քրոջ—Չաննի համար եր հավաքել ու պահել...

Գնում եր Համբոն ու մտածում: Շատ ժամանակ չէր անցել, վոր եղ միևնույն ճամփով քաղաք յեկավ իր Գիքորի հետ: Ահա այստեղ եր, վոր նա ասավ.

— Ապի, վոտներս ցավում են...

Յեվ ահա են ծառը, վորի տակ նստեցին հանգստանալու...

Ահա ենտեղ եր, վոր ասավ.

— Ապի, ծառավ եմ...

Ահա են աղբյուրն ել, վոր ջուր խմեցին...

Ամենը, ամենը կան, մենակ նա չկա...

Մյուս որը, յերբ Համբոն անցնում եր լեռները՝ հեռվում յերկաց իրենց գյուղը:

Գյուղից դուրս կանգնած սպասում եյին Նանը, Չանին, Միկիչը, Մոսին, իսկ փոքրիկ Գալոն մոր գրկից կանչում եր.

— Ալի, ալի, հե Գիքոր...

(Հ. Թումանյան. «Գիքորը»)

III. Այդ ժամանակ արդեն նա պետք ե մի անուն ունենար: Հայրս նրա անունը դրավ Փաշա, իբրև գեղեցիկ ե վոչ թուրքի աղա:

Մեզանում ձիուն անուն չեն դնում: Մեր Փաշան այդ կողմից մի բացառություն եր: Ամեն ձի իր գույնից ե անուն իր անունը, Ասում են՝ Սե ձի, Կարմիր ձի, Կապույտ ձի, Խալավոր, Սաքուլ, Դաշղա: Մեր Փաշան Նույնպես դաշղա յեր, մի քսան կողեկանոցի չափ սպիտակ նշան ուներ ճակատի մեջ տեղը:

(Ղ. Աղայան. «Մեր Կարմիր ձին»)

30. Գրել 7 հասուկ յեվ 15 հասարակ անուն.

ՀՈՒՈՎՆԵՐ

(Տես § 24) 53. Ահագրեկ յեվ քնդգծել ուղղակի ան հոլովով գրված գոյականները.

I. ԱՇՈՒՆ

Աշունն ել յեկավ. ե մեր աշխարհում

Սարին ու դաշտին այլ կյանք ե յեռում.

Լեռներից զվաբթ, գիրացած հոտեր,

Ձմեռվան համար իջել են դաշտեր.

Յուրդերը դատարակ սեխն են տալիս,

Աղբյուր ու ծաղիկ վողբում են, լալիս.

Մենակ խաղում ե, թռչկոտում պախրան,

Մարեր ու ձորեր մնացին նրան:

(Վ. Միքայելյան)

II. Այստեղ արդեն անձրեղ հետզհետե դադարեց և քամին սկսեց յերկնքի վրա կուտակված ամպերը ցրել: Տեղ-տեղ յերևաց և պայծառ կապուտակ յերկինքը: Արևի ճառագայթները ամպերի արանքից շեղակի թափանցելով՝ վոսկեգոծեցին լվացված լեռներն ու սարերը: Լեռների բարձրությունների վրա հրաշալի ծիածանն իր կամարը կապեց:

(Մուրացան. «Փոթորիկն անտառում»)

III. ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻ ՎԱՐԴԵՐԸ

1

Հաֆիսն ապրում եր մի փոքրիկ տան մեջ, Իրանի Շիրազ քաղաքում, վոր կոչվում եր Իրանի վարդ, վորովհետև, ինչպես վոր վարդը բոլոր ծաղիկներից գեղեցիկ ե, այնպես ել Շիրազը Իրանի ամենալավ քաղաքն եր:

Բանաստեղծի բնակարանը շատ փոքր եր՝ ուներ միայն չերկու լուսամուտ և մի փոքրիկ դուռ: Սենյակում կային յերկու բազկաթոռ և մի սեղան: Հաֆիսը զարդարանք չեր սիրում: Տան արեւելյան պատի յերկարութեամբ վարդի թփեր կային տնկած, վորոնք ամբողջ տարին վարդեր եյին տալիս: Հաֆիսը ինքն եր խնամում այդ վարդերը, անվանելով նրանց իր միակ ուրախությունը և հարստությունը:

(Ա. Խնկոյան)

IV. Գերասիմը շարունակ թիավարում եր ու թիավարում: Ահա Մոսկվան արդեն յետ մնաց: Ահա գետի ափերին տարածվում են մարգագետիններ, բանջարանոցներ, դաշտեր, պուրակներ, յերևացին խրճիթներ: Գյուղի հոտ եր գալիս: Գերասիմը թիւրը ձգեց, գլուխը սեղմեց Մոսկույին, վոր նստած եր նրա առջև հոր տախտակի վրա—հատակը լցված եր ջրով—և այդպես մնաց անշարժ՝ ուժեղ բազուկներով շան մեջքը գրկած: Իսկ նավակը մինչ այդ ալիքներով կամաց-կամաց տարվում եր յետ դեպի քաղաք:

(Տուրգենևի. «Մոսկու»)

54. Կազմել ճախագաստություններ յեվ ուղղական հոլովով գործածել հետեվյալ գոյականները.

Դաճ, սառ, արեւ, ծաղիկ, առափնե, վարդ, զարուհ, Լուսիկ, դասարան:

Որինակ՝

Դաշտը ծածկվել ե կանաչով:

(Տես § 25) 55. Արագրեւ ս ե ու կ ա ն ո վ գրված գոյականները այն բառերի հետ, վորոնց վերաբերում են նրանց, ընդգծել սեռականները յեվ փակագծում գնել հարցերը.

I. ՅԵՍ ԱՅՆ ԵՄ ՍԻՐՈՒՄ

Ե՛ն՝ վոր կիսահալ սառուցի տակից
Ժիւր վտակներն են հեխե լողում,
Ե՛ն՝ վոր ձյունների վերջին հալոցքից
Թավիշ, աղվամաղ կանաչն ե շողում,
Ե՛ն՝ վոր արևի կենսատու շողքից
Գարնան առաջին ծաղիկն ե ծլում
Յեւ մանուկի պես արթնացած քնից

Աչքերը ճմլում՝

Յես ան եմ սիրում:

Ե՛ն՝ վոր նայում ես սարերի լանջին
Պուտերի խումբն ե կարմրին տալիս,
Հսում ես ջանել արտերի միջին
Արտուտի ազատ կանչը թնդալիս,
Յեւ այդ հաղթական ցնծալի կանչին
Տեսնում ես նորեկ ընկեր-թռչուններ
Արձադանքում են, տալիս վողջույններ

Ազատ յերթերում՝

Յես ան եմ սիրում:

Ե՛ն՝ վոր այդ սրտիդ զոհունակ ժամին
Տեսնում ես՝ մեկ ել հյուսիսի կողին
Շողաց մի փայլակ... յետքից ել խրոխտ
Հեռու ներդաշնակ մի անուշ վորոտ,
Ուր հողիդ նույնպես թնդում ե զլում,

Վոր այդ վորոտից անձրև ե գալու,
 Ողբ մաքրելու ու մեզ բերելու
 Ցանկալի գարուն՝
 Հենց այն եմ սիրում:
 (Հ. Հակոբյան)

Որինակ՝
 Ձյունների (ինչերի՞) հալոցքից, արեվի (ինչի՞) շողքից...

II. Ք Ո Ձ Ը

Ծագում ե մանուկ արևը դարնան
 Կովկաս լեռների ձյունի պատնեշից,
 Ձարթնում են մեկ-մեկ սարերն աննման
 Ձմռան անվրդով քնի մշուշից.
 Ահա Լավարի վիթխարի ուսին
 Բազմում ե արփին թարմացած ուժով,
 Սարեր ու ձորեր իրար յերեսին
 Նայում են, ժպտում ամպի մըշուշով...

Վերջին ձյուններն ել արդեն հալ ընկան,
 Արտառվեց իսկույն լեռների հսկան.
 Ամեն մի ձորից աղբյուր ե հոսում,
 Ամեն մի թփից բյուրբյուր ե խոսում.
 Յեվ դալար հովիտ, ե՛ ժայռի կրճքեր
 Արձագանք տալով գարուն են հնչում.
 Ձմռան փարախից հովվական յերգեր
 Ձեփյուռի թևով սարերն են թռչում:
 Ծաղկալից աշխարհ անվերջ ձորերի
 Բացվում ե, ժպտում կոկոնից զվարթ,
 Փարթամ գեղության վոգին Դուզարքի
 Շնչում ե գարնան բույրով անաղաթ.

(Վ. Միրաքյան)

III. Լեռների տոնն ե. մարդ և անասուն
 Ուրախ լերգերով դիմում են սարեր:
 Մոռանալով ձմռան քաշած վայնասուն,
 Ծաղիկ փնջերով անցնում են ձորեր:

Անցնում են արագ քոչ-քոչի միջով.
 Դարնան արևից փայլում են զենքեր,
 Յեվ թարմ կենսաբույր թափիչ կանաչով
 Բացվում են, ժպտում սարվորի դեմքեր,
 Փոքրիկ լերեխան պինդ մեջքին կապած՝
 Խեղճ հովվի կինն ել վազում ե վտառով,
 Ոգնում ե մարդուն՝ դոհ և սրտաբաց,
 Բախտի վորոշած ծանր վիճակով:
 Մայում են, բայում գառնուկն ու մաքին,
 Թընդում կովերի, հորթերի բառաչ.
 Իսկ արանդալով դոմեշը ձագին
 Կանչում ե դանդաղ վազելով առաջ:
 Վազում են հոգնած շները հոտի
 Յեվ լեղուն հանած թանչին են տալիս.
 Լսվում ե հանկարծ ձայնը լակոտի,
 Վոր քոչից ընկած՝ կալանչ ե գալիս.
 (Վ. Միրաքյան. «Լավարի վորոշ»)

56. Կազմել նախագասուրբյուրներ յեվ սեռական հոլովով
 գործածել հեռավայր գոյականները.

Դաշտ, սար, արեվ, ծաղիկ, առակերս, վարդ, գառուն, Լուսիկ,
 դասարան.

Որինակ՝

Յես շատ եմ սիրում դաշտի ծաղիկներ:

(Տես § 26) 57. Սրագրել յեվ ընդգծել սեռական հոլովով
 գրված գոյականները.

I. ԼՈՒՍՍԱԲԱՅԻՆ

Նորից յեկա այցելության
 Դործարանի պարիսպներին,
 Յերկաթակուռ այն շենքերին,
 Վորոնք մի ուր
 Շունչ տվեցին իմ յերգերին
 (Հ. Հակոբյան)

II. — Հավիտենական հանգիստ Սիրերի գերագույն կառավարիչին, բոլոր աշխատավորների հոգեհոտին, նորին բարձր գերագնացութեան սպիտակ աղմիրալ Կոլչակին, իր վողջ աստվածահաճո հոտի հետ միասին՝ միտրոպոլիտ-ճիզվիտներին, արքեպիսկոպոսներին ու յեպիսկոպոսներին, բանդիտներին, լրտեսներին ու ագենտներին, չինոյիսիներին, վոսկե-ուսադիրավորներին և իր ամեն յերկրագուններին, Կոլչակի սպիտակ լակոտներին և իր պոչերին, պնակալեղ պարոնայք չեխո-սլովակներին... հոգոտոցն հանգստեցնողոց...

III. Սկսվեց թաղման խապոտ, կեղծ յերգեցողութիւնը, վոր ծանր ու անտանելի, կարծես, իսկապես սատկած անասունի դիակի հոտ եր գալիս...

— Բոլոր հակահեղափոխականներին, — ընդհատեց յերգիչը, — իմպերիալիստներին, կապիտալիստներին, զանազան սպիտակ սոցիալիստներին, կարչերիստներին, մոնարխիստներին և այլ ավանտյուրիստներին, դավաճաններին և չարչիներին, սպեկուլյանտներին ու սարտամաճիկներին, թալանչիներին ու զասալիքներին, հաստափոր բանդիտներին, ամբողջ որը, կլոր տարին ամեն տեսակ այդ շներին հոգոտոցն հանգուցեցնողոց:

Յերգեցիկ խումբը, նաև այնտեղ կանգնած բոլոր կարմիր բանակայիները թնդացին «հոգոցն հանգուցելոց».

(Յուրմանով. «Զապահ»)

(Տես § 26) 58. Մոսազրեկ տրական հոլովով գրված գոյականները յեկ փակագծում նշել, քե ի՛նչ, հարցի յեկ պատասխանում.

1. Այդ՝ փոքրիկ քաղաքին, նաև վոստիկաններին ծանոթ արագիւն եր, վոր որվա վորոշ ժամերին սիրում եր թառել կամ չեկեղեցու գմբեթին, կամ վոստիկանաօան աշտարակի գլին, ալսինքն քաղաքի յերկու բարձր կետերին, ուր մարդկանցից հեռու հանգստանում եր նա՝ մտքերի ձեջ խորասուզված:

(Ս. Լորյան. «Կարմիր արագիւր»)

Որինակ՝

Տրական հոլով՝ քաղաքին (ինչին)

վոստիկաններին (հում)

II. Լսե՛լ եք, աղբւրք, ում ալաչուխն և
Հալվարին բազմած արծալի նման.
Լսե՛լ եք՝ են ում ոջախի ծոխն և
Խեղճ ու նաչարին միշտ լինում դարման.
Լսե՛լ եք՝ ինչպես քաղեն ինքնակամ
Նրանից աղաւ վորս չի պըտրտում.
Նրա մի ձենը, անունը անգամ
Մարդուն, հարա՛նուն սարսափ են աղբում.
Յեկ ուղում ե միշտ ամեն մի սարվոր
Են ալաչուխին լինել դրացի...)

(Վ. Միրաքյան. «Լալվարի վորսը»)

59. Կազմել նախագասուրյուններ յեկ տրական հոլովով գործածել հոգեվայ գոյականները.

Դաւոս, սառ, ծաղիկ, վարդ, Լուսիկ, Հրաչիկ, դասարան:

Որինակ՝

Մեր կառքը մոտեցավ կանաչ դաշտին:

(Տես § 26) 60. Փակագծեում գրված գոյականները գործածել տրական հոլովով.

1. Փոքրիկն իսկույն սուս արեց և մթելը (գլուխ) քաշեց:
2. Նա արադորեն մոտեցավ պատի մեջ գտնված (պահարան):
3. Վողողեց, վողողեց ողու շիշը, հետո (գլուխ) քաշեց և սկսեց ծծել:
4. Ծծում եր՝ աչքերը փակ և շրթունքները պինդ սեղմած շի (պոունկ):
5. Աննան նստած եր (հատակի) մի չլի վրա...
6. Այս խոսքերով նախ յերկու ձեռքով պինդ խփեց հարսի (գլուխ)...
7. Լվացք անելիս փոքրիկ թոռներն ողնում ելին (տատ)...
8. Նրանք ծակ տուչով ջուր ելին մատակարարում մերթ կաթսայից (թաւախ), մերթ գետից՝ (կաթսա):
9. Այդ յերեկո չել, ամբողջ որը կիզիչ արեի տակ (գետափ) անցկացնելուց հետո, նոր ելին վերադարձել տուն: (Ն.-Դ.)

(Տես § 27) 61. Մոսազրեկ յեկ ընդգծել հայցական հոլովով գրված գոյականները.

I. Այդ եր պատճառը, վոր վոստիկաններն այժմվանից շըրջում ելին փողոցները—զննում պատուհաններն ու խանութները,

անգամ կտուրները՝ տեսնելու, թե կարմիր դրոշակ չեն ամրաց-
նում վորեւե տեղ, կամ թռուցիկ չեն փակցնում: Գլխային, վոր
կոմունիստները համարձակ մարդիկ են, կարող եյին հանկարծ
մի այնպիսի բան անել, վոր քաղաքի իշխանությունն ու վոս-
տիկանությունը խայտառակվեր կենտրոնական կառավարության
առաջ: Դրանից եր, վոր նրանք կրկնապատկել եյին իրենց հըս-
կողությունն ու յեռանդը:

(Զորյան. «Կարմիր արագիլը»)

II. Փոքր ե իրազա քաղաքը, բայց մեծ, ընդարձակ ե նրա
շուկան: Այնտեղ ե հավաքվում ժողովուրդը առներին, հանգիս-
տներին. այնտեղ են խանութները. դրսից յեկած գյուղացիներն
այնտեղ են ծախում իրենց կաթը, մածունը, կանաչեղենն ու
հավեղենը, դառը, վոչխարը, նույնիսկ տավարը: Այդ հրապարակի
վրա յի գտնվում վոստիկանության յերկհարկանի շենքը, վոր
հսկող աչքի նման հետևում ե շուկայի առևտրին ու շարժումին:
(Զորյան. «Կարմիր արագիլը»)

(Տես § 27) 62. Արագրեկ հայցական հոլովով գրված
գոյականները, փակագծում նշելով հարցերը.

Մեկ անգամ գյուղում Տորքին զայրացրին,
«Անգեղ, գեղ Անգեղ» յետքից զոչեցին.
եւ չըհամբերեց. պոկեց մի մեծ ծառ,
Ավլեց նրանով ամբողջ գյուղն իսպառ.
Ասում եմ ավլեց, չըկարծեք սրբեց,
Այլ տուն, գոմ, մարաք գետինն հավաքեց.
Փախան մարդիկը ճանձերի նման,
եւ մի կըկանգներ Տորքին հանդիման.
Այսպես յերբ նրա բնությունն իմացան,
եւ այնուհետե սրտին չըգիտան,
Այլ մեծ հարգանքով պատվանիքեցին,
Պարերգ շինելով, գովաբանեցին.
Տղերք, աղջկեք՝ ձեռք-ձեռքի տված
Յեւ պարում եյին, ե՛ր գովում Տորքին:
եւ այնուհետե նրա դեմքն ահեղ
Առաջվա նման չեր թվում ապեղ:

Անգութ չեր Տորքը ե վոչ ել անգետ,
Լավ վորմնադիր եր ե ճարտարագետ.
Ահագին վեմեր նա բերավ տաշեց,
Իր քանդած գյուղը նորմեկանց շինեց.
Յեւ այնուհետե իր ուժն ահագին
Նա գործ եր դնում միշտ դեպի բարին:
(Դ. Ազաթյան. «Տորք Անգեղ»)

Որին ա կ՝

հայցական ասորոգյալ
Տորքին (մեմ) — զայրացրին
ծառ (խնչ) — պոկեց

(Տես § 27) 63. Արագրեկ յեւ փակագծերում գրված
գոյականները գործածել նախադասության մեջ
հայցական հոլովով.

Ամենքը դիտեն (Արդուլ)... Նա փնտռում եր (Ահագ ու
Ռիզա)... Վերադրեներին՝ (Մարգար ե մի քանի բանվորներ)
բաց թողին ամբողջատրիայից, իսկ (Գրիգոր ու Արդուլ) տարան
հիվանդանոց: Համբոն քաղաքում (Գիքոր) ծառա տվավ բազազ
Արտեմի տանը: Պայմանն այն եր, վոր Գիքորը պետք ե (տուն)
մաքրեր, (ամաններ) լվանար, (վոսնամաններ) սրբեր...

64. Հեռեվյալ գոյականները գործածել հայցական հոլովով,
յուրաքանչյուրի համար կազմելով նախադասություն.
Առաջիկա, ուսուցիչ, Հրաչ, Յերեկան, Մոսկվա, գրիչ, մաշիս,
խոս, աղավնի, ագռավ:

Որին ա կ՝

Աշակերտը սիրում ե իր ուսուցչին:

(Տես § 28) 65. Արագրեկ բացառական հոլովով
գրված գոյականները.

I. Գողն ել մի կոնից, գեղն ել մյուս կոնից:
Աչքը թեքեցիր — բանիդ տերը չես.
Գաղում են տանից, քաղում են դռնից:
Ու չեմ իմանում՝ վոր կողմը թռչեա՛ (Հ. Թ.)

Թե տանուներին զանգատ եմ գնում,
Բան չեմ վաստակում բացի գողմանից.
Գողերի հետքը իր տունն է տանում,
Համեցեք զիվան ուզիր սրանից:

Յերեկ իրիկուն եղ կողքիդ սնից
Կախ եյին արած յերեք հրացան...
Քանի՜-քանի մարդ կորավ իր տանից,
Քանի՜-քանի մարդ դառավ մարդասպան: (Հ. Թ.)

Յեվ մութ այրերից մամոռո ժայռերի,
Թափում ծմակի լսին խորքերից
Մանուկ հասակիս հնչյուն ծիծաղի
Արձազանդն ահա լսում եմ նորից:
Թնդում է զվարթ աղմուկը բնի,
Բարձրանում է ծուխն իմ ծանոթ ուրթից,
Ուր բոլորն ահա նորից կենդանի
Յեղնում են աշխույժ վաղորդյան մութից,
Ու թափմ, ցողապատ լեռների լանջում...
Սո՛ւմ... ահանջ արա,—հովիվն է կանչում:
(Հ. Թում.)

II. Հերոսությունը հասնում եր խելահեղության: Չիշմայի մոտ քիչ կարմիր մարտիկներ չընկան զրահապատ ավտոների ու զրահապատ զնացքների գնդակներից: Քսան բուլեյից հետո, յերբ կռիվը վերջացավ, յերբ դաշտում դեռ կանգնած եր վառողի ծուխը և լսվում եյին տեղափոխվող թշնամիների և ընկերների անընդհատ հառաչանքները, Չիշման սկսեց ապրել այս դիրքերում սովորական կյանքով: Նկուղներից, մառաններից, խրձանոցներից ու վառարաններից, տանիքների տակից և այլ թաքցնողներից դուրս չեկան հրաձգությունից վախեցած գյուղացիները և խռնվեցին հոգնատանջ կարմիր բանակայինների շուրջը:

(Դ. Ֆուրմանով, «Չապայեվ»)

(Տես § 28) 66. Փակագծերում դրված գույականները գործածել բացառական հոլովով.

Ամեն մի (ձոր) աղբյուր է հոսում,
Ամեն մի (թուփ) բյուլբյուլ է խոսում...
Զմռան (փարախ) հովվական լերպեր
Զեփյուռի թեփով սարերն են թռչում:
... (Նաշտավայրեր) գեպի գոլ սարեր
Ճգվեց սալերի, ուղտերի քարվան
Փայտում են (չոփ, թե թուրք, թե հայեր
... Յերկնքի ծոց) ել վորս է գերում...
Կեսոք 1 արդեն. կանաչ (Լալվար)
Իջնում է հանգիստ վոլխարր կթի...
(Սրբաբյան «Լալվարի գործեր»)

67 Կազմել նախագասուրյուն մեկ բացառական հոլովով գործածել հետևյալ բառերը.

Պաշտ, ծաղրիկ, վարդ, սար, Անուշ, Սարգս, դասարան, աշակերտ:

Որ են նա կ

Սարոն վերադառնում է դաշտից:

(Տես § 29) 68 Ստացել գործիական հոլովով գրված գույականները չեվ գրել նրանց բացառական ձևեր.

Դ Ի Լ Ի Զ Ա Ն

Առեր մայր մանկու մոտ մեր ուղտերները ասան ամառանոցի հոսակ գալիս Դիլիլան ավանը:

Այստեղ կ'ստացան շուրանոցի տնտես կրող մի տան մեջ գիտեալին հանգստարան գտնեալը հետո, լիակ փաքրիկ ավանը գիտեալին Փոշոս խնուղու աջ ու ճախ կողմերում կառուցած յու կու կարգ քարաշին տները, վորոնք ավանի ամառանոցի տնտեսին կապմամբ է վորոնք մեկ ապրում եյին ամառանոց յուրոց նոսր. ամենի տպագորութուն տարին ամառանոցի վրա կա իսպոյն յիշեց Բորժոմ. յուր գեղեցիկ վիլաներով մաքուր փո-

դոցներով, ընդարձակ պարկերով, ջրերի առատությամբ և առա-
վել ևս բնակիչների փայլուն արտաքինով ու գրավիչ նիստ ու
կացով և յեկամ այն համոզման, վոր Դիլիշանը միայն հասա-
րակ մահկանացուների համար կարող եւ ամառանոց համարվել:

Բայց յերբ խճուղին յերկուստեք փակող շինություններից
հեռանալով, բարձրացավ դեպի ավանի ձախակողմը, նրա առաջ
բացվեցավ մի գեղանկար հորիզոն, վոր ամփոփում եր յուր մեջ
Աղստեի ձորահովիտը՝ յուր կարկաչահոս գետակով, դալար ա-
րտոններով, վոսկեփայլ արտերով, իսկ մի փոքր հեռվում, խա-
ղաղանիստ գյուղի միաշար տնակներով և նրանց առջև կարգով
տարածվող կանաչադարձ բանջարանոցներով: Յուր կանգ առած
տեղից քիչ հեռու սկսվում եր յեղևներին խիտ անտառ, վոր
գնալով տարածվում եր դեպի հեռավոր լեռների կատարները,
վորոնց այդ վայրկյանին վոսկեզոծել ելին արևի վերջին շողերը:
Ձորահովիտը յեղերով դիմացի բլուրներից, վորոնց յետևը շու-
տով պիտի թագչեր արևը, փչում եր ավերած գեղիչուռ՝ բերելով
յուր հեռ կենտրար մի զով, տոգորված լեռնային ոգի, դալարի
և ծաղիկների անուշ բուրմունքով:

(Մուրացան. «Առաքյալը»)

Որ ի ն ա կ՝

գործիական

բացառական

փողոցներով

փողոցներից

(Տես § 29) 69. Մասագրել գործիական հոլովով գործածված
բառերը, փակագծերում նշելով, քե ինչ հարցի
յե՞ն պատասխանում.

Արժիվը մի վոլորտ կատարեց այն դարձելի վայրի վրայով
ուր այնպես ճնշվում են հոգիները. հրճվեց հետզհետե մոլեգնող
հրդեհի ընթացքով և բուռն, անսահման ու անզուսպ կարոտով՝
ընկերացած տարերքի խոլական ընթացքին սուրաց դեպի ամենի
ժայռերը, ամպեղեն վալորտները, դեպի իր ավատության ան-
մատչելի ու հերոսական բարձունքները...

(Սիրա. «Արժիվն ու վոլորտը»)

(Տես § 29) 70. Փակագծերում գրված գոյականները գործածել
գործիական հոլովով.

Ձմռան փարախից հովվական յերգեր
Ջեփյուռի (թևվ) սարերն են թռչում:
... Փարթամ գեղության վոգին Գուգարքի
Շնչում և գարնան (բույր) անաղարտ:

... Յեվ խորհրդավոր մի թովիչ (ձայն)
Սոսում են նրանք իրար հետ փարվում,
Յերգում են, խնդում, հազար (բերան)
Լալվարի վիթխար հասակը գոլում:

... Վորն ել դարդարված գիր ու (փնջեր)
Որորվում, անցնում լեռան (լանջեր) ...
... Նա պարծենում ե գեղեցիկ (բեռ):
... Յեվ թարմ կենսաբույր թավիչ (կանաչ)

Բացվում են, ժպտում սարվորի դեմքեր,
Փոքրիկ յերեխան պինդ մեջքին կապած
Խեղճ հովվի կինն ել վազում ե (վոտը) ...

... Տղերքն զմայլած աշուղի (սաղ)
Փարվեցին նրա զառամած (վիդ):

(Միրաքյան)

71. Կազմել նախագասուրբյուններ յեվ գործիական
հոլովով գործածել հետեվյալ գոյականները.

Դաւոս, սառ, ծաղիկ, վարդ, առակերս, դասարան:

Որ ի ն ա կ՝

Դաշտով սլանում ե ավտոն:

(Տես § 30) 72. Մասագրել ներգոյական հոլովով գործածված
գոյականները.

Յես քեզ որինակ, ես խոր ձորերում
Ես ե չորս քսան տարիս լրացավ
Վոչ մի խնդություն տեսա իմ որում
Վոչ ել մի անգամ աչքս լիացավ: (Հ. Թ.)

Պարում և ձմեռն հարսանիքներում,
 Կառ մեծավորի թեփչի յն լիզում
 Մինչև մի յանն շահի յն ճարում,
 Են էլ տանում ե, յափում Թիֆլիսում: (Հ. Թ.)

73. Կազմել ճառագաստություններ յեվ ներգոյալանով
 գործածել հեռեկալ գոյականները:

Դաս, սար, ծաղիկ, առվակ, գետակ, դառարան:

Որինակ՝

Մեր զաշտում փթթում են անհամար ծաղիկներ:

ՅԵԶԱԿԻ ՅԵՎ ՀՈԳՆԱԿԻ

(Տես § 31) 74 Մեհագրեյ՝ հոգնակի բովով գործածված
 գոյականները գառնելով յեզակի, յեզակի բովով
 գործածվածները հոգնակի:

1. Չապակի գիփիկիան արայ առաջ եր գնում, այնքան ա-
 րագ, վոր մյուս գործածածները, հետ մնալով կարևոր և անկարևոր
 պատճառներով, իրենց դանդաղկոտությամբ քաշտում եյին հա-
 մակցված հարձակման ընդհանուր միասնական պլանը: Անցնելով
 առաջ և ճակատից խփելով, Չապակի գիփիկիան ավելի շատ
 քշում, քան չարդում եր թշնամուն, կամ գերի վերցնում: Յեր-
 թերում փորձված մարտիկներն աղչեցնում եյին իրենց տոկու-
 նությամբ, իրենց սակավապետությամբ և պատռաստակամու-
 թյամբ ամեն ժամ, ամեն պայմաններում և ամեն վիճակում
 ընդունելու հարվածը: Ինքն եյին զեպքեր, յիրք շատ վերտե-
 րով տարածութուն անցնելու և հետո նրանք հոգնածությունից
 վար եյին թափվում և համկարծ սկսվում եր կորգը: Կարծես
 հոգնած չլինեյին, գիմադրում եյին հարձակմանը, իրենք եյին
 հարձակման անցնում, գրոհ տալիս, հետապնդում... Մեկուսի աշ-
 պես եր լինում, վոր ամենորայ կռիվներն ու տեղափոխություն-
 ները ծայրաստիճան ուժասպառ ելին անուս մատուցելներին: Եւ
 միողին հենց առաջ ն զազաբքի՝ Եկնվում եյին ու բնում մե-
 ռածների պես, հաճախ առանց պատշաճ հսկողության: Ինքն

եյին ամենքը՝ թե հրամանատարները, թե կարմիր բանակային-
 ները, և թե պահակները...

Որինակ՝

հոգնակի	յեզակի	յեզակի	հոգնակի
զորամասերը	զորամասը	ճակատից	ճակատներից

II. Լեռներով, նեղ արահետներով, հանդիպող գետերի ծան-
 ծաղուտներից անցնելով, վորովհետև նահանջող թշնամին պայ-
 թեցնում եր կամուրջները, անցնելով անձրևի տակ, ցեխի մի-
 ջից, առավոտյան ցողով, յերեկոյան մառախուղի միջից, մի որ
 կուշտ, յերկու որ քաղցած, կիսամերկ և համարյա ըզկոտն, վի-
 րակալած վրտներով, հիվանդ, հաճախ վիրավորված, շարքերից
 չհեռանալով գնում ելին նրանք հաղթանակորեն, գնում ելին
 գյուղից գյուղ, գնում ելին անկարգ, անհաղթ, ամեն ինչից
 համբերատար, թշնամուն դիմադրելու համար հպարտ և հաս-
 տատակամ, գրոհի ժամանակ անվեհեր, խիզախ ու անարկու,
 թշնամուն հալածելու ժամանակ՝ համառ: Կավում ելին հերոսների
 պես, մեռնում վորպես կարմիր ասպետներ, գերի ելին ընկնում
 ու նահատակների նման մեռնում տանջանքներից ու խոշտան-
 գումներից: Այսպիսի հուսալի ուժով չեր կարելի չհաղթել. միայն
 հարկավոր եր կառավարել այդ ուժը: Չապակը կառավարելու
 շատ մեծ ձիրք ուներ՝ հատկապես այդպիսի մասսա, այդպիսի
 մոմենտում, և այն վիճակում, վորի մեջ գտնվում եր նա այդ
 որերին: Մասսան հերոսական եր, բայց անխորձ. մոմենտը դրա-
 մատիկ եր և ճակատամարտերի պայմաններում շատ բան գնում
 եր ձեռքից, ներվում, արդարացվում բացառիկ պայմաններով:
 Այդ մասսան խառնալավալած եր կարծես, նրա դրուժյունն ան-
 կարելի չե բառերով հաղորդել: Կարծում ենք, վոր այդ դրու-
 ժյունն անկրկնելի չե, վորովհետև նա հետևանք ե մի շարք
 զեպքերի՝ ամեն տեսակ մեծ ու փոքր ղեպքերի, վորոնք յեղել
 ելին առաջ և ուղեկցել քաղաքացիական պատերազմին: Վրդան
 հետ չի հոսի, ինչպես և այդ պատճառները չեն կրկնվի, և դրու-
 ժյունը, այն դրուժյունը վերստին ստեղծվել չի կարող: Կրկնեն
 նոր, բովանդակությամբ հիանալի և խորիմաստ մոմենտներ,
 բայց արդեն ուրիշ մոմենտներ:

(Ֆուլմանով. «Չապակ»)

(Տես § 34) 75. Արագրեի հոգնակի բովո՞վ գործածված գոյականները յե՞վ վորո՞ւեի, քե՞ վոր հոլովով են գրված.

Ահա դարնան հետ և շարան-շարան
Դաշտավայրերից զեպի զով սարեր
Զգվեց սայլերի, ուղտերի քարվան—
Փախչում են շողից թե թուրք, թե հայեր:

Թնդում են ձորում զանգի հնչյուններ,
Զիւրի խրխինջ, պայտերի դոփուռ,
Մեկ-մեկի կցած անվերջ քարվաններ
Քաշում և նաւը, անեղ մունչում:

Վորը տանում և ալաշխի քեչան,
Կուժն ու խնոցին, ճիպոտն ու չաթան,
Վորն ել վարդարված գիր ու փնջերով՝
Որորովում, անցնում լեռան լանջերով...

(Վ. Մերաքյան. «Վարվարի վորո՞ւ»)

Որ ի ն ա կ՝

դաշտավայրերից — հոգնակի բացառական

ՀՈԼՈՎՈՒՄՆԵՐ

(Տես § 24—30) 76. Արագրեի, նշելով փակագծում, քե՞ վոր հոլովման և պատկանում ավյալ գոյականը.

Ծագում և մանուկ արեւը գարնան
Կովկաս լեռների ձյունի պատնեշից...
Հովիվ, հովվուհի նստած շարքերով
Կթում են ուրախ և անհոգ խնդում...

(Մերաքյան)

... Հիմա գառնում ես դու տուն

Յե՞վ գոհ, և՛ արի,

Ու ժպտում և քո հոգին

Փառքը պաշքարիդ:

(Սարյան)

Որ ի ն ա կ՝

Ծագում և մանուկ (ան) արեւ (ի) գարնան (ան)...

(Տես §§ 24—43) 77. Վորո՞ւեի գոյականների տեսակը, քի՞վը, հոլովը յե՞վ հոլովումը.

Այս և ուրիշ այս տեսակ մտքեր ներշնչում էյին յեղբայր-
հերին՝ ամեն ինչ թողնել և լեռներն ընկնել: Մի գիշեր ել զին-
ված իջնում են Դուդան, գանում պուղի գիշերապահներից մե-
կին, ստիպում, վոր նա մի պատրվակով բաց անել տա Հաբեթ
աղայի տան դռնը, ներս են նետվում և բռնում աղայի կոկոր-
դից: Մեկը գանում և բուրբ մուրհակները, զիզում վառում և,
խիկ Սողոմոնը վար և բերում տանտիրոջ արծաթապատ հրացանը,
կամենալով զրկել նրան պաշտպանվելու միջոցից: Սպառնում և,
թե կսպանի, յեթե նա ցուլց չի տա փողերի տեղը: Այսպիսով
մտածում և իրենց քանդված տունը վերանորոգելու գումար
ձեռք բերելուց հետո՝ թողնել հեռանալ:

Հաբեթ աղային և վոչ իսկ ճչալ և հաջողվում. կինն ու վար-
դինները սարսափահար՝ կծկվում են անկյունում: Ոգնություն
կանչել անհնար և, գիշերապահի վրա իսկ հսկում և յեղբայրնե-
րից մեկը:

(Վ. Փափաղյան. «Զրույն—Բարձ»)

Որ ի ն ա կ՝

մտքեր—հասարակ գոյական, հոգնակի թիվ, ուղղական հոլով,
ի հոլովման.

յեղբայրներին—հասարակ գոյական, հոգնակի թիվ, տրական
հոլով, որ հոլովման...

(Տես §§ 24—30) 78. Արագրեի յե՞վ փակագծում գրված
գոյականները գործածել համապատասխան հոլովով.
բացելով նոր փակագծերում նշել գոյականի հոլովը.

Վաղ (առավոտ) կոլխոզնիկները սկսել էյին քաղհանը (ճա-
կընդեհ) ու (ծխախոտ) (ցանքեր): Ընդարձակ (դաշտ), սկսած
կոլխոզի մեծ (այգի), սփռել էյին մի քանի տասնյակ տղամար-
դիկ ու կանայք ու մաքրում էյին ծիւրերը (մոլախոտ):

... Առավոտյան հովը հեռահեռ տեղի յեր տալիս (կեսեր)
(տապ). տաքացած հոգն ալիքում եր ներքեից իր տոթը, ծան-
րացնում (շունչ) ու քրտինք տալիս (ճակատ). արեւ խաթում
էր կորացած (մեջք), յերբեմն միայն զիջելով (սար) չեկած (հով),

վորը թեթև անցնում եր իր ախորժիկի (շունչ) ու զանդաղում
դիմացի (ծառերի) վրա: Դարավոր (ընկուզենի) ծանրախոհ, խուշ
աղմկում եր իր խոշոր (տերևներ), կեռասենին բացվում, կարմ-
րին եր տալիս իր նորահաս (պտուղներ): Իսկ (սալորենիներ)
մանրիկ տերևներն արագաշարժ պար ելին բռնում:

(Արաղը. «Մոլախոտը»)

Որինակ՝

Վաղ առավոտից (բացառ.) կոլխոզնիկներն սկսել էին քաղ-
հանք ճակնդեղի (սեռակ.) ու ծխախոտի (սեռակ.) դաշտերում
(ներգոյակ.):

(Տես §§ 24—43) 79. Վորոշեյ գոյականների քիվը. հոլովը
յեվ հոլովումը.

I. Բայց շուտ ջոկելով մայրերը գառից,
Հովիվը քշեց նրանց դեպ արոտ,
Մահակն ել ուսին գառները բինից
Տարավ գառնարած սառն աղբյուրի մոտ:
Հովիվ, գառնարած մի տեղ խմբվելով,
Լախտի յեն խաղում, առույգ թռչկոտում.
Հրճվում են նրանց կայտառ խաղերով
Ծերերը՝ ծածկված գառան մուշտակում.
Ամեն մի նրանց ճարպիկ թռչքով
Հիշում են վաղուց կորած մանկութուն,
Շոյելով ճերմակ միրուքը ձեռքով,
Կանչում են՝ «նամարդ, նամարդ ձերություն»:
Մեկն իր մուշտակը մի կողմն ե գցում
Յեվ զիտմամբ խառնվում տղերանց խաղին,
Մի լախտ ե խլում, վոլորում ձեռքում,
Յեվ առիթ տալիս անվերջ ծիծաղին.
Կանչում են «Աթո, լախտը թռցրո՛ւ,
Մեր պապի մեջքը մի լավ տաքացրո՛ւ»...

(Վ. Միրաքյան. «Լավարի վորսը»)

Որինակ՝

Գառից — յեղակի, բացառական, ի հոլովման:
Մայրերը — հոգնակի, հայցական, որ հոլովման:

II. ՅԵՐԱԽՏԱԳԵՏ ԱՌՅՈՒԾԸ

Հոռմի իշխաններից մեկի սարուկ Անդրոկլեսը մի շատ ծանր
հանցանք գործեց և պատժից ազատվելու համար փախավ Աֆրի-
կա: Այդ չեղրում սարափելի շող ե լինում: Անդրոկլեսն ան-
տանելի շողից պատսպարվեց մի քարայրում: Բայց ինչպես
սփրթնեց նա, յերբ մի քանի վայրկյանից հետո նույն քարան-
ձավը մտավ մի անռիթ առյուծ: Առյուծն իր ընակարանում
հյուր տեսնելով, անմիջապես մոտեցավ նրան և մռնչյունով իր
հասկին թաթը մեկնեց դեպի նա:

Անդրոկլեսը հասկացավ առյուծի ցանկությունը, նա զննեց
և թաթից մի չերկար փուշ հանեց: Առյուծը թեթևություն զգա-
լով, սկսեց լիզել Անդրոկլեսի ձեռքը: Այդ վայրկյանից մտեր-
մություն սկսվեց առյուծի և Անդրոկլեսի միջև: Առյուծն ամեն
որ իր վորսի մի մասը բերում եր Անդրոկլեսի համար, շարունակ
լիզում եր նրա ձեռքերն ու վոտները:

Յերեք ամիս անցավ: Անդրոկլեսն այսքան ժամանակ մար-
դու յերես չտեսնելով, սաստիկ ձանձրացավ քարայրից և վճռեց
լույս աշխարհ դուրս գալ: Բայց այնտեղից դուրս գալն ու
բռնվելը մեկ յեղավ: Անդրոկլեսին կապկպեցին և ուղարկեցին
Հոռմ՝ իր պատիժը կրելու: Առյուծը նույնպես բռնվեց և ուղարկ-
վեց Հոռմ:

ԱԾԱԿԱՆ

(Տես § 45) 80. Մոտագրեյ յեվ բեդգ'ել ածականները

I. Փ Ա Ր Վ Ա Ն Ա

1

Բարձրագահ Արուշն ու Մըթին սարեր
Մեջք-մեջքի տված կանգնել վեհափառ,
Իրենց ուսերին, Զավալքից ել վեր՝
Բըռնած պահում եր մի ուրիշ աշխարհ:

Ասում են՝ ենտեղ արծրվի նըման,
Ծիծղուն կապուտակ չերկնքի ծոցում,
Նըստում եր են սեզ սարերի արժան
Իրեն փարվանա ճերմակ ամբոցում:

Փարվանա արքան մի աղջիկ ունեւր,
Ու վոչ մի վորսկան դեռ իրեն որում
Ենքան գեղեցիկ յեղնիկ չեւ տեսել՝
Իր վորսն անելիս մթին սարերում:
(Հով. Թումանյան)

II. ԱՐԾԻՎՆ ՈՒ ԱՐՏՈՒՏԸ

Արծիվը կանգնեց սև ժայռի գլխին՝
Հանդիստ ու հպարտ նայում է չորս դին,
Ցածն ամպեր ճերմակ լողում են ձորում,
Վերևում վճիռ յեթերն է ծորում:
Յեւ ձյունագազաթ լեռների արքան
Չորս դին է նայում ասում ինքն իրան,
«Ինձանից բարձր ել հվ կարող ես սլանալ,
Այս վեհ բարձունքին ինձ պես տիրանալ»:
Հանկարծ յերկնքի անհուն կապույտից
Անուշ ճովողյուն հնչեց բերկրալից:
Արծիվն ահավոր նայեց դեպի վեր,—
Արտառը փոքրիկ մինչ յերկինք հասած,
Արևի վոսկի փայլով վողողված,
Գովքն եր գեղգեղում դարնան կենսաբեր:
(Հ. Հովհաննիսյան)

III. Յերկու դողդողուն սպիտակ, բարակ, չոր ու թափանչ
ցիկ արտաքին թևեր ունի, վորոնց չեղերքներն իջնում են ցած:
Սրանց աջը միշտ գալիս է ձախի վրա, ու արմատում տակից
մի կոշտ ունի: Նգ կոշտից հինգ փայլուն ամուր յերակներ են
ձգվում, յերկուսը վերև, յերկուսը ներքև, իսկ հինգերորդը, վոր
չեկավուն է և փշիշոտ՝ մեջտեղով:
Հենց սա յե այն գործիքը, վոր թևին քսելով ձեն է հանում
ու նվազում ձգրիզը: Կրնալնուոցի պաշտոն է կատարում:
Ներքևի ձախ արտաքին թևն էլ նույն կազմն ունի, միայն
թե սրա կրնալնուոցն ու մյուս յերակները վերևի կողմից են:
Ենպես վոր վերևի ու ներքևի արտաքին թևերի յերակները
խաչաձև դալիս են իրար վրա:

(Հ. Թումանյան. «Ծղրերդ»)

IV. ԱՂԱՎԵՆԵՐ

Յես կանգնած եյի սեպացած բլրի գագաթին: Իմ առաջ
մերթ վոսկիփայլ, մերթ արծաթափայլ շողշողում եր ծովի պես
սփռված հաճարի հասուն արտը: Բայց այդ ծովը չեւ ծփում.
Նրա յերեսին չեյին խաղում անհանգիստ ալիքներ: Ողբ խեղդուկ
ու անշարժ եր և գուշակում եր մի մեծ վոթորիկ:

Իմ շուրջը դեռ ջերմ ու աղոտ լույս եր սփռում արեգակը.
բայց այնտեղ, արտի այն կողմը վե՛ջ այնքան հեռու, մուգ-կա-
պույտ ամպակույտը բռնել եր յերկնաեամարի ամբողջ կեսը:
(Դ. Տուրգենև)

(Տես §§ 46—47) ՏԼ. Արագրել ածականները յեւ վորոնի
համեմատեալը.

I. Մոտ քառասուն տարեկան մսեղ մարդ եր նա պատիկ
ժպտուն աչքերով, կլորիկ, մաքուր սափրած կարմիր դեմքով,
բաճկոնի տակ հագած դեղին չեսունչա արխալուզով, վոսկեզոծ
նեղ քամարով և ձեռքին շարունակ մի կարճ համրիչ դեղին հա-
տիկներով, վոր նա ավելի շուտ ափից ափ եր նետում, քան հա-
տիկները պցում:

Հետևյալ որը ճաշից հետո նա կատարեց իր խոստումը և
չեկավ Ոսանի առաջնորդությամբ: Նրա ճարպոտ դեմքից, մի
քիչ ծուռ դրած գլակից և սովորականից ավելի ժպտուն, աչքե-
րից յերևում եր, վոր լավ կերել-խմել եր:

Յեկավ, ու թաղը նորից զընգաց: Այս անգամ հետաքրքրու-
թյունն ավելի մեծ եր, քան նախորդ որը, յերբ նոր եր տա-
րածվել Մարթայի խելագարության լուրը: Թաղի կանայք, իրար
ձեն տալով, վազում էին, վորը ծծկեր յերեխային խոտած, վորը
վոսաբոբիկ, վորը շտապելուց չուստի մեկը մոռացած, մյուսը
քարշ տալով վոսին, վորը գլխի աղլուխի ծայրերը շտապ կա-
պելով, վորը կուրծքը կոճկելով: Ու ամենից առաջ, թաղի ան-
թիվ յերեխաները համարյա թե ահլոր ու վոսաբոբիկ, թուչկու-
տելով ու ծկլթալով:
(Նաբ-Դոռ. «Ինչպե՞ս բժշկեցին»)

Որին ալ՝

Մսեղ — վորակական
չեսունչա — հարաբերական

II. ՅԵՐԿՐԻ ՄՇԱԿՆԵՐ

Ո՛ր, ծանր հոգսերի խնձուկ զավակներ,
Վորքան համբերող, քաջ ե ձեր հոգին,
Տանջվում եք անվերջ, որեր, տարիներ,
Կարծես տանջանքն ե միայն ձեր բաժին...

Մանուկ որերից ձեր մեջ ապրելով,
Վկա յեմ. յեղել ձեր շատ ցավերին.
Տեսել եմ, ինչպես տանջանքի գնով
Դուք հաց եք տալի հայրենի յերկրին:

Տեսել եմ, ինչպես հուսալից, զվարթ
Դուք մշակում եք անմշակ դաշտեր.
Ինչպես տանջանքում անլաց, անվհատ
Դուք յերգ եք յերգում, վաստակի յերգեր:

Տեսել եմ, ինչպես ամառվա շոգին,
Ֆերբ կրակ ե թափում արևառ յերկրինք,
Վոսկեղող արտում, մանգաղը ձեռքին,
Դուք մեջք խոնարհած թափում եք քրտինք:

III. Տեսել եմ, ինչպես գունաթափ աշնան
Հայրենի յերկրի կուրծքը պատռելով,
Այնտեղ թաղում եք գանձերի նման
Վոսկի հատիկներ, վոսկի հույսերով...

Տեսել եմ, գարնան սիրուն որերին,
Պայծառ արևը դեռ նոր ծագելիս,
Կանաչ, ալեծուփ արտերի մոտին
Ձեզ ծունկ խոնարհած ջերմ աղոթելիս:

Տեսել եմ, ինչպես և ցուրտ տաղտկալի
Ձմռան գիշերներ նստած խրճիթում,
Հոգնած ձեռքերիդ դադար չեք տալի—
Խոփն եք նորոգում, մանգաղը սրում...

Յեվ այդպես ազնիվ գործին աճնվեր
Ապրում, տանջվում եք անբավ հոգսերում,

Յեվ ձեր տանջանքում, հերոս-մշակներ,
Արդար վաստակն ե ձեզ վոգեկորում:

Ո՛ր, հայրենիքիս քրտնաջան վորդիք,
Վորքան համբերող, քաջ ե ձեր հոգին.
Ձեզնով ե միայն կանգուն հայրենիք.
Համբույր ու որհնանք

Ձեր սուրբ վաստակին:

(Այ. Մատուրյան)

(Տես § 46) 82. Արագրեյ վորակական ածականները յեվ
կազմել նրանց համեմատության ասիճանները.

ՍՏԵՓԱՆ ՇԱՀՈՒՄՅԱՆԻՆ

Աչքերդ կապույտ յեթերի նման
Յեվ հոգիդ շուշան

Սիրտդ խորունկ ծով, ազնիվ, անման,
Ընկեր Շահումյան:

Ձայնդ գանգաղի վսեմ մի դողանջ,
Թափանցել գիտեր

Յեվ վոգեկորել շեշտով իր սքանչ
Վհատած սրտեր:

Խոսքդ չեր լուկ խոսք, այլ պատգամ հզոր
Կայծակնող ու վառ,

Թշնամիներդ և մինչև այսոր
Քեզնից դողահար:

Դու հո չմեռար, նորից կյանք առար,
Յեվ հաղթ քո մահով

Ծլեց ու աճեց մի նոր գաղափար,
Փովեց աշխարհով:

Մահդ խթանող ցնցեց շատերին
Մեր կուռ շարքերում,

Ո՛ր, յեվ ու մի տես քո մարտիկներին
Կովի դաշտերում:

Քայլում են ահա հաղար հաղարով,
 Քո ճանապարհով,
 Յեվ յերդվում քո տեղ վրեժդ լուծելը—
 Դեհ, գնամ բարով...

(Հ. Հակոբյան)

Որինակ

վորակական ածականներ

գրական աստիճան	համեմատական աստիճան	գերադրական աստիճան
կապույտ ազնիվ	ավելի կապույտ ավելի ազնիվ	ամենակապույտ ամենաազնիվ, ազնվազույն

ՅՅ. Գրել 10 վորակական ածական յեվ կազմել նրանց
 համեմատության աստիճաններ.

ՅԿ. Գրել 20 հարաբերական ածական.

ԹՎԱԿԱՆ

(Տես §§ 54, 55) ՅԵ. ա) Արտագրել քվականները բառերով:
 բ) Գրել նույն քվականների գաղափարները նույնպես բառերով.

Ի. Քարտուղարն արագորեն հանեց իր մաշված-ջարդված
 պորտմոնեն, բաց արեց, միջի փողը—սե ու սպիտակ դրամներ—
 թափեց գրասեղանի վրա և սկսեց համրել, դրամները մեկ-մեկ
 քաշելով մի կողմը—10, 11, 15, 20, 25, 29, 35, 37, 50, 52, 55,
 58, 60, 62 կոպեկ:—Ահա իմ ունեցած բոլոր կապիտալը: Թե վոր
 սրանից 5 ուռբլի դուրս կգա, վերցրու: Հինգ տմիս ե՛ ոտճիկ
 չեմ ստացել, կհավատամ թե չե...

Պատրիկյանը ձեռքով հուսահատական մի շարժում արավ
 և դուրս գնաց:

(Նար-Նոո, «Նեղ որերից մեկը»)

Որինակ

բանական	գաղափար
քսանհինգ յերեսունվեց...	քսանհինգերորդ յերեսունվեցերորդ...

II. Դեռ $\frac{1}{2}$ տարի չանցած՝ Առնոն արժանացավ «Նամակա-
 տար աղափրիներ պահող ընկերություն» 1-ին պարգևին:

Նամակատար աղափրիների համար ամենապիտանի ծովի
 վրայով թռչելն է, ուր չկա վոչ մի ուղեցույց նշան: Դժվար է
 թռչել նամանավանդ մառախուղի ժամանակ:

Մի որ Առնոյին 2 ուրիշ աղափրիների հետ տեղավորեցին
 մի մեծ նավում, վոր պիտի մեկներ Ամերիկայից Անգլիա: Վճուր
 էլին՝ աղափրիներին բաց թողնեն այն ժամանակ, յերբ ափը
 բոլորովին կանհետանա:

Շատ չանցած՝ թանձր մառախուղ պատեց ովկիանոսը, մին-
 չև հանդիպեցին մի ուրիշ՝ Նյու-Յորք գնացող նավի: Այդ նավը
 աղափրիներին պիտի վերադարձներ տուն: Բայց 10 ժամվա չափ
 ճանապարհ կտրելուց հետո մեծ դժբախտություն պատահեց՝
 շոգեմեքենան փչացավ: Շոգենավը տաշեղի նման այս ու այն
 կողմն էր ընկնում, սուլում, ոգնություն կանչում, բայց ոգնող
 չկար: Սկսվեց մեծ իրարանցում, սարսափը տիրեց բոլորին:

Հանկարծ մեկը հիշեց, վոր նավում աղափրիներ կան: Շտապ
 ընտրեցին նրանցից մեկին, վորի համարն էր 2592, նրա պոչի
 տակը կապեցին գլանաձև կոլորած նամակ՝ ջուր չծծող կտորի
 մեջ դրած: Նրան բաց թողին, և նա անհետացավ մառախուղի
 մեջ:

Կես ժամ հետո թողին 2-րդ աղափրին:

Ամենից վերջը բերին 3-րդ աղափրին, վոր մի փոքրիկ ու
 նիհար թռչուն էր: Ծովագնացները վոչինչ չգիտեին Առնոյի
 մասին, միայն տեսան, վոր նրա վոտի ողակի վրա դրված է՝

«Առնո, № 2590»:

Առնոյին բռնող նավաստին նկատեց, վոր Առնոյի տիրան
 այնպես չի բարախում, ինչպես առաջին յերկուսինը:

Առնոյի պոչի տակ կապած նամակում գրված էր.

«Առավոտյան ժամի 10: Հինգշաբթի: Նավի մեքենան կո-
 տրվեց Նյու-Յորքից 350 կիլոմետր հեռավորություն վրա: Միան-
 դամայն անոգնական ենք մառախուղի մեջ: Վորքան կարելի յե
 շուտ մի նավ ուղարկեք, վոր մեզ այստեղից հանի: Ամեն ըսպեն
 2 անգամ սուլում ենք, մինը կարճ, մյուսը՝ յերկար:

Նավապետ»:

Նամակը, վոր գրված եր Նյու-Յորքի շոգենավային ընկե-
րութեան հասցեյով, նույնպես գլանաձև վոլորեցին, զրին ցուր
չձծող կտորի մեջ, կապեցին Առնոյի պոչի մեջտեղը, վորից հետո
նրան բաց թողին:

Առնոն շոգենավի շուրջը մի շրջան կազմեց, հետո 2-րդը,
3-րդը և իրար յետեից շրջաններ կազմելով՝ բարձրացավ և բո-
լորովին կորավ ամպերի մեջ: Նա անշեղ թռչում եր դեպի աղավ-
նատուն: Աղաջուռ տերը—Բիլին—նկատեց, վոր մի կապտավուն
աղաջի նետի պես սլացավ լուսամուտից և անմիջապես պրծավ
ջրի վրա: Բիլին հանկարծ աղաղակեց.

— Ի՞մ սիրուն Առնոն ե յեղել:

Մի րոպե չանցած՝ նամակը Բիլիի ձեռքումն եր:

Առնոն 350 վերստ անցել եր 4 ժամ 40 րոպեյում:

Յեվ չանցած 1 ժամ՝ անհրաժեշտ ոգնություն ուղարկվեց
խորտակվող նավը փրկելու համար:

(Ե. Սևոն Տոմպսոն. «Առնո»)

**86. Բառերով գրել հետևյալ բվեր. գրել նաեվ այդ բվերի
դասականները.**

2, 3, 4, 9, 12, 13, 19, 22, 27, 39, 41, 70, 75, 80, 83, 89,
99, 1999:

Որ ի ն ա կ՝

ու թ ու թ եր ու ղ . . .

**87. Բառերով գրել 1—20 բվերը. գրել նայեվ նույն բվերի
դասականները.**

Որ ի ն ա կ՝

տ ա ս ն մ ե կ տ ա ս ն մ ե կ եր ու ղ . . .

**88. Բառերով գրել 21—30. գրել նայեվ նույն բվերի
դասականները.**

Որ ի ն ա կ՝

ք ա ս ն մ ե կ ք ա ս ն մ ե կ եր ու ղ . . .

89. Բառերով գրել.

10, 20, 30, 40, 50, 60, 70, 80, 90, 100, 200, 300, 400,
500, 600, 700, 800, 900, 1000, 2000, 3000, 9000, 9999:

ԴԵՐՈՆՈՒՆ

(Տես §§ 60—69) **ԳՕ. Վորոճել աճճա՛ւաճ գերանուճների
գեմբը, քիվը յեվ հոյովը.**

Ասում են զեջ ես կտրել դու մերին:

Իրանց ասում են ու քեզ յեն լսում,

Մինչև չտեսնես մեծին, պիտերին.

Հիմի տես նրանք ինչքան են ուզում:

(Հոգ. Թում.)

Ինչպես եք ապրում, դու ձեզնից պատմի,

Ձեր որ ու կյանքից, ձեր ցավ ու դարդից:

(Հոգ. Թում.)

— Յերևի շատ հարուստ մարդ ե, — ծաղրով նկատեց Վար-
դանը:

— Հարուստ չի, բայց ինձ շատ ե սիրում: Ինքը պատկված
չի, ուզում ե ինձ վորդեգրել:

— Յես ել եմ գնում Բագու, — մեջ մտավ զանգրահեր Լե-
վոնը:

— Դեղ թվ ե տանում:

— Մենք ընտանիքով ենք գնում:

(Շիրվանզադե. «Վարդան Սևրուճյան»)

Որ ի ն ա կ՝

դու — յերկրորդ գեմբ, յեզակի, ուղղական

(Տես §§ 60—69) **91. Արագրել գերանուճները յեվ վորոճել
նրանց սեսակը.**

I. Զրկվել լավ ձիուց, միևնույն ե, թե կյանքից զրկվել:
Լավ ձի, լավ զենք ու զրահ, ահա յերկրասարդութեան սիրած
առարկան: Իսկ հորս համար իր այդ ձին իր զավակներից մեկն
եը, քանի վոր ինքը ծնողություն եր արել նրան, այնպես եր
խնամել մեծացրել:

Պետք ե ասեմ, վոր մեր ամենիս ել սիրելին եր Փաշան:
Նա ամենքիս ել ճանաչում եր, ինքն ել մեզանից մեկն եր: Յես
հազիվ վեց թե յոթ տարեկան ելի, բայց նստում եյի վրան ու
տանում ջուր տալու: Նա իմանում եր, թե ով ե նստած վրան

և վոչ թե յես եյի տանում նրան ջուրը, այլ ինքն եր ինձ տա-
նում, ճանապարհին շատ տեղ կանգնում, այս ու այն ձիուն
մտիկ տալիս, վրնջում, կամ ճամփից շեղվում, թե շնորք հա-
ջում եյին վրան, դարձյալ չեւ փախչում, սրա նրա ըսխին մի
լավ աքացի յեր տալիս և ինձ վողջ-առողջ տուն հասցնում: Դե
յեկ ու մի սիրի այսպիսի իմաստուն ձիուն: Յերը մայրս եր
նստում վրան, Փաշան դառնում եր մի ծանր գոմեշ, կարծես ել
են թռչկանը չե, այլ մի նոր արարած: Այսպես ամենի տեղը
դիտեւ, ամենի պատիվը պահում եր:

(Դ. Աղայան. «Մեր Կարմիր ձին»)

Որ ի ն ա կ՝

այդ — ցուցական դերանուն
իր — անձնական դերանուն...

II. Լուսարձակներն սկսում են գծագրել սև յերկնքի վրա:
Նրանք սահում են, ինչպես վիթխարի, սրածայր քանոններ:
Մեկը կանգ առավ և միայն թեթևակի դողդողում ե: Անմիջապես
դրան միանում ե յերկրորդը: Նրանք խաչաձևում են, նրանց
մեջտեղում մի սև միջատ, վորը փորձում եր թաքնվել, սավառ-
նակ ե: Նա կորցնում ե հաստատակամությունը, նա դողում ե
կուրացած:

Յերկաթե սյուները մենք խփում ենք հողի մեջ, իրարից
հավասար հեռավորությամբ: Յերկու մարդ բռնում են կծիկը,
իսկ մյուսները քանդում են փշալարերը: Դա զգվելի փշալար ե՝
իրարից չափազանց մոտ ցցված յերկար փշերով: Յես արդեն մո-
ռացել եմ այդ աշխատանքը և քերծում եմ ձեռքերս:

Մի քանի ժամ հետո աշխատանքն ավարտված ե: Բայց
մենք դեռ ժամանակ ունենք մինչև բեռնակիրների դալը: Մե-
զանից մեծ մասը պառկում ե և քնում: Յես փորձում եմ անեղ
միկնույնը: Սակայն մի քիչ ցուրտ ե: Նկատելի չե, վոր գտնը-
վում ես ծովի մատերքը, անընդհատ արթնանում ես ցրտից:

Վերջապես ինձ հաջողվում ե պինդ քնել: Հանկարծ արթ-
նանալով յես վոչ մի կերպ չեմ կարողանում վորոշել, թե վոր-
տեղ եմ գտնվում: Յես տեսնում եմ աստղեր, տեսնում եմ վեր
թռչող հրթիռներ և մի վայրկյան այն տպավորությունն եմ ստա-
նում, թե քնել եմ տոնակատարության ժամանակ այգում: Յես

չգիտեմ առավոտ ե հիմա, թե յերեկո, յես պառկած եմ աղջա-
մուղջի գունատ որորոցում և սպասում եմ քնքուշ խոսքերի,
վորոնք պետք ե հնչեն սիրալիր ու սրտառուչ: Միթե յես լաց եմ
լինում: Յես սրբում եմ աչքերս: Սա այնքան հրաշալի չե: Միթե
յես յերեկո յեմ: Քնքուշ յերեկո... Դա տեսնում ե միմիայն մի
ակնթարթ, հետո յես ճանաչում եմ կատչինսկու սիրուետը: Նա
նստած ե հանգիստ, այդ հին զինվորը, և ծխամորձ ե ծխում,—
իհարկե կափարիչավոր ծխամորձ: Յերը նա նկատում ե, վոր չեւ
արթնացա, ասում ե.

— Լավ վեր թուր: Դա միմիայն հրձիգ արկ եր: Նա պաշ-
թեց այնտեղ՝ թփերում:

Յես բարձրանում եմ և զգում ինձ տարորինակ կերպով
մենակ:

(Ռեմարկ. «Ռազմաճակատում»)

III. Բամին շարունակում եր շառաչել նույն սաստիկ-
թյամբ, ծառերի բարձր գագաթներն ուժգին ընդհարվելով մի-
մյանց, անեղ սոսափչուն եյին հանում, վորի արձագանքը վար-
նան հեղեղի նման մոնչում եր անտառի խորքերում: Յերկինքը
նույնպես սկսեց փալլատակել և վորտալ՝ սկզբում մեղմ և ապա
այնպես սաստիկ, վոր կարծես յերկնակամարը պիտի փլչեր մեր
գլխին: Մենք շարունակ փաթաթվում եյինք մեր վերարկուներին
մեջ և կծկվում ձիերի վրա, վորովհետև քամին այնքան սաստիկ
եր, վոր քիչ եր մնում վայր գլորեր մեղ ձիերի հետ միասին:
Իսկ անձրեղ գնալով հեղեղի յեր փոխվում: Մի քանի բոպե չան-
ցած՝ անտառը վողողվեց ամբողջապես, նրա գառիվայրերից սկսե-
ցին հոսել դետեր ու խռուներ, ճանապարհի հետքը կորավ բո-
լորովին:

Յես քայլ առ քայլ հետևում եյի առաջնորդիս և ամեն բոպե
սպասում մի դժբախտության, վորովհետև շարունակ իջնում
եյինք ներքև, իսկ ձիերի սմբակները գետինը չեյին բռնում,
նրանք շուտ-շուտ սահում և գրեթե մեծ մասը փորի վրա եյին
սողում: Իսկ անտառը համարյա մթնել եր, միայն թուխ ամպերի
մեջ շուտ-շուտ փալլատակող կայծակն եր, վոր ընդհանուր լույս
եր սփռում: Այս դրության մեջ շարունակեցինք ճանապարհը
գրեթե մի ժամ:

(Մուրացան. «Փոթորիկն անտառում»)

I. Ինչ՞ալ յե ալգպես անբան նստել արծիվը: Ինչ՞ալ, հարց-
նում եր վորդը և նրա վորդային ուղեղը դրա պատասխանը չեր
գտնում: Նա լսել եր արծիվների ամենի սերնդի մասին, բայց
նա գաղափար չուներ վոչ վազքի և վոչ ել թռիչքի ձևերի
մասին. ահա, ինքն անցավ հատակին յեղած փոսերով ու բարձ-
րություններով, իսկ այս արծիվն ալգքանն ել չի անում. հըր ե
հապա նրա արծվայնությունը... Բայց դուցե այդ բոլորը հեքիաթ
են. կյանքը հենց իր՝ վորդի կյանքն ե. և իրավ. Ի՞նչ ե նշանա-
կում սավառնել բարձունքները, վազել ու ցատկոտել, ապա
փորձիր պոկվել գետնից, տեսնեմ կգտնեմ վորեւ հենարան, վորի
վրայով կարողանաս սողալ... Վհ, այդ բոլորը ցնորքներ են,
իսկ վորդը, ո՞հ, նա հողի ծնունդ ե, նա ցնորքներով չի ապրում.
սողալ, սողալ հավիտյան... Ահա, վորդային կյանքի իմաստը...

(Սիրաս. «Արծիվն ու վորսորդը»)

Որինակ՝

այգպես . . . ցուցական գերանուն
նրանց (վազքի). . . ցուցակ. գերանուն, հոգնակի, սեռ. հոլով

II. Ո՞հ, այլևս յերբեք չեյին կարող հանդարտվել արծվի
վարարած զգացումները: Յեվ այժմ, ճիշտ այս պահին, յերբ ար-
ծիվը տարված եր աղատության բուռն տենչով՝ դրսում կատաղի
մուլեցքով շառաչում եր փոթորիկը: Խիտ, թանձր ամպերը կու-
տակվել ենին միմյանց գլխի, յերկինքը ճայթում եր ահավոր
վորոտումներով. թվում եր, թե վերացել են յերկնքի և յերկրի
սահմանները ու նորից նախնական քառսն ե տիրում, և այդ
բոլորի վրա միայն կայծակը, լուսատու կալծակն ե, վոր ամենի
ճայթյուններով պատառոտում ե ամպերի կուրծքը, թռչում ան-
սահման բարձունքների վրայից ու մոլեղնում իր շրջապատի
վրա:

Տարերքը կատաղել ու գաղաղել եր և տարերքի այդ մո-
լուցքին վոչ մի արարած դիմադրել չեր կարող. բոլորը, բոլորը
քաշվել էյին իրենց նկուղները, պատսպարվել՝ հաստ պատերի
արանքում և սարսափած՝ սիրտ անգամ չեյին անում դուրս

նայել: Միայն ու միայն արծիվն եր, վոր այդ պահին խնդով
հետևում եր տարերքի իրական ընթացքին. ամեն մի վորոտը
նրա հոգում նոր ու ուժգին փոթորիկ եր առաջացնում, կայծակի
ամեն մի ճայթյունից և լուստի ամեն մի շփից ալերաստորի պես
պայծառանում եր նրա հոգին և ավելի ու ավելի պայծառ դարձ-
նում նրա տենչանքը դեպի կյանքը:

(Սիրաս. «Արծիվն ու վորսորդը»)

III. Ահա այդ պահին եր, վոր սարսափահար վորդը ինչ
վոր բան եր ուղում ասել, բայց և հենց այդ վայրկյանին, վոր-
տեղից վորտեղ մի վառեկ մոտեցավ և վորդին բերանն առավ,
ու մինչ վառեկը ձգտում եր վորդին կուլ տալ՝ արծիվը մոլեղին
թռիչքով ող բարձրացավ:

Վորդի գլուխը, վոր դեռ դուրս եր մնացել՝ դարհուրած շար-
ժումով հետ դարձավ և նայեց արծիվային թռիչքին, և հայտնի
չեր, թե նա ինչ գաղափար պիտի կազմեր վազքի ու թռիչքի
մասին, քանի վոր նա փորձեց «պու-պու» անելով ինչ վոր բան
ասել, բայց վառեկն այդ պահին նրան ամբողջութամբ կուլ
տվեց:

(Սիրաս. «Արծիվն ու վորսորդը»)

Հ Ո Պ

(Տես § 70) 93. Արագրել հող ուճեցող բառերը, սացական
հոգեքը փոխարինել սացական գերաճուճներով.

I. Ես վախկոտ նազարը մի գիշեր կնկա հետ շնաքն և դուրս
գալի: Վոր շնաքն ե դուրս գալի՝ տեսնում ե ճրքքճրքքան լմա—
լունյակ գիշեր՝ առում ե.

— Այ կնիկ, ինչ քարվան կտրելու գիշեր ե...: Սիրտս ա-
սում ե՝ վեր կաց գնա Հնդաստանից յեկող Շահի քարավանը
կտրի բեր տունը լցրու...:

Կնիկը թե.

— Ձենդ կտրի, տեղդ նստի, քարվան կտրողիս մտիկ
արա...:

Նազարը թե.

— Անպղծ կնիկ, ինչ՞ալ չես թող անում յես գնամ քար-

վան կտրեմ բերեմ տունը լցնեմ: Եւ ի՞նչ տղամարդ եմ յես, եւ ինչպէս յեմ գղակ ծածկում, վոր դու համարձակվում ես առաջս խոսես»:

Վոր շատ կովում ե՛կնիկը տուն ե մտնում, դուռը փակում:
— Հոգեմ եդ վախկոտ գլուխդ, դե հիմի գնա քարվան կտրի»:

Նազարս մնում ե դռանը: Վախից լեղապատառ ե լինում:
(Հով. Թումանյան. «Քաջ Նազար»)

Որ ի ն ա կ՝

Ձենդ կտրի — քո ձենը կտրի:

II. Մաքումդ, մաքներումդ, գրքիս մեջ, խոսքդ, ձայնս հնչեց, քաղաքիս տները, տեարակիս թերթերը, Նստարանիդ վրա գրքերդ չկան: Հաջդ վերարկու յե: Աչքերդ խփի՛՛ք: Լուսամուտներդ բաց են:

VI Գ.Ա.ՍԱ.ՐԱՆ

Բ Ա Յ

(Տես § 71) 1. Մահագրեղ բայերը.

1. ԿԱՊԻԿԸ ՅԵՎ ԱԿՆՈՅՆԵՐԸ

Ծերացել եր կապիկը,
լավ չէր տեսնում պապիկը.
առավ ահնոց՝
մի վողջ կապոց:
Ահնոցները փոքր ու մեծ՝
ձեռքերին—եսենց ենենց—
մին դնում է իր գլխին,
մին ել պոչի մեջտեղին,
մին լիզում է, թքոտում,
մին ել սրբում, հոտոտում:
Հա փորձում է, հա փորձում,
բայց ահնոցը չի գործում.
են պապիկն ապակին
լույս չի տալիս պապիկին:
— Կորչեն, — գոռաց — ջուխտ ու կենտ,
նա յե հիմար, նա յե խենթ,
ով լսում է այդ խոսքին,
մարդկանց հազար մի սաին:
Սրանց մասին
ինչ վոր սաին,
սնու է, սնու.
ես ապակին
խավար աչքին
ի՞նչ ոգուտ:

(Թարգմ. Խնկո-Ապեր)

Պարենա կ'

ծերացել, տեսնում...

II. ՄՈՍԻՆԻ ԴՊՐՈՅԸ

Տեսակն, ուր ապրում եր Մոսին, գտնվում եր գյուղի ծայրում: Նա բաղկացած եր մի հատ յերդիկավոր, միադուռն ողայից և ցածուն, բայց լայնադիր սրահից, վորի առաջ գտնվում եր փոքրիկ բակը, կիսով չափ պարսպած գետաքարերի անշաղախ պատով: Մրահում, այլ և բակի այն մասում, վորի վրա հարևանի աթարի դեզը տարածել եր լայն սովեր, անկարգ ու խառն նստոտած եյին մոտ յերկու տասնյակ տղաներ, վոմանք կտավի փոքրիկ մինդարների կամ հին կարպետի կտորների, վոմանք պատերի տակ ընկած սալաքարերի, իսկ ուրիշներն՝ ուղղակի հողի վրա: Նրանք ձեռքերնին մի-մի դիրք առած կարգում եյին. յերբեմն կամացուկ, յերբեմն մրմռալով, իսկ հաճախ բարձրաձայն, առանց մեկը մյուսին նայելու, վորից և բակի ու սրահի մեջ բարձրացել եր աղմուկ ու ժխոր:

Տիրացու Մոսին, վոր կամսարյանին հանդիպած ժամանակ յերևում եր կորաքամակ, այստեղ, աշակերտների առաջ ձեմում եր ձգված ու բարձրագույն: Մինչև անգամ մորթե գլակը, վոր նա ճանապարհին քաշել եր գլխին մինչև ականջները, այժմ վոչ միայն բարձր եր՝ ճակատը յերևում չափ, այլ և ծուռ եր գրված, վորով նրա դեմքն ստանում եր համարձակ ու ինքնավար աբտահայտութուն: Նա ձեռքին ունեւր հասարակ փայտից շինած մի յերկար քանոն, վոր նման եր վորմնագրի դադի և վորոշ ժամանակ աջ ու ձախ ձոճելով մոտենում եր մերթ այս, մերթ այն աշակերտին: Յեւ վոխանակ խոսքով դիտողութուն անելու, քանոնի ծայրով բոթում եր, կամ մեկի կրճքին՝ կամե-նալով ուղիղ նստեցնել նրան, կամ մյուսի գլխին՝ վորպեսզի սա շատ չկորացնե այն, իսկ հաճախ զարկում սրա ու նրա գրքին, վորպեսզի ծնկները վրա դնելու փոխարեն ձեռքերնին առնեն:

(Մուրացան, «Առաքյալը»)

ԴԵՐԲԱՅԱԿԱՆ ՁԵՎԵՐ

(Տես. §§ 73, 74, 75) 2. Արագրել անկասար գերբայով գործածված բայերը մի սյունյակում, եռյն բայի ապառնի գերբայը յերկուրդ սյունյակում, իսկ ահորոց գերբայը յերուրդ սյունյակում:

ՅԵՍ ԱՅՆ ԵՄ ՄԻՐՈՒՄ

Են՝ վոր կիսահալ սառուցի տակից
Ժիր վտակներն են հեխն լողում,
Են՝ վոր ձյունների վերջին հալոցքից
Թավիշ աղվամազ կանաչն է շողում,
Են՝ վոր արևի կենսատու շողքից
Դարնան առաջին ծաղիկն է ծլում
Յեւ մանուկի պես արթնացած քնից
Աչքերը ճմլում՝
Յես այն եմ սիրում:

Են՝ վոր նայում ես սարերի լանջին
Պուտերի խումբն է կարմրին տալիս,
Լսում ես ջահել արտերի միջին
Արտուտի ազատ կանչը թնդալիս,
Յեւ այդ հաղթական ցնծալի կանչին
Տեսնում ես նորեկ ընկեր-թռչուններ
Արձազանքում են, տալիս վողջույններ
Ազատ յեթերում՝
Յես այն եմ սիրում:

Են՝ վոր այդ սրտիդ գոհունակ ժամին
Տեսնում ես մեկ ել հյուսիսի կողին
Շողաց մի փալաղ... յեռքից ել խրոխտ
Հեռու ներգաշնակ մի անուշ վորոտ,
Ուր հոգիդ նույնպես թնդում է զգում,

Վոր այդ վորոտից անձրև ե գալու,
 Ողը մաքրելու ու մեզ բերելու
 Ցանկալի դարուն՝
 Հենց այն եմ սիրում:
 (Հակ. Հակոբյան)

Որինակ՝

անկասար գերբայ ապառնի գերբայ անորոց գերբայ

սիրում	սիրելու	սիրել
լողում	լողալու	լողալ
շողում...	շողալու...	շողալ...

(Տես §§ 76, 77) 3. Գրել ընդգծված բայերի վաղակասար լեզվ հարակասար գերբայները.

Նա չեկավ մրրիկի պես, գզգզեց յերկրի զգետտները, մտավ քաղաքները, գոռաց, վոռաց, հեռոտ անցավ-դարձավ խուժեց ձորերը, խոյացավ բարձրավանդակները, զարկեց լեռնաստանի հյուղերին, թափ տվեց լեռնցու ալաչուխների թևերը:

Դուրս բափվեցին ընկերից ստորեկըլյա ուժերը՝ վոմանք զարհուրած, վոմանք շփոթված:

Վոմանք ել սուր մտիկ տալով մրրիկին՝ բնազդորեն կռահեցին նրա հարազատ շունչը և վոգևորված դուրս յեկան հանդես Դարերը զարթեցին լեռների վրա և վեր նստեցին:

(Դ. Դեմիրճյան «Մաշիկը»)

Որինակ՝

վաղակասար գերբայ	հարակասար գերբայ
գզգզեց . . . զգզգել	զգզգած...
խոյացավ . . . խոյացել	խոյացած...
թափվեցին . . . թափվել	թափված...

(Տես §§ 71—79) 4. Աղյուսակում օգտած ձեզի վ կազմել բայերի գերբայական չորս ձեզերը.

Անորոշ	Անկատար	Ապառնի	Վաղակասար	Հարակասար	Ցանկալի	Ըզձական
խոսել	խոսում	խոսելու	խոսել	խոսած	խոսող	խոսի

Խոսել, բռնել, կտրել, մնալ, գնալ, կտրել, դրել, սիրել, քալել, չվել, տոկալ:

Ծերունին սկսել եր ավելի հանդարտ բալլել, նրա հնամաշ տրեխներից շուրը հոսում եր գուլպաների մեջ, զոռը քոշում: Խոնավությունը թափանցում եր բաց կուրծքը:

Անյնելով, մի առ մի գիտում եյի յերկու կողքի արտերը:

Ջրի հոսանքներն արմատախիլ եյին արել, Բեկ տարել ցորենի դալար ծիլերը և հավաքել աղուների մեջ:

(Վ. Փափաղյան «Արտը»)

(Տես §§ 71—79) 5. Արտագրել լեզվ խմբագրել գերբայները.

Ու բարձրանում եր, անհագ բարձրանում:

Ամբողջ անառն աշխ լուռ, դողգոջուն, դարձած դեպի բարձրացող ծառը, սրտատրոփ դիտում եր նրա քաշվերը, ուրախանում նրա հաճախ ապարդյուն ճիգերի վրա, շարամտորեն ժպտում, յերբ նա մի խոշոր ժայռի դեմ եր առնում, և նենգամիտ, կծու խոսքեր նետում, յերբ ծառը պապակված ու հոգնած կանգնում եր շունչ տոնելու, և կամ յերբ քամին զորեղ տարուբերում եր նրան ալս-ալն կողմ, ծռում, գետնին եր քսում, կամ տերևներն ու ճյուղերը միմյանց խառնելով՝ գլխին դիպցնում...

Փշում եր քամին, ալրում եր արել, անձրեն ու հեղեղները թրջում եյին նրան, ամպերը գլխին վորոտում, փոթորիկը նրան ժայռ-ժայռ խփում, կայծակը նրա շուրջը շանթոզ գծեր պարզում... և օսկայն ծառը համառ, անդրդվելի՝ յեղնում եր, յեղնում և մշուշոտ, բարձր կատարների ձգում...

Յեւ յերկանք տանջվելուց հետո, Թոմ ճղակաւոր, տերևները կորցրած, հոգնած, ուժասպառ, խաղալիք քամիներէ, վորոտումներէ տակ, կայծակի շանթերէ մեջ, անձրևներով թրջված հասով բարձր կատարին: Այժմ նա մշուշը ցած եր թողել ճահիճներէ մեջ մնացած իր ընկերներին ծածկելու, այժմ նա դեպի արևն եր տարածում իր թևերը, բայց այժմ քան յերբեք՝ նա մենակ եր, անընկեր, հեռու դեռակից, հեռու ձորակից:

Յեւ չեր ավստում: Այդտեղ, բարձրութեան վրա հանգըտացած, դմալվում եր նա հեռավոր հորիզոնով, փայլուն արևի տակ վողողված լեռներէ կատարներով: Անձրևը նրան ջուր եր տալիս, լեռան հողը՝ սնունդ: Այդտեղ նա յերազում եր մի նոր, բարձր կանգնած սերունդ ստեղծել, բռնել կատարը, արևի լուսին մոտ լինել, ամպերի խոնավութեանից հեռու կենալ, ճահ՝ ճային աշխարհից միշտ ազատ մնալ:

(Վ. Փափաղջան. «Ըմբոսաի մահը»)

Որ ի ն ա կ

անորոճ գերբայ անկասար գերբայ հարակասար գերբայ

ստեղծել

բարձրանում

մնացած

և այլն

և այլն

և այլն

ՅԵՂԱՆԱԿԱՅԻՆ ՁԵՎԵՐ

(Տես § 86) 6. Մտագրել ներկա ժամանակով գործածված բայերը յեւ վորոճել նրանց թիվը յեւ գեմբը.

Սպասում ե և Մամլաքյաթը...

Հանկարծ դահլիճը թնդաց: Ամենքն աղաղակում են, ծափահարում: Հնչում ե յերաժշտութեանը:

Բեմի վրա յե ինքը, ընկեր Սալիմը, վորի մասին այնքան շատ ե լսել Մամլաքյաթը և վորին խիղճն ճանաչեց: Ժպտում ե ընկեր Սալիմը, գլուխ ե տալիս, բարեւում ամենքին:

Ծափերն ու աղաղակները հետզհետե դադարում են: Դահլիճը խաղաղվում ե: Սկսվում են վողջույնները: Ահա ամբիոնի մոտ ե Գեղիկան. նա մեկնում ե իր թանկագին նվերը՝ Լենինի նկարով դորգն ու տսում. «Մեր կանաչը ինձ հանձնադրել են, ընկեր Սալիմ, Լենինի հաջորդին, քեզ նվիրել այս մետաքսե

դորգը և ջեւմ վողջունել քեզ, վոր մեզ յերջանիկ կանք տվիր»:

Մամլաքյաթը մտածում ե վոր այժմ ամենահարմար ժամանակն ե, վոր ինքն ել մոտենա ընկեր Սալիմին և նրան հանձնի հետը բերած տաշիկներն գիրքը, ուր թարգմանված են ընկեր Սալիմի գրվածքները Լենինի մասին: Բարձրանում ե ամբիոնի փոքրիկ Մամլաքյաթը և հնչուն ձայնով ասում.

— Դո գիրքը մեզ համար ուղեցույց ե. այդ գրքով մենք սովորում ենք ու աշխատում:

Յեւ յերբ Մամլաքյաթը ընկեր Սալիմին ե մեկնում գիրքը, դահլիճը նորից փոթորկվում ե: Նույն ցնձագին աղաղակները, նույն ծափերը, նույն յերաժշտութեանը: Հուզվում ե ընկեր Սալիմը. արագ քալելով մոտենում ե Մամլաքյաթին, կապում ե նրա ձեռքին վոսկե ժամացույց, ապա հայրաբար դուրգուրում ու համբուրում նրան:

Կարող եր ավելի յերջանիկ ըոպե յերևակայել իր կյանքում Մամլաքյաթը... 26 վոր Մեծ Սալիմն ինքն իր ձեռքով փոքրիկ Մամլաքյաթին ժամացույց նվիրեց:

Նորից ծափեր, նորից «ուռա»-ներ, նորից յերաժշտութեան:

«Մամլաքյաթ»

Որ ի ն ա կ

հնչում ե — յեղակի յերրորդ գեմբը.

(Տես §§ 80—86) 7. Մտագրել անցյալ անկասարով գործածված բայերը յեւ ցույց տալ յուրաքանչյուրի գեմբը յեւ թիվը.

I. Չնայելով վոր խճուղին սարի լանջովն եր բարձրանում, այսուամենայնիվ, ծառերը հովանավորում ելին նրան: Մեծ մասամբ նա անցնում եր բնական ծառուղիների միջով, վորոնց, յերբեմն, փոխարինում եյին հաւ ժայռերի շարքեր: Իսկ դրանց, յուր հերթում, հովանավորում ելին դարձյալ հինավուրց ծառեր, վորոնք բուսած լինելով ժայռերի վերեւում, այդտեղից իրենց սաղարթախիտ վոստերը ձգում, տարածում եյին ճանապարհի վրա, վորը հաճախ անցնում եր և սիղավետ բալձուրներով, ուսկից տեսարանները բացվում ելին ավելի շքեղ ու ընդարձակ: Այսպիսի գիրքերից յերևում ելին Մեղան լեռան անտառապատ լանջերը և նրա մերկ, ծառազուրկ կատարը, վոր, սակայն, պա-

տած եր բաց կանաչ թավիշով: Նրան հետևում էյին ուրիշ շատ
լեռներ, վորոնք գազաթների բարձրությամբ մեկը մյուսին գե-
րազանցելով, հորիզոնը դարձնում էյին վսեմ ու փառանդ:

(Մուրացյան. «Առաքյալը»)

Որ ի ն ա կ՝

բարձրանում եր — յեղակի յերրորդ դեմք...

II. ԸՄԲՈՍՏԻ ՄԱՆԸ

Անտառը հուզված եր, հուզված մեծապես:

Ուր, զայլազին մի շշուկ գրավել եր նրան:

Հսկա կաղնիները բուռն շարժումով կռանում էյին դեպի
հացինները, թեղին ու լորին վրդովված՝ շշնջում էյին: Թփերն
անգամ, անձոռնի բաղեղներով դալարված, վտտները, ճահճի մեջ,
դադլ հողի վրա պառկած՝ անհանգիստ էյին... Անտառն ամբողջ
հուզված եր: Անտովոր մի դեպք եր տեղի ունենում այդ բազ-
մադարյան ճահճային աշխարհում, ուր ծառերը մինչև այդ աճում
էյին, մեռնում, գիշուկյան մեջ բորբոսնում, պարազիտներով
լցվում, բաղեղներով կաշկանդվում, և ուր բոլորը գոհ էյին,
վոչնչի չէյին ձգտում:

Բայց ահա մի որ ծառերից մի քանիսը պատռել էյին ամեն
պատուտակ, անցել ամեն ճահճ, և արմատները, փոխանակ,
ըստ վաղեմի ավանդության, ձորն ի վար իջնելու, սկսել էյին
լեռն ի վեր պարզել: Այդ անսովոր եր, խիստ անբնական, և
ամբողջ անտառն իզուր չէր հուզվել:

(Վ. Փափաղյան)

III. Դրանից հետո յերեք որ ել հնձում էյին գյուղացի-
ները: Նրանք համարյա չէին հանդատանում, վոչ ուտում էյին,
վոչ խմում: Դիշեր-ցերեկ դաշտումն էյին անցկացնում, մոռացել
էյին իրենց մրոտ խրճիթները, ուր կյանքն այնքան դժվար եր
ու դաժան Նրանք կարծես հարբել էյին աշխատանքից, հյու-
թալի խոտի առատ բուրմունքից, այդ բոլոր հարստությունից:
Իսկ չորրորդ որը, կեսորին, դաշտում տարածվեց մի ահաբեր
ճիչ, — «գինվորները դալիս են»: Կարծես խոտհարքը գող ընկավ:
Կանայք խոտ շուռ տալը դադարեցրին. գյուղացիները անհան-

գիստ նայում էյին ճանապարհին, վարտեղ շարժվում եր մութ
պատը:

Ամբողջովին կարմրած, շոգից շնչասպառ, գյուղացիների
առջև կանգնած եր նահանգապետը:

Նրանք ել չէյին հնձում, այլ լուռ ամբոխ դարձած՝ կանգ-
նել, մոռալ կերպով նայում էյին գինվորներին և ճիպտներ
բարձած սայլերին, վորոնց շուրջը, դեռ-դեռ էյին ընկնում վոտ-
տիկանները:

(Ի. Տուրգենև. «Գյուղացիների դատը»)

Տ. Արագրեյ յեվ ներկա ժամանակով գործածված բայերը
փոխել սեցյալ անկասարի.

I. Թեև նա ծեր ե, ութսուն տարեկան,
Բայց նրա նման չկա մի վորսկան.
Աչքի լույսի պես դեռ զենք ե սիրում,
Յերկնիքի ծոցից ել վորս ե բերում.
Դեռ հեծնում ե նա ձին արագավազ,
Սկ ամպերի հետ թռչում սար ու ձոր,
Դիտելով լուսնի սանը նազենազ,
Հիշելով իր թափած արյունը ծործոր:
Անցնում ե ձգված անտառի խորքում
Նեղ ոճապտույտ ժայռոտ կածանը,
Վորից հոսում ե առուն, աղմկում,
Կամ թե զղրում խուլ հրացանը...
(Վ. Մուրացյան. «Լավաբի վորսը»)

Որ ի ն ա կ՝

Թեև նա ծեր ե, ութսուն տարեկան...

II. Մի խումբ յերեխաներ սովորել էյինք կլծել ու պոկել
ծերուկի կարթերի վրայից կեռերը: Պապիկը խուլ եր, քարի պես
մունջ... հավաքվում էյինք գետտի, պահվում թփերի մեջ: Մե-
ղանից մեկն ու մեկն իջնում ե ջուրը, կամաց առաջ լողում,
մոտենում ծայրի կարթին, ատամներով կծում, կտրում ե կեռն
ու լետ լողում, թփերի մեջ պահվում: Պապը քաշում ե կարթն
ու վարմանում. «Ելի կծել են անպիտանները»: Ու հայհոյում ե
ազահ ձկներին: Իսկ ձեռք բերած կեռերը փոխում ենք, ծախում,

իրար պահ տալիս: Յես մի քանի կեռեր եյի ճարել, ուզում եյի
 ելի մեկը ձեռք բերել: Հենց վոր պապիկը կարթը ջուրը գցեց՝
 մոտեցա, բռնեցի թելն ու կարթը բերանս առա, մեկ ել պապը
 չքաշէ՛ կարթը թափով: Թելը ձգվեց ձեռքումս ու կեռը խրվեց
 վերեւի շրթունքիս մեջ: Յես գոռալ սկսեցի, իսկ ջուրը բերանս
 ել ցվում: Պապը քաշում ե կարթը, ուզում ե ձուկը դուրս հա-
 նել: Սարսափելի ցավից ծամովում եմ, վոտներս թափահարում:
 Ել չհամբերեցի, դուրս յեկա ջրից ու սկսեցի գոռալ: Պապը վա-
 խեցավ, շշմեց, կարթը ձեռքից ցած ընկավ: Վախից ատամներն
 իրար ե խփում: Ախր ի՜նչպիսի չվախենար, ուզում եր ձուկ հա-
 նել, դուրս յեկավ մի աղա: Մեկ ել թողեց ու փախավ, վազում
 է, արեւները վոտներից ընկնում են, ինքը դեռ փախչում ե:

(Շողոխով. «Հերկած խոպան»)

9. Արեւագրեկ յեկ անցյալ անկատար ժամանակով գործածված
 բայերը փոխել ներկայի,

Ի. Ինչպիսի ցույց տվավ փորձը,
 Բալդին գիտեր իր գործը.
 Արի յեր մարդը,
 Վարում եր արար,
 Պահում եր նա ձին,
 Հասնում եր հնձին,
 Նա քիչ եր քնում,
 Շուտ եր վեր կենում,
 Շուկա յեր գնում,
 Տան պաշար առնում,
 Տանը ջուր կրում,
 Ոջախը վառում,
 Վրան ձու խաշում,
 Խաշում ու կպճում,
 Յերբեք չի վիճում:

(Ա. Ս. Պուշկին. «Տերտերն ու իր Բալդի ծառան»)

Քրի նա կ'

Բալդին գիտեր իր գործը:

II. ՀՈՒՆՎԱՐԻ ԻՆՆԸ

Ամբոխը հանգարտ առաջ եր հոսում՝ ինչպիսի ովկիանոսի
 մի մռայլ ալիք, վոր շարժվում ե հենց նոր բարձրացած աշնա-
 նային փոթորկի առաջին հունչից: Մարդկանց դժգույն դեմքերը
 նմանում եյին ալիքների պղտոր-մռայլ կատարներին: Նրանց
 աչքերը փայլում եյին տենդորեն, բայց նայում եյին իրար այն-
 պես, վոր կարծես չեյին հավատում, թե այն, ինչ վոր պիտի
 անեն, աջողություն կունենա, ու զարմանում եյին, թե այդ
 ինչքան մարդ ե հավաքվել:

Ճառախոսների խոսքերը թրթռում եյին ողի մեջ ամբոխի
 գլխին, վորպես փոքրիկ գորշ թռչուններ: Ճառերի մեջ հնչում
 եր մի ցանկություն՝ դառնել մի բարի, կարող ձեռք, վոր ընդու-
 նակ լինի միանգամից կանգնեցնել ներկա ծանր կյանքի ըն-
 թացքը և մի ավելի լայն ու ազատ ճանապարհ բանալ նրա
 համար:

(Մ. Գորկի)

10. Ներկայով գործածված բայերը փոխել ապագայի.

ԼՈՒՑՍԵՐԸ

Ամեն յերեկո, յերբ խավարը սև քուլաներով սփռվում ե
 ձորում, հիդրոկայանի բանվորական շենքերի մոտ պայծառ ու
 զվարթ շարվում են լույսերը: Շարվում են երեկոտական լույսերն
 ու ժպտում ուրախ ցուքերով, ասես՝ կանչում են նայողներին
 դեպի ժամանակավոր շենքերը, ուր մինչև քնելը լսվում են բան-
 վորների խոսք ու զրույցը, ծիծաղն ու յերաժշտությունը:

Բայց ահա հեռոկհեռ մարում են ձայները բանվորական
 տներում, ու համատարած լուսթյան մեջ սկսում ե իշխել գետի
 վշտը:

Յերբեմն այդ միալար համերգը խանգարում ե յերկաթուղու
 ջողեկառքի անհանգիստ սուլոցը, վորը կրկնվում եր ձորում ար-
 ձագանքելով ու հեռոկհեռ հանգչում: Յերբեմն ել մի մոլոր քա-
 մու կտոր ե գալիս ձորն ի վեր, թեթև սուլում ե ու՝ պատեպատ
 ընկած՝ ճամբա չե փնտռում իր համար:

Իսկ ձորի յեղրերին, հանդիպակ ժալների վրա ձգվում են,
 պառկում հսկա ստվերները, նայում չարաշուք աչքերով՝ ներքեի

լուսներին ու մեկամաղձ հոգով ականջ դնում գետի հիմն, հիմն վշտոցին:

Գիշերվա այս հանգստյան ժամերին տոնենք ներում անընդհատ յեռում եւ աշխատանքը: Այնտեղ, լեռան ներսը, ինչ վոր խորհրդավոր մարդիկ, իրենց լարված մկանները միացրած մեքենային, համառորեն պատում են ժայռի կուրծքը, ուղի յեն բանում ջրի համար:

(Սբազի)

Որին ա կ՝

հերկա

ապառնի

սփովում ե

սփովելու յե...

11. Սբազիւ բայեր յեվ կազմել նրանց սահմանակաճ յեղանակի անցյալ ապառնին.

ԳԱՐՈՒՆԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ

Ծագում եւ մանուկ արեք զարնան
Կովկաս լեռներէ ձյունի պառնեղից,
Զարթնում են մեկ-մեկ սարերն աննման
Զմռան անվրդով քնի մշուշից.
Ահա Լաւրարի վիթխարի ուտին
Բաղմում եւ արիին թարմացած ուժով,
Սարեր ու ձորեր իրար յերեսին
Նայում են, ժպտում ամպի մշուշով...
Վերջին ձյուններն ել արդեն հալ ընկան,
Արտասովեց իսկույն լեռների հսկան.
Ամեն մի ձորից աղբյուր եւ հոսում,
Ամեն մի թփից բոլորջուր եւ խոտում.
Յեւ զաւար հովիտ, եւ ժայռի կրճերը,
Արձագանք տալով, զարուն են հնչում.
Զմռան փարախից հովիտական յերգեր
Զեփյուռի թեով սարերն են թռչում:
Ծաղկալից աշխարհ անվերջ ձորերի
Բացվում եւ, ժպտում կռիւնից զփարթ,
Փարթամ գեղութեան վոգին Գուգարքի

Շնչում եւ զարնան բույրով անապարտ.
Ամպերն ել իրար համբույրներ տալով,
Զվում են կայաքառ, Լաւրար գրկում,
Առաջին անգամ խիստ վորոտալով,
Գուգարք աշխարհին վողջույն են յերգում.
Յեւ հայրենիքում փայլակ-կալծակի
Գիշերվա դրոշմած զադտնի համբույրներ
Յերգում են յերկրին սերը յերկնքի,
Դողում են սիրուց սարեր ու ձորեր:
Յեւ խորհրդավոր մի թովիչ ձայնով
Խոսում են նրանք, իրար հետ փարվում.
Յերգում են, խնդում, հաղար բերանով
Լաւրարի վիթխար հասակը գովում:
(Վ. Միլաքյան)

Որին ա կ՝

Ծագում եւ — ծագելու յեր:

(Տես §§ 86) 12. Սբազիւ վաղակասաւ ժամանակով գործածված բայեր յեվ վորոցել նրանց թիվն ու գեմբը.

I. Զաթնանց դերգաստանն անհուշ որերից
Յեղել եւ գլուղում անվանի հարուստ,
Զավթել եւ նա միշտ լավը հողերի,
Յորենն եւ փտել Զաթնանց ամբարում,
Աճել եւ ժամի ամպհովանու տակ,
Վորպես հաստարուն մի ընկուղենի,
Փռելով գլուղում արմատներն անտառ՝
Ծծել եւ նրա հյութը վայրենի:
Ծծել եւ արյունն, ուղեղը նրա,
Ու աճել փարթամ, կանաչել եւ միշտ:
Հետո տարածել մութ գլուղի վրա
Իր շուքը մռայլ, վորպէս ճիւղանի:
Իշխել եւ գլուղում վորպէս տանուտեր,
Վորպէս մի վայրի կառավարութեան:
Արորն ու յեղն են նրան սնուցել
Յարական զափան ռեփիմի մութում:

լույսերին ու մեկամղձ հոգով ականջ դնում գետի հին, հին վշտոցին:

Գիշերվա այս հանգստյան ժամերին տոնակներում անընդհատ յեռում է աշխատանքը: Այնտեղ, լեռան ներսը, ինչ վոր խորհրդավոր մարդիկ, իրենց լարված մկանները միացրած մեքենային, համառորեն պատում են ժայռի կուրծքը, ուղի յեն բանում ջրի համար:

(Արագի)

Որինակ՝

հեկա	ապառնի
սփովում է	սփովելու յե...

11. Արագրեկ բայերը յեվ կազմել նրանց սահմանական յեղանակի անցյալ ապառնի.

ԳԱՐՈՒՆԸ ԼԵՌՆԵՐՈՒՄ

Ծագում է մանուկ արեք դարնան
Կովկաս լեռները ձյունի պառնեղից,
Ջարթնում են մեկ-մեկ սարերն աննման
Ձմռան անվրդով քնի մշուշից.
Ահա Լալվարի վիթխարի ուտին
Բազմում է արիին թարմացած ուժով,
Սարեր ու ձորեր իրար յերեսին
Նայում են, ժպտում ամպի մշուշով...
Վերջին ձյուններն ել արդեն հալ ընկան,
Արտասովեց իսկույն լեռների հսկան.
Ամեն մի ձորից աղբյուր է հոսում,
Ամեն մի թփից բյուլբյուլ է խոսում.
Յեվ դալար հովիտ, է՛ ժայռի կրծքեր,
Արձագանք տալով, գարունն են հնչում.
Ձմռան փարախից հովվական յերգեր
Ձիփյուռի թեով սարերն են թռչում:
Ծաղկալից աշխարհ անվերջ ձորերի
Բացվում է, ժպտում կոկոնից զվարթ,
Փարթամ գեղության վոգին Գուգարքի

Շնչում է դարնան բույրով անաղարտ.
Ամպերն ել իրար համբույրենք տալով,
Ջվում են կայառ, Լալվարը գրկում,
Առաջին անգամ խիստ վորոտալով,
Գուգարք աշխարհին վողջույն են յերգում.
Յեվ հայրենիքում փայլակ-կալծակի
Գիշերվա դրոշմած գաղտնի համբույրենք
Յերգում են յերկրին սերը յերկնքի,
Դողում են սիրուց սարեր ու ձորեր:
Յեվ խորհրդավոր մի թովիչ ձայնով
Խոսում են նրանք, իրար հետ փարվում.
Յերգում են, խնդում, հաղար ընթանով
Լալվարի վիթխար հասակը գովում:
(Վ. Միրաբյան)

Որինակ՝

ծագում է — ծագելու յեր:

(Տես §§ 86) 12. Արագրեկ վաղակասար ժամանակով գործածված բայերը յեվ վորոշել նրանց քիվն ու գեմքը.

I. Չաթնանց գերգաստանն անհուշ որերից
Յեղել է գյուղում անվանի հարուստ,
Չավթել է նա միշտ լավը հողերի,
Յորենն է փտել Չաթնանց ամբարում,
Աճել է ժամի ամպհովանու տակ,
Վորպես հաստարուն մի ընկուղենի,
Փոկով գյուղում արմատներն անտառ՝
Ծծել է նրա հյութը վայրենի:
Ծծել է արյունն, ուղեղը նրա,
Ու աճել փարթամ, կանաչել է միշտ:
Հետո տարածել մութ գյուղի վրա
Իր շուքը մռայլ, վորպես ճեղքանի:
Իշխել է գյուղում վորպես տանուտեր,
Վորպես մի վայրի կառավարություն:
Արորն ու յեղն են նրան սնուցել
Ծարական դաժան ռեժիմի մութում:

II. Յեվ կուչ ե յեկել թշվառ գյուղացին
 Չաթնանց դարավոր ընկուզենու տակ՝
 Աչքերը հառած ավելցուկ հացին,
 Իր վողորմելի բախտին անգիտակ՝
 Ու, յերբ վոր Չաթնանց վողորմած Խաթունը
 Նրա քրտինքով լցված ամբարից
 Նրան, աջ ձեռքով, ձախ ձեռքից թաղուն,
 Տվել ե մի բուռ բորբոսնած գարի,—
 Վերցրել ե նա ու հազար բերան
 Որհնել ե Չաթնանց հարստությունը,
 Ու վողջ գավառում տարածվել արագ,
 Ջրնդացել ե Չաթնանց անունը:
 Իսկ Չաթնանց Սանթրոսն որհնված բահով
 Զեղքել ե գլուխն աղքատ Ռուշանի,
 Հափշտակել ե ընտիր սեահողն
 Ու սովի մատնել մի տուն ընտանիք:
 Մեռել ե Ռուշանն եղ վերքից հետո
 Ու ման ե յեկել Սանթրոսն անպատիժ:
 (Ն. Զաբյան)

Որ ի ն ա կ՝

վաղակասաւ

յեղել ե — յեղակի յերրորդ դեմք

III. Յեղել ե մի մանուկ վեց տարեկան: Ծնողները սիրել
 են նրան իրենց հոգու ամբողջ ջերմությամբ, շոյել ու փալիա-
 յել են ու վռչինչ չեն խնայել նրա համար, վռչինչ: Մանուկը
 յեղել ե յերջանիկ այդ սիրով և պաշտել ե իր ծնողներին ու սի-
 րել կյանքը:

Յեվ աշխարհն այնքան հաճելի յե յեղել նրա համար, վոր
 վռչ մի վիշտ, վռչ մի դառնություն չի ընկճել նրա մատաղ հո-
 գին: Ապրել ե ու աշխատել, աշխատել ե ու ապրել մինչև խո-
 րին ծերություն, միշտ ուրախ, միշտ զվարթ: Նա հավատացել
 ե կյանքին խորին հավատով և սիրելով կյանքն ու իր զավակ-
 ներին, արհամարհել ե մահը և միշտ հեղեղել ու ծաղրել ե նրան,
 ինչպես առավոտն ե իր պայծառ լուսով ծաղրում գիշերվա խա-
 վարը: Արեգակը նրա համար ե յերկիրը լուսավորել, ծառերը

նրա համար են բարձրացել, նռնենինները նրա համար են բուսել
 ու անուշ բուրմունք տարածել, գետերը նրա համար են հոսել,
 աղբյուրները նրա համար են կարկաչել, թռչունները նրա հա-
 մար են յերգել, իսկ հուրը, սուրը նրա համար յեղել են խաղա-
 լիքներ: Ամեն ինչ, ամեն ինչ նրա յերջանկության համար ե
 յեղել, և՛ յերկիրն ու յերկիրնքը, և՛ ծովերը, և՛ աստղերը, համայն
 տիեզերքը մարդու համար: Յեվ մարդն յեղել ե հպարտ ու վեհ,
 ուրախ ու յերջանիկ:

(Շիրվանզադե. «Եյանքի ժպիտը»)

IV. — «Ավագ-վորսկանի անունն ե մենակ
 Սարերին հայտնի ամեն մի մարդու.
 Ավագ-վորսկանի գոչուհն ե մենակ
 Լավարի գոռոզ վորոտից ազդու:
 Մանուկ որերից նա վորը մնալով,
 Ապրել ե ինչպես սև ամպը սարին.
 Որոր ե յերգել քամին սուլելով,
 Յեվ նա ննջել ե մամուռած ժայռին.
 Մթին ձորերի ահավոր կիրճում
 Միտել ե թանձր վառողի ամպեր.
 Ուր փայլակ—կայծակ մահ են շառաչում,
 Գրկել ե կայտառ սլաք ու շանթեր.
 Ընկերն ե յեղել մի հին հրացան,
 Իսկ անուշ յերգը՝ գեղակի բզկոց...»
 (Վ. Մերաբյան. «Լավարի վորսը»)

12. Արագրել բնիցձված բայերը յեվ վորոշել նրանց
 ժամանակը, քիվը յեվ գեմբը.

Անկողնի վրա մեկնվել եր գունատ և նիհարած Թեոսը՝
 խամրած աչքերով: Կինն արտասովալի՝ կծկվել-նստել եր կողքին.
 յերեխաները վերահաս ցրտից, մերկությունից և վշտից քար
 կտրած՝ մեղ եյին նայում անկյուններից:

Ու յերբ խնամում եյին թշվառին, պատմեց նա իր սարսա-
 փելի պատմությունը:

Խիղ եյին ձեռքից հողը: Թողել եյին, վոր մաքրեր, հերկեր,
 անպետք հողն իր քրտինքով փափկացնել, համառ կամքով բեր-
 րիւթյան հասցնել: Յեվ ապա հանկարծ մի որ վճիռ եյին օվել,

II. Յեվ կուչ ե յեկել թշվառ դյուղացին
 Չաթնանց դարավոր ընկուզենու տակ՝
 Աչքերը հառած ավելցուկ հացին,
 Իր վողորմելի բախտին անգիտակ՝
 Ու, յերբ վոր Չաթնանց վողորմած խաթունը
 Նրա քրտինքով լցված ամբարից
 Նրան, աջ ձեռքով, ձախ ձեռքից թափուն,
 Տվել ե մի բուռ բորբոսնած գարի,—
 Վերցրել ե նա ու հազար բերան
 Որհնել ե Չաթնանց հարստությունը,
 Ու վողջ գավառում տարածվել արագ,
 Զրնգացել ե Չաթնանց անունը:
 Իսկ Չաթնանց Սանթրոսն որհնված բահով
 Զեղքել ե գլուխն աղքատ Ռուշանի,
 Հափշտակել ե ընտիր սեահողն
 Ու սովի մատնել մի տուն ընտանիք:
 Մեռել ե Ռուշանն եղ վերքից հետո
 Ու ման ե յեկել Սանթրոսն անպատիժ:
 (Ն. Զարյան)

Որինակ՝

վաղակատար

յեղել ե — չեղակի յերրորդ դեմք

III. Յեղել ե մի մանուկ վեց տարեկան: Ծնողները սիրել
 են նրան իրենց հոգու ամբողջ ջերմությամբ, շոյել ու փափա-
 յել են ու վռչինչ չեն խնայել նրա համար, վռչինչ: Մանուկը
 յեղել ե յերջանիկ այդ սիրով ե պաշտել ե իր ծնողներին ու սի-
 բել կյանքը:

Յեվ աշխարհն այնքան հաճելի յե չեղել նրա համար, վոր
 վռչ մի վիշտ, վռչ մի դառնություն չի ընկճել նրա մատաղ հո-
 գին: Ապրել ե ու աշխատել, աշխատել ե ու ապրել մինչև խո-
 բին ծերություն, միշտ ուրախ, միշտ զվարթ: Նա հավատացել
 ե կյանքին խորին հավատով ե սիրելով կյանքն ու իր գավալ-
 ներին, արհամարհել ե մահը ե միշտ հեղնել ու ծաղրել ե նրան,
 ինչպես առավոտն ե իր պայծառ լուսով ծաղրում գիշերվա խա-
 վարը: Արեգակը նրա համար ե յերկիրը լուսավորել, ծառերը

նրա համար են բարձրացել, նռնենինները նրա համար են բուսել
 ու անուշ բուրմունք տարածել, գետերը նրա համար են հոսել,
 աղբյուրները նրա համար են կարկաչել, թռչունները նրա հա-
 մար են յերգել, իսկ հուրը, սուրը նրա համար յեղել են խաղա-
 լիքներ: Ամեն ինչ, ամեն ինչ նրա յերջանկության համար ե
 յեղել, ե՛ յերկիրն ու յերկինքը, ե՛ ծովերը, ե՛ աստղերը, համա-
 տիեզերքը մարդու համար: Յեվ մարդն յեղել ե հալարտ ու վեհ,
 ուրախ ու յերջանիկ:

(Շիրվանզահե. «Կյանքի ժպիտը»)

IV. — Վաղ-վորսկանի անունն ե մենակ
 Սարերին հայտնի ամեն մի մարդու.
 Վաղ-վորսկանի գոչունն ե մենակ
 Լալվարի գոռոզ վորտոից աղղու:
 Մանուկ որերից նա վորք մնալով,
 Ապրել ե ինչպես սև ամպը սարին,
 Որոր ե յերգել քամին սուլելով,
 Յեվ նա ննջել ե մամուռած ժայռին,
 Մթին ձորերի ահավոր կիրճում
 Սիրել ե թանձր վառուղի ամպեր.
 Ուր փայլակ—կայծակ մահ են շառաչում,
 Գրկել ե կայտառ սլաք ու շանթեր.
 Ընկերն ե յեղել մի հին հրացան,
 Իսկ անուշ յերգը՝ զնգակի բզկոց...
 (Վ. Միրաքյան. «Լալվարի վորքը»)

13. Արագրել բնագծված բայերը յեվ վորոշել նրանց
 ժամանակը, քիվը յեվ գեմբը.

Անկողնի վրա մեկնվել եր դուռնառ ե նիհարած Թեոսը՝
 խամրած աչքերով: Կինն արտասովալի՝ կծկվել-նստել եր կողքին.
 յերեխաները վերահաս ցրտից, մերկությունից ե վշտից քար
 կտրած՝ մեզ եյին նայում անկյուններից:

Ու յերբ խնամում եյինք թշվառին, սլառմեց նա իր սարսա-
 փելի պատմությունը:

Խիլ եյին ձեռքից հողը: Թողել եյին, վոր մաքրեր, հերկեր,
 անպետք հողն իր քրտինքով փափկացրել, համառ կամքով բեր-
 րիության հասցներ: Յեվ ապա հանկարծ մի որ վճիռ եյին օվել,

անտառի պահապաններին ուղարկել, վորոնք ծեծել էյին նրան և հողիցը դուրս տարել:

Հագի աշխատախարը կարծել եր, թե քրտինքն ու աշխատութեանը նուշնքան արժեք ունեյին հողի արդյունքն ստանալու համար, վորքան ընդ ուժը: Սակայն նրան շատ ազդու կերպով հասկացրել էյին, վոր դեռ չեն յեկել ալդ որերը, և վոր հողի տերը նա չե, ով ուժ ունի, ով ունի կոպիտ ու գաղանալին բռնեցը:

(Վ. Փափաղյան. «Հողի աշխատավորը»)

Որինա կ'

նստել եր — վաղակատար անցյալ,
յեղակի, յերրորդ դեմք

(Տես § 86) 14. Արտագրել յեկ ընդգծել հարակատար
ժամանակով գործածված բայերը.

1. ԲԻՐՅՈՒՆԿ

Անտառապահի խրճիթը բաղկացած եր մի սենյակից՝ մրոտած, ցածրիկ ու դատարկ: Մի պատուհանով մուշտակ կախված եր պատից: Նստարանի վրա ընկած եր մի փողանի հրաչան, անկյունում թափված էյին փալառներ: Սեղանի վրա վառվում եր մարխը, վորի լուսը մերթ բարձրանում եր, մերթ իջնում հանգչելու չափ: Սենյակի ուղիղ մեջտեղը կախված եր յերեխայի ճուճը, վոր կապված եր մի չերկար ձողի ծայրին: Փոքրիկ աղջիկը լապտերը հանգցրեց, նստեց մի փոքրիկ աթոռի և սկսեց աջ ձեռով ճոճն որորել, ձախով մարխը շտկել: Նայեցի շուրջս, — սիրտս ճմլվեց. ախուր բան ե գիշերը գցուղացու խրճիթ մտնելը:

(Տուրգենև)

II. Մի ընդարձակ ամայի բակում լատին կողմը կանգնած եր զրոգապան Յագորի հնորչա տնակը, բաղկացած ընդամենը մի մեծ սենյակից, վորի դուռը բացվում եր ուղղակի դեպի բակը: Տնակի մի կողքից կպած եր տախտակամած խոհանոցը, խոհանոցի կողքին մի ընդարձակ ծածկոց, վորի տակ Յագորը դիշերները կապում եր իր ծանրաշարժ զրոգի ափահա ձին: Բակը փողոցից բաժանվում եր տախտակե ցանկապատով, վորի տակ մի անկյունում կխտված եր ձիու ամիսներով հավաքված աղբը:

(Նար. Գոս. «Թե ինչ յեղով հետ...»)

III. Մահամերձի մահճակալը գրված եր պատի տակ, լուսամտի առջև: Մի կողմում կանգնած եր մեռնողի կինն աղջկա հետ, մյուս կողմում՝ վորդիները: Ինքը մահամերձը նստած եր անկողնու մեջ, հենված փափուկ բարձրին, ծնկները մետաքսե վերմակով ծածկած, ուսերն ու կուրծքը կիսով չափ մերկ, գլուխն անցոր վար թեքած: Բժիշկը նորից նրա կաշվի տակ մեջքի կողմից սրսկում եր ինչ վոր սթափեցուցիչ հեղուկ: Անհրաժեշտ եր մի քանի բույս ևս պահպանել կյանքը հյուծված ու քայքայված անոթի մեջ:

(Շիրվանզադե. «Բառս»)

(Տես §§ 71—87) 15. Վորոշել ընդգծված բայերի ժամանակը, գեմքը, քիվը յեկ խոնարհումը.

ՅԵՐԿՈՒ ԸՆԿԵՐՆԵՐ

Յերկու ընկերներ իրիկնապահին
հրացան առած՝ անտառ գնացին,
վոր մեկ բան վորտան,
շուտով յետ դառնան:
Հանկարծ անտառից մի արջ դուրս պրծավ
ու կատաղությամբ նրանց վրա վազեց.
մեկն շտապելով ծառը բարձրացավ,
մյուսն անճարացած՝ գետնի վրա պառկեց,
շունչն իրեն փառեց
ու անշարժ մնաց,
վոր արջը կարծե,
թե նա մեռած ե:

Արջը մոռալով՝ մոտեցավ նրան,
տկանջը կամաց դրավ բերնի վրան,
տկանջ դրեց,
հոտ փառեց,
վերջապես նրան մեռած կարծելով,
հեռացավ գնաց՝ դուռչը լիզելով:
Փախած ընկերը ծառիցն իջավ ցած,
ընկերին հարցրեց, թե արջն ինչ ասաց:
— Արջն ինձ պատվիրեց, վոր յետ
մյուս անգամ

քեզ պես մարդու հետ վորսի չգնամ,
վոր մեզ մի վտանգ-բան պատահելիս՝
մենակ չթողնես ու ինքդ փախչիս:

Որինակ՝

գնացին — անցյալ կատարյալ, հոգնակի,
յերրորդ դեմք, ա խոնարհման.

16. Մահագրել ընդգծված բայերը յեվ կազմել նրանց անցյալ
կատարյալ առաջին գեմբը.

ՁՐԱՆՅԲԻ ԲԱՅՈՒՄԸ

Ցնծում ե հովիտը:

Այսոր հաղթության տոն ե:

Վասիկձորի բոլոր գյուղերից, քաղաքից, ամեն կողմից եղե-
րով, ձիերով, ջորիներով գալիս են ու դալիս:

Բոլորն շատույն են դեպի Թումայի ձորը:

Ամեն մեկն աշխատում ե մոտ կանգնել դրոշակներով զար-
դարված պատվանդանին, վորի վրա ծաղիկների մեջ դրված ե
Լենինի կիսանդրին: Ձյում ե գուռնան, դմբում ե թմբուկը և
առձագանձում ե ձորը:

Մի տեղ յայլի յեմ բռնել. մի ուրիշ տեղ տրդապատել են
գոտեմարտողներին, վոմանք ոջախ են արել. ծուխը բարձրա-
նում ե, կաթսաների մեջ խլխլում ե խաչկաման:

Սա հաղթության տոն ե:

Հաղթական կամարը զարդարված ե ծաղիկներով ու դալար
ձյուղերով:

Ողբ քնդում ե հարյուրավոր մարդկանց գոռում-գոչումով:
Տարիներով չոր ու ցամաք ձորն այսոր պետք ե հեղեղվի և ցա-
ծումն ընկած հսկայական, ծաքճաքած հողը պիտի ծծի կեն-
սատու հեղուկը:

Հանկարծ հեռվում լսվեց մի խուլ աղմուկ: Ձորի գլխին
յերեացին մի քանի հոգի: Նրանք ձորն ելին իջնում, և նրանց
առաջնալու հետ միասին ուժեղանում ելին ուրախության ա-
զաղակները: Ահա և բանվորները միացան իջնող խմբին. ելի
միացան, ու խուռն բազմությունը ձեռների վրա բերեց ճարտա-
բապետ Ղամբարյանին ու վարպետ Ոհանին: Ներքևում իբար

անցան. ծովի պես որորվեց ամբոխը և գրոհ տվեց դեպի ձորը:
Թնդացին շրջակա լեռները:

(Մ. Մանվելյան)

Որինակ՝

Շտապում են — շտապելի:

(Տես §§ 85—87) 17. Մահագրել ընդգծված բայերը յեվ բոս
աղյուսակում ցույց տված ժամանակների կազմել նրանցից
յուրաքանչյուրի մյուս ժամանակները.

Ներկա	Անցյալ անկատար	Վաղա- կատար	Անցյալ վաղակատար	Անցյալ կատարյալ	Ապանի
կազմում են	կազմում եյին	կազմել են	կազմել եյին	կազմեցին	կազմելու յին

Յեկեղեցուց դուրս գալուն պես Սաքուլը պառկեց անկող-
նում: Մայրը քողեց նրան և գնաց հարսին ողնելու, վոր սե-
նյակը կարգի դնեն: Սենյակը խոնավ և աղտոտ եր:

Այդ և հետևյալ որը գիշեր-ցերեկ Սաքուլը պառկած եր
անկողնում յեկեղեցու պատի տակ: Գիշերները նրա մոտ նըս-
տած հսկում եր մայրը համարյա անքուն: Բարեբախտաբար այդ
յերկու որը յեղանակը լավ եր, և Սաքուլը բավական լավ եր
զգում իրեն:

Յերրորդ որն առավոտյան մատաղը մոտքեցին: Ամենալավ
կտորները և մորթին տարան վաճառորդը, տերտերները, տիրա-
ցուն և ժամկոչը, մնացածի շատը բաժանեցին հարևան ուխտա-
վորներին, իսկ մնացածը տարան գյուղի բոկոտն յերեխաները,
և կանայք, վոր հավաքվել ելին հաղար ու մի տեսակ ամաններ
ձեռքներին:

(Նար-Դոս. «Սաքուլն ուխտ գնաց»)

(Տես § 88) 18. Մահագրել յեվ ընդգծել հրամայական յեղա-
նակով գործածված բայերը.

II. Արբ, պոետ, բարբ պոետ,
յերգդ հյուսիք մեր ցավից,
ընկերացիք մեր սրտի հետ —
թեթևանաք հոգսերից:

քեզ պես մարդու հետ վորսի չգնամ,
վոր մեզ մի վտանգ-բան պատահելիս՝
մենակ չթողնես ու ինքդ փախչիս:

Որինա կ՝

գնացին — անցյալ կատարյալ, հոգնակի,
յերբորդ դեմք, ա խոնարհման.

16. Արագրեւ ընդգծված բայերը յեվ կազմել նրանց անցյալ
կատարյալ առաջին դեմքը.

ԶՐԱՆՅՔԻ ԲԱՅՈՒՄԸ

Ցնծում ե հովիտը:

Այսոր հաղթութեան տուն ե:

Վասիկձորի բոլոր գլուղերից, քաղաքից, ամեն կողմից եղե-
րով, ձիերով, ջորիներով գալիս են ու գալիս:

Բոլորն շօտալում են դեպի Թումայի ձորը:

Ամեն մեկն աշխատում ե մոտ կանգնել զբոսայգիներով զար-
դարված պատվանդանին, վորի վրա ծաղիկների մեջ դրված ե
լեւիների կիսանդրին: Զլում ե գուռնան, դմբում ե թմբուկը և
առձագանձում ե ձորը:

Մի տեղ յայլի յին բռնել, մի ուրիշ տեղ օրջապատել են
գոտեմարտողներին, վոմանք ոջախ են արել. ծուխը բարձրա-
նում ե, կաթսաների մեջ խլիխլում ե խաշլաման:

Սա հաղթութեան տուն ե:

Հաղթական կամարը զարդարված ե ծաղիկներով ու գալար
ճյուղերով:

Ողբ քնդում ե հարյուրավոր մարդկանց գոռում-գոչումով:
Տարիներով չոր ու ցամաք ձորն այսոր պետք ե հեղեղվի և ցա-
ծումն ընկած հսկայական, ծաքճաքած հողը պիտի ծծի կեն-
սատու հեղուկը:

Հանկարծ հեռվում լսվեց մի խուլ աղմուկ: Զորի գլխին
յերեւացին մի քանի հոգի: Նրանք ձորն ելին իջնում, և նրանց
առաջանալու հետ միասին ուժեղանում ելին ուրախութեան ա-
ղաղակները: Ահա և բանվորները միացան իջնող խմբին. ելի
միացան, ու խուռն բազմությունը ձեռների վրա բերեց ճարտա-
րապետ Ղամբարյանին ու վարպետ Ոհանին: Ներքևում իբար

անցան. ծովի պես որորվեց ամբոխը և գրոհ տվեց դեպի ձորը:
Թնդացին շրջակա լեռները:

(Մ. Մանվելյան)

Որինա կ՝

Շտապում են — շտապեցի:

(Տես §§ 85—87) 17. Արագրեւ ընդգծված բայերը յեվ ըստ
աղյուսակում ցույց տված ժամանակների կազմել նրանցից
յուրաքանչյուրի մյուս ժամանակները.

Ներկա	Անցյալ անկատար	Վաղա- կատար	Անցյալ վաղակատար	Անցյալ կատարյալ	Ապանի
կազմում են	կազմում եյին	կազմել են	կազմել եյին	կազմեցին	կազմելու յեն

Ցեղեղեցուց դուրս գալուն պես Սաքուլը պառկեց անկող-
նում: Մայրը քողեց նրան և գնաց հարսին ողնելու, վոր սե-
նյակը կարգի դնեն: Սենյակը խոնավ և աղտոտ եր:

Այդ և հետևյալ որը գիշեր-ցերեկ Սաքուլը պառկած եր
անկողնում յեղեղեցու պատի տակ: Գիշերները նրա մոտ նըս-
տած հսկում եր մայրը համարյա անքուն: Բարեբախտաբար այդ
յերեւոյ որը յեղանակը լավ եր, և Սաքուլը բավական լավ եր
զգում իրեն:

Ցերբորդ որն առավոտյան մատաղը մտքեցին: Ամենալավ
կտորները և մորթին տարան վանահայրը, տերտերները, տիրա-
ցուն և ժամկոչը, ֆուգաժի շատը բաժանեցին հարևան ուխտա-
վորներին, իսկ մսաջուրը տարան գյուղի բոկոտն յերեխաները,
և կանայք, վոր հավաքվել ելին հաղար ու մի տեսակ ամաններ
ձեռքներին:

(Նար-Դոս. «Սաքուլն ուխտ գնաց»)

(Տես § 88) 18. Արագրեւ յեվ ընդգծել հրամայական յեղա-
նակով գործածված բայերը.

II. Արբ, պոետ, բարբ պոետ,
յերգդ հյուսիք մեր ցավից,
ընկերացիք մեր սրտի հետ —
թեթևանա՛ք հոգսերից:

Յերգիր դու մեզ բռնն ցայտամար
սրտի բողոքն անմեղի,
նշանակիր անզուսպ ցասամար
բռնությունը ուժեղի:

(Հ. Հակոբյան)

(Տես § 89) 19. Արագրեւ հրամայական յեղ
նակի բայերը, վորոհել ժամանակը, գ. մեք յեղ բիվը.

ՅԵ՛Կ ԳԱՐՆԱՆ ԱՆՁՐԵՎ

Յեկ, գարնան անձրեւ, թափվիր, հորդառատ
ճրտացած յերկրի սառ կըրծքի վըրա.
Թո՛ղ նորից յերկիրն շունչ քաշե ազատ,
Թո՛ղ նըրա կրծքին ջերմ կյանքը յեռա:
Յերկար նա տանջվեց դառնաշունչ ձմռան
ճուրա կապանքներում քեզ սպասելով.
Նա շատ համբերեց... կենսատու գարնան
Դադցը կարողը ջերմ փայփայելով:
Թափվիր ա՛յ անձրեւ, ինչպես մարգարիտ,
Ինչպես լերկնառաք ցողը կենսաբեր,
Վորոգիր գաշաեր, անտառ ու հովիտ,
Կանաչով պատիր լեռներ ու ձորեր:
Թո՛ղ հորդանալով աղբյուր ու գետակ
Սառցե շղթաներ անահ խորտակեն.
Դուրս գան ավերից, վազեն համարձակ,
Ազատ խոխոջան, ազատ կարկաչեն:
Յեկ, գարնան անձրեւ, թափվիր հորդառատ
ճրտացած յերկրի սառ կըրծքի վըրա.
Թո՛ղ նորից յերկիրն շունչ քաշե ազատ,
Թո՛ղ նըրա կրծքին ջերմ կյանքը յեռա:

(Ա. Մատուռյան)

Որինա կ՛

ըղձական յեղանակ

քաշե — տղառնի, յեղակի, յերրորդ դեմք

20. Արագրեւ բայերը յեղ կազմել հրահր քղձական յ՛ դանակի
ապառնի անցյալի հոգնակի յերկրորդ դեմքը.

ՎՈՉԽԱՐԻ ԿԻԹԸ

Արեւ չեւած՝ սարվորն արթնացավ,
Նորից ձորերում աղմուկ բարձրացավ,
Նորից սայլի տակ ձուռում ե ճամպան,
Փոփոռում հարսի քողն ու զաթիպան:
Դալար լուրդերը ամպերի տակին
Աչքերը ձգած քոչվորի ճամպին՝
Ժպտալով հակինթ ցողերով առատ,
Կանչում են կարծես բույրով անարատ:
... Կեսոր ե արդեն. կանաչ Լալվարից
Իջնում ե հանգիստ վոչխարը կթի.
Կթվելով մաս-մաս, անցնում ե բերից,
Լավում ե անուշ փշշոցը կաթի:
... Վերջացավ արդեն վոչխարի կիթը,
Կաթնաներ տարան թարմ կաթնով լիքը.
Մեկն ել գդակը շարժելով ողում,
Դեռ գառնարածին՝ «յեկ, հե՛յ» ե կանչում.
Յերկար չանցնելով, սարի գագաթին
Դառների կայտառ հոտը յերևաց,
Խառնվելով նրանք մայրենի հոտին,
Բերկրանքի հույզով մայում են ցրված.
Կանչում են, բայում գառըն ու մաքին,
Անուշ ձայներով փնտռում են միմյանց.
Վորը գտնելով իրա գառնուկին,
Ծծել ե տալիս, փայելով սրտանց.
Վորը խաղում ե մոր հետ կուշտ փորով,
Վորն ել մնում ե տխուր մայելով:

(Վ. Միրաբյան)

Որինա կ՛

արթնացավ — արթնանալիք
իջնում ե — իջնելիք

21. Արսազրեւի բայերը յեւ կազմել նրանց ըզնական յեղանակի անցյալ ապառնիի հոգնակի յերուրդ գեմքը.

ԹՇՆԱՄԻՆԵՐԸ

Կեւիլը վերջացաւ. Դաշտում ընկած ելին սպանվածներէ կույտեր, մարդկանց և ձիերի դիակներ: Այդ կույտերի միջից լավում ելին վերավորներէ հառաջանքները:

Մի չորացած առլի լեզերքին պառկած ելին յերկու զինվոր, յերկուսն ել ծանր վերավոր:

Նրանց զգեստները տարբեր էլին: Մի քանի ժամ առաջ դեռ կատաղի թշնամիներ էլին:

Այժմ լուռ նայում էլին իրար և ուզում էլին խոսել: Բայց իրար լեզու չէին հասկանում: Հանկարծ ավելի լերիտասարդը սողեսող մոտեցաւ «թշնամուն» և մեկնեց նրան իր ջրի սրվակը: Հետո յեւ աշխատում եր թաշկինակով կտրել նրա վերքից հոսող արյունը: Բայց վոչինչ դուրս չեկավ, միայն ինքն ավելի թուլացաւ, պառկեց, քուն մտավ:

Վրա հասաւ պարզկա գիշերը: Յուրտ քամին փչում եր հեռավոր լեռներից:

Կես գիշերին տարիքավոր զինվորը կրկին մի փորձ արաւ նստելու, բայց իզուր, արդեն բոլորովին արյունաքամ եր յեղել:

Աչքը դցեց իր հարեանի վրա: Յերիտասարդ զինվորը քնած եր և կուշ եր յեկել գիշերվա կտրող ցրտից:

— Պիտի սառչի, — անցաւ հասակավորի մտքով. — անպատճառ պիտի սառչի խեղճը. ինչքան եւ յերիտասարդ ե:

Յերը արշալուսի դեմ վերավորներին հավաքող խումբը մոտեցաւ նրանց, յերիտասարդը դարթնեց, ուղեց բարձրանալ ու զարմացաւ, վոր իր վրա մի վերարկու կար գցած:

Նայեց շուրջը, նայեց հարեանին: Հարեանը մեռած եր և պառկած առանց վերարկվի. նրա վերարկուն եր իր վրա:

(Վ. Գարշին)

Որինակ

վերջացաւ — վերջանային
ընկած էլին — ընկնէին

(Տես § 89) 22. Վորուել բայերի յեղանակը, ժամանակը, բիվը յեւ գեմքը.

Լինելի չորան՝ սարերում հեռու,
գալիւր անցնելիւր վրանիս մոտով,
իրար նայելինք անուշ կարոտով,
քնքուշ ժպտալինք հանկարծ իրարու:
Գնալիւր աղբյուր ու յետ դառնալիւր
թեթեւ, վորպէս վիթ յեկնելիւր ձորից,
մի ջուր տայիւր ինձ քո լի սափորից
ու վրանիս մոտ հանգստանալիւր:

(Վ. Տերյան)

Որինակ

լինելի — ըզնական յեղանակ, անցյալ ապառնի,
յեղակի առաջին դեմք.

(Տես § 90) 23. Արսազրեւի յեւ ընդգծել պայմանական յեղանակով գործածված բայերը.

Յեւ ծեգը ինձ համբուրելով ձեն կտա.
Կուրծքս լիքը թարմ բուրմունքով կթնդա.
Ու կարկաչուն աղբյուրների ցողերով
Կլըվացվիմ և կճախրեմ նոր ճամբով:

Կերթամ հեռու անապատներ ու ծովեր,
Կթափառեմ անհայտ վայրեր, աշխարհներ,
Ուրիշ աղբեր, ուրիշ սրտեր տեսնելու,
Յեւ ամենը հասկանալու, յերգելու:

Յեւ բնության հրաշքները կտեսնեմ,
Նրա լեզուն, հաղար տեսակ, կլսեմ.
Ուրիշ յերկինք, ուրիշ աստղեր գրկելու,
Յեւ ամենը խորն զգալու, յերգելու...

(Ա. Իո. «Նորից յեկան դարնան անուշ որերը»)

(Տես §§ 90 և 86) 24. Արագրել պայմանական յեղանակի բայերը, գործածել սահմանական ապառնիով, իսկ մյուսները՝ պայմանական յեղանակով.

Կանգնում ե Ակորը ճամբին, շունչ առնում, նայում ներքևի լուսաշխարհին. մտածում ե, ահա կանցնի մի յերկու տարի, հիգրոկայանը կյանք կտա նոր գործարաններին, իսկ այնտեղ, ձորի լանջին, ժայռի վրա կբարձրանա Լենինի հսկա արձանը և լույսերով զոգողված աչքերը կդարձնի դեպի հեռուները...

Ու այդ ժամանակ Ակորը, նայելով այդ բոլորին, կզգա, փոր ծանր աշխատանքի սրբերից միայն մի մեծ, քաղցր հիշողությամբ և մնացիլ մեջը...

(Արաղի. լույսերը)

(Տես § 90) 25. Արագրել պայմանական յեղանակի բայերը յեվ վորոշել նրանց ժամանակը, թիվը յեվ դեմքը.

I. Կաճի յերկիրը քեզ հետ, կմեծանաս դու, ժամանակը կարծաթի մաղերդ մի որ, Յեվ խնդությունը կյանքի քո պայծառ հոգում, Վոսկի մի յերդ կդառնա վոսկի սրոր:

Որորոցում կնիրհի մի լուսե մանուկ,
Կկախվի քո հայացքը նրա սնարին,
Կշշնջան շուրթերդ մի պայծառ անուն,
Ու մեղմ մի յերդ կհնչի մի նոր քնարից:

Ու մեղմ մի յերդ կհնչի մի նոր քնարից,
Որորոցում կնիրհի մանուկը լուսե,
Իսկ մենք կծպտանք նրան ամեն մի քարից,
Յեվ սյունների վրայից վորպես վառ լույսեր:

(Գ. Սարյան. «Յերդ տարեդարձը»)

Որի նա կ'

պայմանական յեղանակ

կաճի — ապառնի, յեղակի, յերրորդ դեմք

II. «Ազատ լեռների ազատ զավակներ,
Մենք քեզ բերել ենք անթիվ գոհարներ.
Յերկնքի դստեր—վարդի լեռնասուն
Կցողենք կուրծքիդ անուշիտութուն:

«Մենք յերանավետ քնքուշ նվազով
Կըկոչենք խորքից ձկներն յերամով
Յեվ վոսկեղոծված դարնան արևից
Քեզ մեր զվարթ պարին կանենք խնդակից,

«Յեվ քո ախանջին միշտ սիրո յերգեր
Մենք արշալույսից կասենք մինչ աստղեր,
Յեվ քեզ կըվարենք և քո ծեր կուրծքին
Մենք հանգչել կըտանք մեր քաղցր կրքին...»:

(Հ. Հովհաննիսյան. «Ժայռը»)

III. ԱՐԵՎԱԾԱԿ

Յես կանգնած եմ վայրի ժայռի կատարին,
Բարձր, բարձր,— հեռավոր ու մենավոր.
Այնտեղ, ցածում, դեռ նիրհում են՝ դաշտ ու ձոր,
Դեռ խավար ե այնտեղ՝ դաժան ու լռին:
Սակայն շուտով կատարներից հեռանիստ
Արեն այնտեղ հուր կթափե և վոսկի,
Յեվ կցնծան դաշտերը՝ լուռ ու հանգիստ,
Յերկիրն անհուն կարոտ կյանքի և խոսքի:
Յեվ դու կերգես, դարձնած աշխարհ, իմ առաջ,
Կարձազանքես իմ վողջույնին սիրառատ,
Կըլսեմ յես դարձյալ ազմուկ ու շառաչ
Ու կսիրեմ հեքիաթային առորյադ:
Լուռությու ե, մութ ե այնտեղ, սակայն իմ
Սրտում արդեն արշալույս է՝ հարություն.—
Վողջուն ձեզ մութ ուղիներում յերկնային,
Իմ յեղբայրներ, հեռուներում և բանտում...

(Վ. Տերյան)

(Տես §§ 89—91) 26. Կազմել ընդգծված բայերի այն բոլոր ձեվերը, վոր ցույց են տալիս աղյուսակում.

Սահմանական յեղանակ	Ըղձական յեղանակ		Պայմանական յեղ.		Հարկադրական յեղ.	
Անցյալ կատարյալ	Ապառնի	Անցյալ ապառնի	Ապառնի	Անցյալ ապառնի	Ապառնի	Անցյալ ապառնի
Թեքեցիր	Թեքես	Թեքեցիր	Կթեքես	Կթեքեցիր	Պիտի թեքես	Պիտի թեքեցիր

Գողն էլ մի կռնից, գելն էլ մյուս կռնից,
Աչքդ քեքեցիր—բանիդ տերը չես.
Քառուս եմ տանից, քաշում են դռնից,
Ու չես իմանում՝ վոր կողմը թռչես:

Թե տանուտերին գանգատ եմ գնում,
Բան չեմ վաստակում բացի դուժմանից,
Գողերի հետքը իր տունն են ցանում,
Համեցեք դիվան ուզիս սրանից:

Նոսեցնում ե քեզ, մի յերկու բաժակ
Տաք ջուր խմցնում կամ մի թաս աղի.
— Դու գնա, պապի, միամիտ քեհի՛ր,
Յես աչքի լույսը կհանեմ գողի...

(Հով. Թումանյան. «Հառաչանք»)

(Տես § 91) 27. Մտադրել յեվ ընդգծել հաղագրական յեղանակով գործածված բայերը.

Ուրիշ փահմ ու սամթ էլ ունի մեր բայլեկիկ Շիր-կանալը,
Նա Շիր-գաշտի մեջքը գրկած Կապսի մոտից ինչպես նալը,
Ջրընկեցով նորից պիտի թափվի ծոցը Արփաչայի,
Վոր պալքաբի միջից խլի ուժը հիդրոֆիկացիայի:

Յերգիչներից վո՛ր մեծն էր աչն, վոր յերգել է ուժի մասին,
Շիր-կանալը փրփուր խառով շիր-առչու՜ծ է բաշը՝ լուսին:

լույս թեքի փաղաքանքով պիտի ցանցի վողջ գյուղերին,
և զինամոն կաթակ փնջով այրի նրիչը մութ հյուղերի:

Պիտի տեսնեն, վոր լուսաշաղ առնոնքը ելեկարոնի
միտք է ցնցում, գյուղին տսում, վոր անելիք ինքն էլ ունի,
Շիր-կանալը շիրի նման հոնդացող մի պատանի—
ալիքները փրփուր խառով լույս ապաղան Հայաստանի:

Մեր բայլեկիկ Շիր-կանալը ուրիշ փահմ ու սամթ էլ ունի.
Ճիտվորի սանձը ձեռքին հսկա ուժով ելեքարոնի
պիտի շարժի ու փոթորկի գործարաններ ու ֆաբրիկներ,
Ջրաղացներ, սղոցարան, ալեկոճի հող ու ցանքսեր:

Այն յերկիրը, վոր զարերով քարացել էր ու ցամաքել՝
այսորից լեռ պիտի յերգի աշխատանքի հզոր յերգեր:
Շատ է լացել համր լացով Շիրակը իր զարդի մասին,
խալ այսորից նա լի թոքով թող ամենից բարձր խոսիս
(Հ. Հակոբյան. «Բայլեկիկ և Շիր-կանալը»)

(Տես §§ 85—91) 27. Վորո՞ւն ել բայերի յեղանակը, ժամանակը և քիվը յեվ գեմբը.

Ակորը քնած էր անհանգիստ. հաճախ դեն էր ձգում վերս
մակը, ինչ վոր անկապ բառեր տսում, Մարգոն շարունակ նրա
տած էր նրա գլխավերևը. որտի մորմուքով նա լսում էր Ակորի
դառանցանքն ու մտայլ մտքերի մեջ ընկնում. նրա ծանրանալու
հետ ինքն էլ էր ծանրանում:

Ակորն այրվում էր տենդից: Նրան թվում էր, թե մահճառ
կալի տակից վառում են իրեն, հետո իբր վառվում է տունը,
ինքը գուրս թոչում, ընկնում դաշտերը, սարերը... Անցնում է
կանաչներով, սառնորակ աղբյուրների մոտով, բայց հենց մոտ
տեսնում է, վոր խմի, ծարավը հագեցնի, ինչ վոր զինված մարտ
զիլ հարձակվում են ու չեն թողնում...

Նա առաջ է գնում, հասնում է ձորակին: Նայում է ձորին
ու զարմանում. գիմացը բարձրացել է մի հսկա արձան: Արձան

(Տես §§ 89—91) 26. Կազմել ընդգծված բայերի այն բոլոր ձևերը, վոր ցույց են տված աղյուսակում.

Սահմանական յեղանակ	Ըղձական յեղանակ		Պայմանական յեղ.		Հարկադրական յեղ.	
Անցյալ կատարյալ	Ապառնի	Անցյալ ապառնի	Ապառնի	Անցյալ ապառնի	Ապառնի	Անցյալ ապառնի
Թեքեցիր	Թեքես	Թեքեցիր	Կթեքես	Կթեքեցիր	Պիտի թեքես	Պիտի թեքեցիր

Գողն ել մի կռնից, գելն ել մյուս կռնից,
Աչքդ քեքեցիր—բանիդ տերը չես.
Քառում են տանից, քաշում են դռնից,
Ու չես իմանում՝ վոր կողմը թռչես:

Թե տանուտերին զանգատ եմ գնում,
Բան չեմ վաստակում բացի դուշմանից,
Գողերի հետքը իր տունն են տանում,
Համեցեք դիվան ուզիր սրանից:

Նստեցնում ե քեզ, մի յերկու բաժակ
Տաք ջուր խմցնում կամ մի թաս ուլի.
— Դու գնա, պնպի, միամիտ քնի՛ր,
Յես աչքի լույսը կեանքեմ գողի...

(Հով. Թումանյան. «Հառաչանք»)

(Տես § 91) 27. Մտադրել յեզ ընդգծել հաղագրական յեղանակով գործածված բայերը.

Ուրիշ փանձ ու սամթ ել ունի մեր բայընիկ Շիր-կանալը,
Նա Շիր-դաշտի մեջքը զրկած Կապսի մոտից ինչպես նալը,
Ջրընկեցով նորից պիտի թափվի ծոցը Արփաչայի,
Վոր պայքարի միջից խի ուժը հիդրոֆիկացիայի:

Յերգիչներից վոր մեծն եր այն, վոր յերգել ե ուժի մասին,
Շիր-կանալը փրփուր խառով շիր-առյուծ ե բաշը՝ լուսին:

լույս թեքերի փաղաքանքով պիտի ցանցի վողջ գյուղերին,
Ե զինամոն կալծակ փնջով ալրի նիրհը մութ հյուղերի:

Պիտի տեսնեն, վոր լուսաշաղ առեղները ելեկարոնի
միտք ե ցնցում, գյուղին տսում, վոր անելիք ինքն ել ունի,
Շիր-կանալը շիրի նման հոնդացող մի պատանի—
ալիքները փրփուր խառով լույս աղաղան Հայաստանի:

Մեր բայընիկ Շիր-կանալը ուրիշ փանձ ու սամթ ել ունի.
Ճիւղորի սանձը ձեռքին հսկա ուժով ելեքարոնի
պիտի շարժի ու փոթորկի գործարաններ ու ֆաբրիկաներ,
Ջրաղացներ, սղոցարան, ալեկոծի հող ու ցանքեր:

Այն յերկիրը, վոր զարերով քարացել եր ու ցամաքել
այսորից լեռ պիտի յերգի աշխատանքի հոգը յերգեր:
Շատ ե լացել համր լացով Շիրակը իր զարդի մասին,
Իսկ այսորից նա լի թոքով թող տմենից բարձր խոսիս
(Հ. Հակոբյան. «Բայընիկ ե Շիր-կանալը»)

(Տես §§ 85—91) 27. Վորոշել բայերի յեղանակը, ժամանակը, բիվը յեզ գեմբը.

Ակորը քնած եր անհանգիստ. հաճախ դեն եր ձգում վերս
մակը, ինչ վոր անկապ բառեր տսում, Մարդոն շարունակ նրա
տած եր նրա գլխավերեք. սրաի մորմուքով նա լսում եր Ակորի
դառանցանքն ու մտալ մտքերի մեջ ընկնում. նրա ծանրանալու
հետ ինքն ել եր ծանրանում:

Ակորն այրվում եր տենդից: Նրան թվում եր, թե մահճառ
կալի առկից վառում են իրեն, հետո իբր վառվում ե տունը,
ինքը գուրս թռչում, ընկնում զաշտերը, սարերը... Անցնում ե
կանաչներով, սառնորակ աղբյուրների մոտով, բայց հենց մոտ
տեսնում ե, վոր խմի, ծորավը հագեցնի, ինչ վոր զինված մարտ
զիկ հարձակվում են ու չեն թողնում...

Նա առաջ ե գնում, հասնում ե ձորակին: Նայում ե ձորին
ու զարմանում. գիմացը բարձրացել ե մի հսկա արձան: Արձան

և կարծես, բայց միևնույն ժամանակ և կենդանի մարդ,—լինին
և իր առաջ, լույսով վողողված Նա խորաթափանց աչք և ածուծ
չորս կողմը:

(Արաղի. Վերսերը)

Որինակ՝

յնած եր . . . սահմանական յեղանակ, անցյալ հարա-
կատար, յեղակի թիվ, յերրորդ դեմք:
յանի ըղձական յեղանակ, ապառնի, յեղակի
թիվ, յերրորդ դեմք:

(Տես § 93) 28. Արագրել ժխտական բնույթով գործածված
բայերը յեվ վորոհել նրանց յեղանակը, ժամանակը,
գեմքը յեվ թիվը.

— Վալուդիա,— դեմում և ընկերներից մեկը,—միթե չես
հասկանում, վոր սրանք մի պատճառ են փնտռում, վորպեսզի
գնդակահարեն բոլորիս: Մենք չպետք և նոր գոհեր տանք. չ՞
վոր մեր ընկերները չուտով կմտնեն քաղաք...

— Չեմ կարող համբերել, հասկանում ես, չեմ կարող,—ա-
սում և Վալուդիան, բառնցքները ցնցելով, ապա հենվելով պա-
տին, յերկու ձեռքով սեղմում և գլուխը:

Գուցե փախչում և բոլորի աչքերից. հուզված ջղերը յեր-
կար ժամանակ չեն հանգստանում: Բայց գալիս և պահապանը
ու պահանջում, վոր գնան իրենց տեղերը:

Նորից պահվում են, ու ցած ձայնով խոսում իրար հետ,
ծխելով հասարակ, կոշտ թուփունը: Խոսում են իրենց ընկերների
մասին, նրանց վերջին խոսքերի մասին...

— Մենք բարով, ընկերներ, մենք ել չենք դառնալու...

Վաղ առավոտից բանտի դուռը բացվում և ու ել չի կողպ-
վում: Պահապանը ներս և մտնում ու բարևում քծնելով. նրա
զափան, գորը գեմքին ալնքան և սաղում ժպիտը, վորքան ազա-
տուլթյունը՝ բանտին:

— Յեթե ուզում եք, կարող եք դուրս գնալ... — առաջար-
կում և նա:

Բայց վոչ վոչ դուրս չի գնում, զգուշանալով պրովոկա-
ցիայից, վորպեսզի փախչողների տեղ չդնեն ու գնդակահարեն⁰

(Արաղի. Վերսերը)

29. Կազմել օրված բայերի ժխտական բնույթի խոնարհում
ևամապատասխան ձեվերը յեվ ցույց տալ յեղանակը, ժամա-
նակը, գեմքը յեվ թիվը.

Գնում և, կարգաց, մոտենալու յն, կտրել և, պատում եր,
քնած և, տեսնես, լինելիք, մնալ, կասեմ, պիտի խոսի, լսի,
վազեցիք, կբերեմ, կդառնաք, կհասնեն, կբռնեն, մնացել եր,
պառկել և, ժպտում եր, մոտենալիք:

Որինակ՝

գրական բնույթի
խոնարհում

ժխտական բնույթի
խոնարհում

գնում և

չի գնում—սահմ. յեղանակ, ներկա,
յերրորդ դեմք, յեղակի թիվ:

Ս Ե Ռ

(Տես §§ 80—88) 30. Արագրել բայերը յեվ վորոհել նրանց
տեղը, յեղանակը, ժամանակը, խոնարհման բնույթը.

Համբոն քաղաքում Գիքորին ծառա տվավ բազազ Արտեմի
տանը: Պայմանն են եր, վոր Գիքորը պետք և տունը մաքրեր,
ամանները լվանար, վորտամանները օրրեր, գուքանը բաժին
տաներ ու ես տեսակ մանր ծառայություններ, մինչև մի տարի:
Մի տարուց յետը բազազը նրան պետք և տանի գուքան,
զինի գուքանի առջկերած, ու եսպես Գիքորը պետք և բարձ-
քանար:

— Հինգ տարի գեա փող չեմ տալ,—ասով բազազը պա-
ժանը կապելիս:—Թե դրուսաը կուզես, գեա դու պիտի առա, վոր
քա վորդին բան և սովորելու: Ախր իսկի բան չգիտի...

— Վորանդից գիտենա, խաղեյին լան, — պատասխանեց
Համբոն,—վոր գիտենար, ել մաք կբերեյի. յես ել բերել եմ, վոր
բան սովորի...

— Կըսովորի, ամեն բան կըսովորի: Ենպես սովորի վեր...
Ձեք կողմերից են Նիկոն ինչ և, վոր իրեն համար գուքան ա-

նի լաց արած, նա ել ինձ մոտ և մարդ գտուել: Ամա վերջում
մի շուխտ չաչի դդալ ու մի քանի լսան գողացավ...

(Հ. Թումանյան, «Գրքորը»)

Որինա կ'

պեաք և մաքրեր — ներգործ, սեռի, հարկադր, յեղանակ,
անցյալ ապառնի, յեղակի, յերրորդ
դեմք, դրական բնույթի խոնարհում,

ՅԼ. Վարուժակ բայերի սեռը, յեղանակը, ժամանակը, թիվը
յեկ գեմքը.

I. Այժմ անցավ գործադուլների խնդրին: Ըստ եյուրթյան
նա դեմ եր գործադուլներին: Այդ շատ դանդաղ միջոց և և ավելի
ևս սաստկանում և բանվորների տանջանքները: Բայց վորովհետև
պայքարի լավագույն միջոցը չկա, պետք և գործադուլ անել,
յերբ այդ անխուսափելի յե. գործադուլներն, այնուամենայնիվ,
խիստ վնասում են կապիտալիստներին: Այս դեպքում, նրա ա-
սեղով, Ինտերնացիոնալը մի կատարյալ փրկութիւն և հանդի-
սանում գործադուլավորների համար: Նա որինակներ բերեց: Փա-
րիզում բրոնզագործների գործադուլի ժամանակ գործատերերը
մի անգամից զիջեցին ամեն բանում, հենց վոր իմացան, թե
Ինտերնացիոնալն իր ոգնութիւնն և ուղարկում: Լոնդոնում
Ինտերնացիոնալը փրկեց ածխափորներին՝ իր հաշիվով Բելգիա
վերադարձնելով գործատերերի ապսպրած բանվորներին: Հենց
վոր բանվորները մտնում են Միջազգային Միութեան մեջ, գոր-
ծատերերին ստրտափ և բռնում. նրանք գիտեն, վոր այժմ իրենց
աշխատավորները կազմում են աշխատավորական այն մեծ բա-
նակի մի մասը, ուր ամենքն էլ պատրաստ են ավելի շուտ գոհ-
վել իրար համար, քան ստորուկ մնալ կապիտալին:

(Եմիլ Զար. «Ինտերնացիոնալ բանվորների մեջ»)

Որինա կ'

Անցավ — չեղք սեռի, սահմանական յեղանակի անց,
կատարյալ, յեղակի, յերրորդ դեմք

II. ԱՐԾԻՎՆ ՈՒ ԿԱՂՆԻՆ

Յեղավ մի անգամ անտառի միջին
Արծիվն ու Կաղնին ետեւ վիճեցին,
Թե վորն իրենցից շատ տարի կապրի,
Վորն և դիմացկուն ու պինդ ավելի:
Արծիվն ասավ՝ յես, Կաղնին էլ թե՛ յես:
Յերկուսն էլ համառ ու հըպարտ ետեւ՝
Մեծ-մեծ պարծեցան, սաստիկ վիճեցին:
Վերջը ես տեսակ պայման կապեցին:
Ժամանակ դրին հինգ հարյուր տարի
Արքան հավքերի, արքան անտառի,
Վոր թե վորոշած են որին հասնեն,
Են որը մին էլ գամ իրար տեսնեն:

III. Ու Արծիվն իսկույն Կաղնուց հեռացավ,
Հըզոր թեկը շարժեց, վերացավ
Դեպի ամպերը, դեպի ժայռերը,
Ու անց և կացնում իր լավ որերը:
Կաղնին էլ փրոնց ճյուղերն արմատի,
Ու ենպես հուժկու կանգնեց անտառում:
Վոր վայր չընկնի էլ հինգ հարյուր տարում:
Դարե՞ր անց կացան: Յեվ ահա մի որ
Արծիվը յեկավ ծերացած, անգոր,
Ծըվոցը կըտրած, արկար հեալով,
Թույլ-թույլ թեկը հազիվ քարշ տալով
Տեղ հասավ մի կերպ, նայեց դեռ ու դեն,
Տեսավ, վոր Կաղնին ընկել և արդեն.
Ճյուղերը թեկ դեռ թարմ ու կանաչ,
Ընկել էր ահեղ փոթորկի առաջ:
— Հէ՛, կանչեց. դուռդ, պարծենկոտ Կաղնի,
Դե լավ ճանաչիր ինձ ու քեզ հիմի.
Հինգ հարյուր տարուց մի ժամ էլ դեռ կա,
Ընկել ես արդեն, անկողում հըսկա:
— Հինգ հարյուր տարի ապրել եմ կանգնած,
Եդքան էլ կապրեմ դեռ ետեւ թեք ընկած,

Մինչև լրանա մի հազար տարին.
 Պատասխան տրված ընկած վիթխարին.
 (Հով. Բաժանյան)

IV. Բալդին նորից
 Թոկն վոլորեց,
 Կախեց ծովից,
 Խիստ փոթորկից
 Ձախեր լեկան
 Խոր հատակից.
 Հնարք չկար. սատանքը
 Հավաքեցին իրենց հարկը,
 Շաղկած բերին Բալդու մոտը
 Մեղա գալով՝ ընկան վոտը.
 — Ա՛ռ ուղածդ, գնա, ասին,
 Միայն հանգիստ առւր մեր դասին

Բալդին յեկավ անքանքալով,
 Վոսկին մեջքին զընդգնդալով
 Վա՛յ իմ որին՝ տերտերն ասավ,
 Թուով տեղից, տեղ չգտավ,
 Կնկա փեշի տակը մտավ,
 Բալդին նրան փեշի տակից
 Քաշեց հանեց՝ բռնած միրքից:
 Ասավ. «Բերի յիս քո գանձը:
 Տարվա վերջն ե, ահա իմ վարձը:
 Են տեր ժլատը
 Բռնեց ճակաղը
 Բալդին մի հետ կրտսացրեց,
 Լեզուն ընդունում յոնցրեց.
 Վերջն ել՝ վոր չը կրտսացրեց,
 Խեղճ տերտերին գրծվացրեց.
 Եժլատ ձերուկ, ես քեզ մի դաս,
 Եժանության ել ման չգնաս.
 Ասաց Բալդին ուրախ, ուրախ,
 Յեկավ գնաց անվարձ՝ անհախ:
 (Ա. Ս. Պալեյ. «Ժողովրդական»)

Կ. Ե. Բ. Գ

(Տես § 98) 82. Ստացրել պատճառական կերպի բայերը յեկ
 գրել նշանց սոսկական կերպը.

Ամեն որ վաղ առավոտյան մտնում ե հորս մոտ, հագցնում
 ե, լվացվել ե տալիս նրան, թեյ խմեցնում, ձեռքից բռնած՝ սե-
 նյալում մի քանի անգամ անց ու դարձ ե անել տալիս, կեսո-
 քին իր ձեռքով ճաշ ե ուտեցնում, յերեկոյան դարձյալ թեյ,
 գիշերը հանում ե, պառկեցնում ե քնեցնելու, — ե այդ բոլորը
 կատարվում ե լուռ, յերբեմն միայն խոր հառաչում ե: Շատ ան-
 գամ գիշերները լուսացնում ե հիվանդի մոտ՝ ամբողջ վրա, չնա-
 յելով թախանձանքիս, վոր այդ պաշտոնի կատարումը ինձ թոզնե-
 (Նար. Բոս. «Աննա Սարգսյան»)

Որինակ՝

պատճառական	սոսկական
հագցնում ե	հագնում ե

83. Գրել այն կերպերը, վորոնք կարող եմ կազմվել ձվալ
 բայից. փակագծերում ցույց տալ կերպավորող տծանցը.

Սոսկական կերպ	Կրավորական կերպ	Պատճառական կերպ	Բազմապատկական կերպ
Ջարդել սահել	Ջարդվել (վ) —	— սահեցնել (եցն)	Ջարդոտել (ոտ) —

Յերկար, կանաչ յերկար շերտեր միմյանց վրա, արմատա-
 խիլ, ջարդած, հոգևարք, սահել եյին ամեն ուղղությամբ ե թա-
 թախվել ցերեպ: Վոմանք մինչև վիզը խրվել, ուրիշները հագիվ
 եյին յերեսում...

Հողն ամբողջ կանաչել եր նրանց դիակներով...

Յեկ անձրևը տեղում եր, տեղում ու իր խոշոր կաթիլներով
 ճղփաղնում լճացած ջրերը:

Ընկավ բահը ձերուկնու ձեռքից, աչքերը մթնեցին, ծնկները
 կթոռեց ե նա տեղն ու տեղը, իր ընտանիքին կերակրող ցորենի

դիակներն կողքին նստեց ու գլուխը ձեռքերի մեջ ծածկեց։
 Ձիա քշեցի և հեռացաւ։ Մի քիթարական վոչ մի խոսք ասելու
 սիրտ չունեցաւ։

Յեւ յերբ հեռվից յետ նայեցի, տեսա թշվառ ծերունուն
 միշտ նույն դիրքի մեջ, նստած իր ավերված արտի կողքին,
 գլուխը ձեռքերին և ալեզարդ մազերը տեղացող անձրևի տակ։
 (Վ. Փափաջյան, «Արար»)

(Տես §§ 94 և 93) 34. Արտագրել բայերը յեւ վորոհել, քե վոր
 կերպի յեւ ի՞նչ սեռի բայեր են.

Անտոնինա Իվանովնան առաջին անգամ եր տեսնում նախ-
 թային հրդեհի։ Կես դիշերին, դարթնելով շահկների ձայներեց,
 միանգամից չհասկացավ նրանց նշանակութունը։ Ձե վոր ամեն
 դիշեր տասներկու ժամին սուլում են, յերբ բանվորները
 հերթափոխն ե։ Նա այն ժամանակ սթափվեց, յերբ լուսամուտա-
 ներից նեղ հոսեցին կրակի ծիրանազույն շողերը։ Շտապով
 հագնվեց մի կերպ վազեց խոհանոց, դարթեցրեց ծառային, հե-
 տո աղախինին, և յերբ վերադարձավ, արդեն վառնդի մեջ երբ
 Նա չհամեցավ յերեխաներին մերկ դուրս տանել, չըմբռնելով,
 վոր նախթային հրդեհի ժամանակ ամեն մի ուշացած շարժում
 վտանդ ե սպառնում։ Սկսեց հագցնել նրանց, նստեցնել ծա-
 ռային և աղախինի թախանձանքներին՝ շտապել դուրս։ Ծառան
 փախավ իր անձն աղատելու...

Չուպրովն առաջին և յերկրորդ սենյակների դռների մեջ
 ընդհատվեց Դավիթ Չարգարյանի հետ։ Նա մի ձեռով բռնել եր
 Վասյային, մյուսով գրկել Ալյոշային։ Ծուխն արդեն կուրացնում
 եր նրան, վոչինչ չեւ տեսնում, քայլում եր առաջ մթության
 մեջ։ Մի վարկյան ևս, և պիտի շփոթվեր, ուղին կորցնելու։ Չուպ-
 րովն մի ձեռով խլեց նրանից Ալյոշային, մյուսով փետուրի
 պես բարձրացրեց Վասյային։ Մանուկներն աղչել էին, չգիտե-
 յին՝ ինչ ե կատարվում։ Չեյին լալիս սարսուփի գորությունից
 կաշկանդված։

— Մամա, գոռաց Վասյան, ամուր գրկելով Չուպրովի
 պարանոցը։

Դավիթը, շունչն ուղղելով, յետ դնաց։ Մեկը բռնեց նրա
 թևերից և յետ մղեց։ Ո՛վ եր՝ չիմացավ։ Մի քանի վարկյան ան-

ցած՝ դռների մեջ յերեաց Կարապետը, վոր ուսերի վրա դուրս
 եր բերում Անտոնինա Իվանովնային։

Կարապետի հետևվեց յերեաց Ռասուլը, տիկնոջ աղախինին
 շալակած։

(Շիրվանզադե, «Բառ»)

Որինա կ՝

Բայ

Կերպ

սեռ

դալիս և

սոսկական

չեզոք

հագցնել

պատճառական

ներգործական

(Տես §§ 70 — 102) 35. Արտագրել բոլոր բայերը յեւ վորոհել
 նրանց գերբայական ձեւը, սեռը, կերպը, յեղանակը, ժամա-
 նակը, գեմբը, բիվը յեւ խոնարհման բնույթը.

Ի. Այս առաւոտ շատ կանուխ վեր կացավ Իլիկոն, դար-
 թեցրեց ընկերներին և տառնապետին խնդրեց, վոր ինքն ել
 ներկա լինի աշտորվա վարժություններին։

Հանգստի որ եր, աղաներն սկզբում չեւ ու չում արին,
 ոսկայն յերբ լսեցին, վոր պեան ել ե ներկա լինելու, անմի-
 ջապես պատրաստվեցին և արագ դուրս յեկան դաշտ։

Հրաձգության սկիզբը գրեց ինքը՝ Իլիկոն։

Վողջ եյությամբ տեսողություն դարձած կարմիր բանա-
 կայինները՝ քար լուծյամբ և չափազանց ուշադիր հետևում
 եյին Իլիկոյի յուրաքանչյուր շարժումին։

Իլիկոն հազիվ մի գնդակ արձակեց, յերբ հանկարծ վոր-
 ձաղաշտին մոտեցավ մի անծանոթ մարդ և լսվեց նրա խոսքը,
 ձայնով քացականչութունը.

— Իլիկո, հեռադիր։

Հեռադիրը հանձնեցին նրան, մոտյված քացեց հեռադիրը՝
 հրացանին հենվեց, վոր վայր չընկներ։ Այս ուժեղ ու համար-
 ձակ սղամարդը հանկարծ այնպես կուչ յեկավ ու թուլացավ,
 վոր բոլորովին անձանաչելի դարձավ։

Մակայն շատ շուտ սթափվեց, վերջին ուժերը հավաքեց,
 ուղղվեց, հեռադիրը գրեց ծոցազրպանը և շարունակեց հրաձգու-
 թյունը։

II. Յերբ հինգ գնդակն ել արձակեց և հրացանի գնդակա-
վոր լիցը դատարկվեց, պետք վազեց դեպի նշանատախտակը:

— Ի՞նչ կարիք կա ստուգելու, յերեկ գնդակը գնդակի մի-
ջով անցած էլ լինի.— քթի տակ խոսեց ինքն իրեն Բուխուտյան
և պատրաստվեց հրաձգության, բայց հանկարծ զարմացած կանգ
առավ և ձեռքով շփեց իր ճակատը:

Պետք պտույտ և գալիս նշանատախտակի շուրջը, ուսերը
ջարժում, կարծես մի բան կորցրած՝ փնտռելու յեր ընկել:

— Նշանին խփել և մի գնդակ միայն, չուրսը վրիպել և,—
ասում և նա, բայց և այնպես չի հեռանում նշանատախտակի
մոտից:

Նրա համար գծվար հասկանալի չէր, թե ինչպես այս փոք-
րիկ նշանատախտակն այնպես ազատ ու անփափա մնաց վողջ բա-
նակում այնքան հայտնի հրաձգի հարվածներից:

Չորսը վրիպեցին:

Իլիկոն հանցանքի մեջ բռնվածի նման շջմած նայում եր
գեպ իրեն մոտեցող պետին:

— Ի՞նչ պատահեց քեզ, աչ ազա. ամոթով մնացինք:

— Այս բոպելին, այս բոպելին... այդ վոլինչ չի նշանա-
կում: Քթի տակ մըթմըթաց ինքն իրեն Իլիկոն և հրացանը
լցրեց:

Սովորականից ալելի յերկարատև նշան բռնեց... հրացանը
պայթեց...

Պետի աչքին ընկավ Իլիկոյի սառած մի կետին նայող աչ-
քերը և տարորինակ գեմքի արտահայտությունը և գլխի ընկավ,
վոր մի ինչ վոր արտակարգ բան և պատահել նրա հետ:

— Յուր տուր ստացածդ հեռագիրը, և նրա ծոցագրությանից
հանեց հեռագիրը:

Յերեխան ծանր հիվանդ և, վերջին օրերն և ապրում,
ճանապարհվիր, գուցե կարողանաս հասնել:

ՎԱՐԴԵՆ

Կարգաց հեռագիրը և գանդադորեն ծալեց:

— Կիսամարդ եմ դարձել, ալլևս եմ չեմ,— աղերսական
հայացքով նայեց Իլիկոն իր պետին:

Նրա աչքերը կարծես թողություն էյին խողրում ախորժա-
տեհաշողության համար:

ՈՐԻՆԱԿ՝

Վարժեցրեց — պատճառական կերպի, ներդրածական
սեռի, սահման. յեղանակի, անցյալ
կատարյալ, յեղակի, յերբուրդ գեմք:

III. Յերեկո յեր: Գյուղի վրա ծուլորեն տարածվում եր
մտախուղը: Բակերի դռների մոտ դաշտից վերադարձող անա-
սունները բառաչում էյին:

Իլիկոն իրենց տան բակի դռան առաջ կանգնած՝ տատան-
ման վիճակում եր. ներս մտնել չեր համարձակվում:

Բանակից նույն յերեկո արձակուրդ ալին: Մինչև իսկա-
կան առգմափորձ սկսելը մնացել եր մի քանի օր միայն. դրա
համար եր, վոր Իլիկոն սկզբում խիստ ցնցվեց ու շփոթ վիճակի
մեջ ընկավ, չիճանալով ինչպես հանկարծ ընդհատի առգմափորձի
համար նախապատրաստվող աշխատանքները: Այսպիսի պայ-
մաններում հեռանալ բանակից՝ նշանակում է՝ տասնապետին
գնել շատ ծանր դրության մեջ:

Ամբողջ ճանապարհի ընթացքում շարունակ Իլիկոյի աչքերի
առաջ պատկերանում եր մի մեծ շորով ծածկված թախտը, վորի
վրա ուղիղ մի ամիս առաջ, Մարինեն նստած՝ լարված ու շա-
ղրությամբ, քրքրում եր հին որացույցի սրբերի անունները:
այժմ նույն թախտի վրա կարող և պատահել, վոր հանդիպել իր
փոքրիկ դաճաղին...

Բացեց բակի դուռը:

Մտավ բակը, վոչ վոչ չեր յիշում: Բակի մի կողմում,
խոհանոց-խրճիթի մոտ խաղում եր հարևանի աղան. չազանա-
կազույն շան լակոտի վզից կապել եր փոքրիկ պարան և քաշ եր
առաջ ալ ու ձախ. սակայն շնիկը տեղիցը չեր շարժվում, փոք-
րիկի ուժն ել չեր պատում, վոր շնիկին իրեն հղատակեցնի:
Չայրադած փոքրիկ տղան ամեն ճիգ ու ջանք թափում եր շնի-
կին տեղից շարժելու:

— Շարժվիր տեղից, ուզում եմ տուն գնալ:

Իլիկոյին տեսնելուն պես՝ բախում խաղացող փոքրիկը թոշկեց իր շնիկին և վազեց դեպի տուն։

— Բիձուլն, քեռին յեկավ, քեռին...

IV. Իլիկոն ակամա անմիջապես իր յերկու ձեռքերի դաստակներով փակեց իր ականջները, վորպեսզի չլսեր իր սիրելի կնոջ աղիտոյութ լացը։

Յեւ վայելու դանդաղ ու անվստահ վոտքը դրեց սառնուղքի սառիճանների վրա, կարծես գնում եր դեպի կախաղան։

Տան ներսից լսվեց արագ քայլվածքի ձայն։

Մի վայրկյան ես... և ահա լայն բացվող դռան շեմքում կանգնած եր դեղձենու նման ծաղկած Մարինեն։

Ուրախ հաղուստի մեջ եր պարուրված. մեծաքսե կոտրից կարած շրջագետն աջակես եր ընդհուպ կպած մարմնի մասերին, վոր կարծես թե ուր վոր ե, նրա մարմնի մասերը պիտի դուրս պրծնեյին շորի միջից...

Կանգնած ժպտում եր ուրախ, և նրա բերանի մեջ յերեւալացող սպիտակ առաններ փայլն առանձին դուռավորում եր տալիս նրա առանց աչքի եր դեղեցիկ ու վարթամ դեմքին։ Ձեռքին բռնած ունեւր բոլորովին մերկացրած յերեխան, փոքրիկը չեւ ճանաչում հորը և դրա համար դեմքը մի փոքր թթվեցրել եր։

Մառանի կողմից դանդաղ քայլերով մոտենում ե վարդենան. ցեխոտած ձեռքերը սրբում ե խոտերի վրա, վեր քաշած թեւերը բաց թողնում։

V. Մարինեն ուրախ ժպտալով դիմավորում ե դարմացական հայացքով իրեն նայող ամուսնուն՝ դեպի նա մեկնելով իր դավալին՝ վարդենան ծիծաղում ե բարձրաձայն և ինչ վոր բաներ ե արտասանում, բայց Իլիկոն վոչինչ չի հասկանում։

Նա աչքից կորցրել եր իրեն, վոր չհասկացավ, թե ինչ ե կատարվում իր շուրջը՝ խելագարի նման հանկարծ հանեց ծոցազրպանից հեռագիրը, նորից կարդաց՝ չհավատալով իր աչքերին, կարդաց աչքի հեռագիրը, վորը մինչ այդ վայրկյան աչքի քան ծանր տանջանք ու մտածմունքներ եր պատճառել նրան ու անքնեցրել նրա սիրտը։

— Ինչու չե լեզուդ պապանձվել եմ աշխարհ դնացող մար-

դու նման, ինչ ե պատահել, — ժպտալով դիմեց կինը, նրա ձեռքից առնելով հեռագիրը։

— Սո յե քեզ վախեցրել. Յես ել սկզբում այդպես մտածեցի, վոր հեռագիրը կարող ե քեզ շփոթեցնել և վատ վիճակի մեջ գցել, բայց վարդենան պնդեց, թե յեթե եդպես չանենք, նրան, միևնույն ե, բանակից բաց չեն թողնի։

— Ուրիշ ինչ կարող եյի անել, ախպեր, — նորից բարձրաձայն սկսեց ծիծաղել վարդենան, — վաղը հարսնացուս բերելու յեմ տուն. հարսանիքի ժամանակ հո չեյի կարող հարսնացվիս բարեկամներից վորեւ մեկին թամաղա անել. ճաշասեղանի պատվովոր վարդը, նրա սիրտն ու հոգին ախպերս պիտի լինի. բան չկա, ախպեր ջան, մի քիչ վախեցրել ենք քեզ, բայց այնպես հարսանիք կանենք, վոր ամեն ինչ մոռացնիլ կտանք... — վարդենան խոսքը վերջացնելուն պես՝ դու տված սուլեց և բուխ մատը ցցած նշան արեց։

— Ուրեմն հեռագիրը սճառ եր, — պարավածի նման ցածր ձայնով արտասանեց Իլիկոն և գլուխը կախեց, կարծես նեղաշալով, վոր տուն դառնալիս՝ ափսոս վոր յերեխի դազադին չի հանդիպել։

VI. Հանկարծ բախում կենդանություն ընկավ, շարժում, իրարանցում... վազում են դեռ ու դեն, ինչ վոր պատրաստութուններ են տեսնում. վաղվա համար մորթում եյին խողի ձտեր։ Իլիկոն միայն այժմ նկատեց, վոր իրենց տան յետևում, մի հարմար տեղում մորթել ելին մի ահագին վոչխար ու ծառից կախած՝ մորթաղերձ եյին անում. թե՛ կրակի վրա տեղ տեղ զրկած եյին ահագին մեծությամբ կաթսաներ։

Սման-չամանի մոտ, ինչ վոր անծանոթ աղամարդ փափրուում եր գլուխը կախ (յերեւի հարսի բարեկամներից ե, մտածեց ինքն իրեն Իլիկոն), այս ու այն կողմ գնալիս՝ նկատելի լեր, վոր վոտքերը շաղկում են, քայլվածքն անկանոն եր, կերելի թե՛ աշխատելու ժամանակ չի խանգարել նրան պատրաստի խմիչքներից մի քանի բաժակ կոնծելու։

Սչը չի հեռացնում ամանները վրա՝ այստեղ-այնտեղ կիսոված մորթած ու խաշած դեղին հավերից՝ վառեկներից։

— Գոնե ստամոքսս մի փոքր պնդացնիլ տուր, մյ անիրավ

պառաւ, — գիտում ես անծանօթն իր շատ մոտիկ պողպատ աշխատող պառաւ կնոջը:

— Մի փոքր հանգստացիր, իլիկն ջան, ես ա, լես ել շատ ջուտ կազատվեմ: Չեմ հասկանում, ախպեր, աշտտեղ յես փեսմ յեմ ալոսը, թէ խոհարար. ստիպված եմ ամեն տեղ հասնել, ամեն ինչն անել. առանց ինձ վոյինչ գլուխ չի գալիս: Չնեղանաս, ախպեր ջան, — ներողութուն խնդրեց նրանից և շտապեց նորից գիպի մատանը:

VII. Իլիկոն դեռ չէր զգաստացել և գլխի չէր ընկնում, թե ինչ եր կատարվում իր շուրջը, սակայն զգում էր, վոր շատ ծանր վիճակի մեջ են գրել իրեն և կարծես մի ինչ-վոր ծանր բան ճնշում է նրա սիրտը:

— Այս թնչ ային բերիք գլուխս, այ կնիկ: Դասալիք եք դարձրել ինձ, ուրիշ վոյինչ, — գծկամակեց իլիկոն շինելը կոնկրետ: ապա նորից կոնկրետները բացեց, կարծես շոգելիս լիներ:

— Մի շարաթյա արձակուրդ ենք հաշտացրել, և ելի դու գոգոնում ես: Ո՞վ ինչ կարող ե իմանալ, այ մարդ:

Կնոջ աջ վերջին խոսքերի վրա իլիկոն գլուխը բարձրացրեց:

— Միթե բանն այն է, վոր մեկն ու մեկը կիմանա, այ անշտորք մարդիկ: Ախր չե՞ վոր լես դիտեմ, վոր դուք բանակը թողել ավիք միայն և միայն հարսանիքի պատճառով. են ել ինչպիսի ժամանակ — աշխատանքների ամենայնուհեւ որեւում: Դու լիս քարելու ժամանակ անգամ չունելի, այնքան դրադված ելինք, ամբողջ առաւոյակն ինձ եր նայում. և այսպիսի ժամանակ կանչում եք դուք ինձ ինչ-վոր հարսանիքի համար. միթե օրանից ավելի դաժանութուն կարող ե լինել: Հեռացիր մտաւից:

Ձայրացած դեն չդրանց իր մեջքով փաթաթված ձեռքը և օտաւ քալելով մտով մտաւնը:

• • •

VIII. — Հագիր շորերդ և հետե՛ր ինձ, — հրամայական բանով Իլիկոն դիմեց յեղբորը:

Յեղբոր գիտումի այդպիսի հրամայական տոնը կայծակնա-

հար արավ Վարդենային և զարմացական հայացքով նայեց նրան:

— Ո՞ւր պիտի հետեւեմ քեզ, այ աղա:

— Գնա ու չենք շրջան, ռազմական կոմիտարիատ. այնտեղ պատասխան պիտի տաս խաբերայութեանը համար: Յես ձեր արարմունքը չեմ կարող ծածկել:

Մտաւնում մտիւն էր. Վարդենան չէր էարողանում լավ տեսնել իր յեղբոր՝ Իլիկոյի գայրացկոտ դեմքը:

— Արդյոք հանձք ես անում:

Վարդենան ինքն ել եր զգում, վոր յեղբոր խոսակցութեան տոնի մեջ ամենեկին նկատելի չէր վորեւ հանաքի նշույլ անգամ, սակայն պատասխանելու ուրիշ բան չգտաւ, քան այդ: Անսահման գայրացած փեսացուն բարկանալ անգամ չկարողացավ:

— Բա՛վական է, վորքան դուք հանաքներ արիք: Միթե դուք կարծում եք, վոր կարմիր բանակայինը ցարական զինվոր է, վոր հանդգնում եք այդպիսի հեռագիր ուղարկել ինձ: Հագիր շորերդ և հետե՛ր ինձ. ուշանում ենք, — նորից կտրուկ ձայնեց վորք յեղբայրը:

— Դեպի քեզ ունեցածս տեսանման սիրուցս եր, վոր նման բան թույլ ավի քո նկատմամբ, այ աղա. պատիվ արի քեզ, ուրիշ թնչ եմ արել, լես ինձ անհարմար ելի զգում առանց յեղբորս ներկայութեան հարսանիքս անել:

— Լսի՛ր ինձ, — նորից ընդհատեց իլիկոն, և նրա ձայնը տատանում չունեցր: — Բա՛կում ոտար մարդիկ կան, մի ստիպիր ինձ այլ միջոցների գիմելու: Հետե՛ր ինձ և վկայիք այնտեղ: վոր ինձ խաբելով ես բերել այստեղ:

Լռութուն ընկավ մտաւնում. ծանր ջանք ելին քայլում յեղբայրները: Այս վայրկյանին նրանք զգում էլին, վոր ստար են իրար:

• • •

IX. Յերկարածիկ, թփերով ծածկված ձա՛մբի վրայով գնում էլին յերկու տղամարդ:

Վաղուց եր՝ ինչ իջել եր խա՛վարը: Յերբնն թփերի տակից յերևում էլին աղվեսի փայլվող աչքեր և իսկույն տնկատանում:

պտուտով,—գիմում և անծանօթն իր շատ մոտիկ պղպտած աղետա-
տուղ պառավ կնոջը:

— Մը, փոքր հանգստացիր, Իլիկն ջան, ես ա, լես ել շատ
ջուռ կազաւովեմ: Չեմ հասկանում, ախպէր, այստեղ յետ փեմ
յեմ այսոր, թի՛ խոհարար. սախպլած եմ ամեն տեղ հասնել,
աւինն ինչն անել. առանց ինձ վոչինչ գլուխ չի գալիս: Չնեղա-
նաս, ախպէր ջան,—ներողությունն խնդրեց նրանից և շտապեց
նորից գեպի մառանը:

VII. Իլիկոն դեռ չէր զգատացել և գլխի չէր ընկնում,
թե ինչ եր կատարվում իր շուրջը, սակայն զգում էր, վոր շատ
ծանր վիճակի մեջ են գրել իրեն և կարծես մի ինչ-վոր ծանր
բան ճնշում է նրա սիրտը:

— Այս թնչ ոյին բերիք գլուխս, այ կնիկ: Դասալիք եք
դարձրել ինձ, ուրիշ վոչինչ,—գծկամակեց Իլիկոն շինելը կոճ-
կելով. ապա նորից կոճակները բացեց, կարծես շոգելիս լինէր:

— Մի շարաթյա արձակուրդ ենք հաջողացրել, և ելի դու
գծողում ես: Ո՛վ ինչ կարող ե՛ իմանալ, այ մարդ:

Կեսը այս վերջին խոսքերի վրա Իլիկոն գլուխը բարձ-
րացրեց:

— Միթե բանն այն է, վոր մեկն ու մեկը կիմանա, այ
անշնորհք մարդիկ: Ախր չե՞ վոր լես գիտեմ, վոր դուք բանակը
թողել ավիք միայն և միայն հարսանիքի պատճառով. են ել
ինչպիսի ժամանակ—աշխատանքների ամենայնուհեմ արերում:
Դու լսա քորելու ժամանակ անգամ չունելի, այնքան դաւղված
եյինք, ամբողջ տասնյակն ինձ եր նայում. և այսպիսի ժամա-
նակ կանչում եք դուք ինձ ինչ-վոր հարսանիքի համար. միթե
օրանից ավելի դաժնամտությունն կարող է լինել: Հեռացիր մա-
տիցս:

Ջալրացած գնն չարտեց իր մեջքով փաթաթված ձեռքը և
տրաք ջալլերով մտավ մառանը:

• • •

VIII. — Հագիր շորերդ և հետեիք ինձ,—հրամայական
բանով Իլիկոն գիմեց յեղբորը:

Յեղբոր գիմումի այդպիսի հրամայական տոնը կայծակնա-

հար արավ Վարդենային և գարմայական հայացքով նայեց
նրան:

— Ո՛ւր պիտի հետեւեմ քեզ, այ աղա:

— Գնա, ու չենք չըջան, ռազմական կոմիսարիատ. այնտեղ
պատասխան պիտի տաս խաբէրայությանդ համար: Յես ձեր ա-
րարմունքը չեմ կարող ծածկել:

Մառանում մուկն էր. Վարդենան չէր էարողանում լավ
տեսնել իր յեղբոր՝ Իլիկոյի զայրացկոտ դեմքը:

— Արդյոք հանձք ես անում:

Վարդենան ինքն ել եր զգում, վոր յեղբոր խոսակցության
տոնի մեջ ամենեկին նկատելի չէր վորքե հանաքի նշույլ ան-
գամ, սակայն պատասխանելու ուրիշ բան չգտավ, քան այդ:
Անսահման զայրացած փեռացուն բարկանալ անգամ չկարո-
ւոցավ:

— Բա՛վական է, վորքան դուք հանաքներ արիք: Միթե
դուք կարծում եք, վոր կարմիր բանակայինը ցարական ղեկավոր
է, վոր հանդգնում եք այդպիսի հեռագիր ուղարկել ինձ: Հագիր
շորերդ և հետեիք ինձ. ուշանում ենք,—նորից կարուկ ձայնեց
վորք յեղբայրը:

— Դեպի քեզ ունեցածս անսահման սիրուցս եր, վոր նման
բան թույլ ավի քո նկատմամբ, այ աղա. պատիվ արի քեզ, ու-
րիշ թնչ եմ արել, լես ինձ անհարմար եյի զգում առանց յեղբորս
ներկայության հարսանիքս անել:

— Լսիր ինձ,—նորից ընդհատեց Իլիկոն, և նրա ձայնը
տատանում չունէր:—Բակում ոտար մարդիկ կան, մի ախպիր
ինձ այլ միջոցների գիմելու: Հետեիք ինձ և վկայիք այնտեղ:
վոր ինձ խաբելով ես բերել այստեղ:

Լռություն ընկավ մառանում. ծանր շունչ եյին քաշում
յեղբայրները: Այս վայրկյանին նրանք զգում էլին, վոր ստար
են իրար:

• • •

IX. Յերկարածիդ, թփերով ծածկված ձամբի վրայով գնում
էին յերկու տղամարդ:

Վաղուց եր՝ ինչ իջել եր խաղարը: Յերբեմն թփերի տակից
յերևում եյին աղվեսի փայլվող աչքեր և խնկուխ անհետանում:

Ճամփի ձախ կողմում, սև պատի նման ձգված անառիկ լավում
ևր բուր անախորժ կանչը: Թփերը խորհրդավոր ու գաղտնի
փափսոյի մեջ ելին:

Վախ ու սարսափ ազդող զիշեր եր: Այգլիտի զիշերները—
ճամբորդները սովորաբար սկսում են զրուցել իրենց պահապան
շների հետ:

Յերկու յեղբայրները, ասկայն, գնում ելին լուս... գլխի
կոր...

(Կ. Լորդիկոյանի՝ «Յեղբայրները»)

ՅԵ. Վերլուծել բայերը յեվ գոյականները.

I. ԾԱՆԿԵՆԵՐԻ ՅԵՐԳԸ

Մեծ գոլն ընկավ, հնձհալն ընկավ,

Հողը շնչեց, զեփյուռն յեկավ,

Արեն յելավ վառ ճառագած,

Հարցմունք արավ հողին հակված.

Արեւը.— Մերուն աղջիկ, ի՞նչ զրկեմ քեզ:

Աղջիկը.— Յես ծաղիկներ կուղիմ պես-պես:

Արեւը.— Ա՛յ աղբուրներ, ա՛յ գետակներ,

Սառցի ներքե քնած եք գետ:

Դուրս յեկեք, դուրս.

Շուտ դեպի լուս,

Նոր աշխուժով

Ու նոր ուժով

Կարկաչեցեք

Ու կանչեցեք

Հողում քնած սիրուններին՝

Ծաղիկներին ու ծիլերին:

II. Զբեր.— Վաշ-վաշ, վաշ-վաշ.

Ես ինչքան ուզ...

Աղջիկ, աղջիկ, ծիլ-ծաղիկներ,

Բանի քնեք, վեր կացեք, վեր,

Խնկածաղիկ,

Ծնկածաղիկ

Արեւուրիկ.

Շար-շարուրիկ

Համիկ, հափրուկ,

Ամանկոտորուկ,

Հորոտ-մորոտ,

Աղաջարոտ,

Կոճղեղ, ճանդուկ,

Բուրգ, ճարճատուկ,

Հարսնածաղիկ,

Վոսկեծաղիկ,

Խաշխաշ, ծծուկ,

Վարդ, յերիցուկ,

Մուշկ-վաղմեռուկ,

Պուտ, վաւուռուկ,

Շրվան-մրվան,

Շուշան, ուհան,

Ապրեմ-չապրեմ,

Բուրեմ-մարեմ...

Բանի քնեք հողի միջին,

Յեկեք նստեղ, սարի լանջին,

Առի ափին, հով ըստվերում,

Ժայռի տակին, հովիտներում.

Կանաչ խոտով,

Անուշ հոտով

Ծիծաղեցեք

Ու ծաղիկեցեք:

III. Մաղիկներ.— Բարե, բարե, կարմիր արե,

Ա՛խ, ի՞նչ լավ ե գեղի վերե—

Ազատ, լույս, տաք,

Կապույտ, հառաչ...

Արեւը.— Մերում եք ինձ...

Մաղիկներ.— Ա՛խ, նպես եմ սիրում, նպես

առանց քեզ չեմ ապրիլ յես...

— Յես քեզ հետ եմ ուր վոր գնաս.

— Յես կտխրեմ՝ վոր հեռանաս...

Արեւը.— Ապա յիթե ձեզ համբուրեմ...

Ծաղիկներ.— Յես հաճույքից կը կարմրեմ...

— Յես կը սուրեմ...

— Յես կ'ամբեմ...

Արեւիկ.— Ա՛յ անուշներ,

Ա՛յ քնքուշներ,

Ապրեմ-չապրեմ, բուրեմ-մարեմ.

Բաժակներդ բացեք իմ դեմ,

Հազար գուշնի, հազար ձեռ,

Պայծառ, ծաղիկ ու ծառավի,

Լցնեմ շողով,

Գոհար ցոլով,

Ջերմ յեթերով,

Նուրբ թրթիռով,

Կյանքի հյութով,

Խունկի հոտով,

Ա՛յ անուշներ,

Ա՛յ քնքուշներ...

Աղջիկը.— Ես ի՞նչ անթիվ ծաղիկներ կան,

Վռակի դեղին, կարմիր, դեղձան,

Մոռ, ծիրանի, ճերմակ, պուտ-պուտ,

Այ, նարնջի, մավի, կապույտ,

Բացվել, լցվել, ծաղկել են վառ,

Վճղ ինձ համար, վճղ ինձ համար:

Որ ինչ ա է՝

Ընկավ — սահմանական յեղանակ, անցյալ
կատարյալ, յեղակի, յերրորդ դեմք.

հնձհալ — հասարակ գոյական, յեղակի, ուղ-
ղական հոլով:

ՄԱԿԻԱՅ

(Տես §§ 104—105) ՅԶ. Խմբավորել մակբայներն ըստ
եեսակների.

Փողոցի անկյունում արդեն վառվեց լապտերը:
Յերկինքը կամաց-կամաց ծածկվեց ամպերով:

Հայրն ու մայրը կատարելապես յերջանիկ ելին:

Նա անմիջապես պառկեց քնելու:

Դուռն զգուշորեն բացվեց:

Հայրն, ի հարկե, լսեց նրան, լսեց և գրեթե վռչկնչ չհաս-
կացավ:

Ինքն ամենին չի հետաքրքրվում նամակով:

Բույրը հեռզհեռ հեռանում եր իրենից:

Աշխատանքը վերջ ի վերջ հաղթանակում ե:

Նա նորից խոստացավ գալ:

Վաղն անպատճառ պիտի մեկներ քաղաքից:

Նա շարունակ խոսում եր այդ մասին:

Նա անպատճառ կիմանա, թե ովքեր են չարագործները:

Մարդ հազիվ ե լսում նրա ձայնը:

Նա շտապով դուրս գնաց:

Բուրգը ծայրե ի ծայր վառվել եր:

Նրա աչքերի առջև իմպուլս յերկացին յերեք հսկա պատկեր:

Նա վաղուց եր իր խոսքն ասել:

Ծուխն արար-արագ բարձրանում եր դեպի յերկինք:

(Տես § 105) ՅՅ. Սրահգրեղ յեվ խմբավորել մակբայներն ըստ
եեսակների.

Այս առավոտ շատ կանուխ վեր կացավ Իլիկոն, զարթեցրեց
ընկերներին և տասնապետին խնդրեց, վոր ինքն ել ներկա լինի
այսօրվա վարժություններին:

Հանգստի որ եր՝ տղաներն սկզբում չեմ ու չում արին,
սակայն յերբ լսեցին, վոր պետն ել ե ներկա լինելու, անմիջա-
պես պատրաստվեցին և արագ դուրս յեկան դաշտ:

Որն արդեն լուսացել եր:

Ամպերը, վորոնք սպառնում եյին անձրև, դով քամին կի-
սեց լեռների գագաթներին և ինքն ել կարծես իր պարտակա-
նությունը լիովին կատարած թողեց և այդ վայրից հեռացավ
իր յետևից թողնելով մի շատ հանդիստ ու խաղաղ յեղանակ:

Այժմ բանակի գլխին աչքալուսի պայծառ ու անվրաս յերկ-
նակամար եր, վոր նրան նայողը չեք կարծի յերբեք, վոր այս
յերկինքը յերբեք կարող եր անձրև տալ:

(Կ. Լորդկիպանիձե. «Յեղբայրներ»)

(Տես §§ 107—108) 39. Արագրել յեվ խմբավորել կապերն ըստ սեռակների.

Յեվ նա թափառելով վազեց փողոցով.

Բնան սպանված էյին ընկած սալահատակի վրա. Մուխը մշուշի պես բռնել էր փողոցը. կոժողները դժվարությամբ էյին ջոկում իրար. թեև փողոցն առանձնապես լերկար չէր. Այդ ձեռնառու յեր Գափրոշի համար. նա իր կարճ հասակի շնորհիվ, ծխի ծածկույթի տակ բաժականին հեռու դնաց փողոցի մեջ ու կարողացավ վերցնել յոթը թե ութ փամփուռակալ՝ առանց իրեն վտանգելու. նա մեկ սողում էր փորի վրա, մեկ չորերթաթ էր տալիս, կողովն ատամներով բռնած, գալարվում էր, անցնում էր մի դիակից մյուսը. Բարիկադի ընկերները, վոր ամբողջ ժամանակ հետևում էյին նրան, վախենում էյին ձայն տալուց, վոր թշնամու ուշադրությունը չդարձնեն նրա վրա.

(Հյուգո. «Բարիկադները վրա»)

40. Քացել փակագծեր յեվ գոյականը գործածել պահանջված հոլովով. ընդգծել կապերը.

1. Առանց (գիրք) դաս չեն սովորում. 2. Այդ միջոցին կարելի չէր նրա (դեմք) վրա նշմարել լրջություն (Շ.). 3. Այստեղ ապրանքը գարսված էր (հատակ) վրա, (պատեր) տակ... (Շ.). 4. Այս ասելով, նա անմիջապես դիմեց դեպի (գոներ) (Շ.). 5. Արդարև, հիվանդի (աչքեր) մեջ յերևում էր յիսամուրի հոգի... (Շ.). 6. Մենք մինչև (կայարան) ուղեկցեցինք իտալացիներին (Շ.). 7. Յեթն գոմի (գուռ) մոտ կապած ուլը չլինեք... մենք կկարծեյինք, թե այս (տուն) մեջ կենդանի չունչ չկա (Մուր.). 8. (Մեկը) վրա ել տարին մի քանի անգամ պրատակոլ էյին սարքում, բայց ամեն անգամ այդ «թուղ» թղթերը մնում էյին առանց (հետևանք)... (Փափ.). 9. Պետք է փախչել, բայց աղան (ձյութ) պես կպել է հրացանից (Փափ.). 10. Յերեկ ուզում է հանդիմանել վորեւ (բռն) համար... (Զորաւն).

(Տես § 109) 41. Արագրել օտկապներ յեվ ցույց առլ. րե վոր սեռակին եւ պատկանում.

... Շահյանը շուռ յեկավ և լերագից սթափվողի նման նաչեց մորը. Հատ յերևույթին Թամարը կարծում էր, թե վորդին դեռևս քնած է, բայց տեսնելով, վոր արթուն է, ներս մտավ և զուռը յետ դրեց (Ն.-Դ.).

Անհրաժեշտ էր մի քանի բալի ևս պահպանել կյանքը հյուժված ու քայքայված անոթի մեջ (Շիր.).

Յեվ վաղ վոր չէր լալիս անկեղծորեն, բացի այրուց, իսկ տասնվեց տարեկան Արշակը, վոր ընտանիքի մեջ ամենակրտսերն էր, անտարբեր աչքերով նայում էր մերթ մեկին, մերթ մյուսին, կարծես գիտենալու համար, թե ինչ է կատարվում իր շուրջը (Շիր.).

Յերեկոյան արտադրական ժողովից հետո Պետրոսն ու Արփիկը կարծես իրար խոսք տված, դուրս յեկան միասին ու նեղ փողոցով արագացրին քայլերը, վորպեսզի մենակ մնան (Արագր.):

Որ ի ն ա կ՝

և — համապատասխան շաղկապ

վոր — ստորագրասական շաղկապ

ՎԵՐԼՈՒԾՈՒԹՅՈՒՆ ՀՍՏ ԽՈՍՔԻ ՄԱՍԵՐԻ

Պորոճել, րե յուրաքանչյուր բառ խոսքի վոր մասին է պատկանում. հոլովված յեվ խոնարհված ձեվերը փոխադրենել համապատասխան ուղիղ ձեվերով.

1. ԲԱՆՎՈՐՈՒՆԱԾ ՈՐՈՐԸ

Մի լար, վորդիս, վոր չես լսում
ել մայրական քաղցր որոր.
Յես մեծ կովի յերգ եմ հյուսում
Որոցքիդ մոտ ամեն որ.

Դու լսում ես՝ այնտեղ, դրսում
Շահ ու շառնչ, լաց ու կոծ.—

Մեր արյունն ե այնտեղ հոսում,
Ներկած ե՛ տուն, ե՛ փողոց...

Այնտեղ գնդեր խառն ու ցրվի,
Բանվոր գնդեր ահարկու,
Դաջ մղում են մի մեծ կախի—
Աշխատանքի ե վոսկու...

Այնտեղ վոսկին տեր-տիրական,
Վորպես դահիճ դժնագեմ,
Սուր ե պարզում մեր որական
Թույնով շաղախ հացի դեմ...

II. Այնտեղ հայրեր, այնտեղ վորդիք
Մի նոր կյանքի յեղերքում,
Վորպես մի-մի հերոս-մարտիկ
Մահն են գրկում ու յերգում...

Յեզ թնդում ե յերգը անեղ
Պատանհների շարքերում,
Վորպես լեռնից վազող հեղեղ,
Վորպես վորտան ամպերում:

Այնտեղ ե ե մեր աչքի լույս,
Մեր ոջախի վառ ճրագ—
Հայրդ կովում՝ սիրտն ալեհույզ,
Սրտում ե՛ թույն, ե՛ կրակ:

Մի լար, վորդիս, վոր չես լսում
Նի մայրական քաղցր որոր,
Յեա մեծ կովի յերգ եմ հյուսում
Որոցքիդ մոտ ամեն որ:

(Ա. Մատուրյան)

Որինակ

Գողական	Ածական	Թվական	Դեղական	Բայ	Մակբայ	Կապ	Շարկապ	Ձախա-կույթյան
վորդի	մայրա-կան	մի	յես	լալ	—	—	վոր	—

III. Ծովի սպիտակավուն հարթության վրա մրրիկն ահա
ամպեր ե դիպում: Յեզ Մրրկահավը՝ նման սև շանթի, հզարա
ճախրում ե ծով ու ամպի մեջ:

Թարմ ալիքներին թևը բախելով, մերթ վորպես սլաք գե-
պի ամպերը թռիչք գործելով՝ ճչում ե հավը,—ե ամպերը վերից
հրճվանքով են լսում թռչունի հանդուգն, խիղախ կանչի մեջ:

Այդ կանչի մեջ ե մրրկի տենչանքը: Թափը ցատումի, հուրն
ըղձանքի ու յերաշխեքը գալոց հաղթության—այդ կանչի մեջ
են լսում ամպերը:

Ճայերը հեծում են մրրկից առաջ,—հեծում, սլանում են
ծովի վրալով ե նրա խորքում պատրաստ են թաղել իրենց սար-
սափը մրրկի առաջ:

Հեծում են նույնպես ե ջրաուզակները, վորոնց խորթ ե ու
անհասանելի կովով վառաակած կյանքի հաճույքը, շանթ ու
վորտից սարսում են նրանք...

Տխմար թևառը յերկյուղով լունված՝ խութերի մեջ ե իջ
գեր ու ճարպոտ մարմինը թաղցնում...

Միայն վիս, հզարա Մրրկահավ ե ճախրում համարձակ ու,
խիղախորեն՝ փրփրաղեզ, ճերմակ ջրերի վրա:

(Մ. Ծովի. Վրրկահավի յերգը)

Ց Ա Ն Կ

5-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

ՆԱԽԱԴԱՍՈՒԹՅՈՒՆ

1. Յենթակա և ստորոգյալ	62
2. Լրացումներ	9
	16

ՀԱՉՑՈՒՆԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

1. Բաղաձայններ	19
2. Յերկհնչյուններ	21
3. Ձ ձայնակապը	21
4. Վանկ և տողադարձ	22
5. Ը ձայնավորը	24
6. Հնչյունափոխություններ	25

ԲԱՌԱԳԻՏՈՒԹՅՈՒՆ

1. Արմատ և ածանց	26
2. Ածանցներ	28
3. Բարդ բառեր	28

ՁԵՎԱԲԱՆՈՒԹՅՈՒՆ

Խոսքի մասեր	34
Դասական	34
1. Հատուկ և հասարակ տեսակներ	35
2. Հոլովներ	37
3. Յեղանկի և հոգնակի	30

4. Հոլովումներ	52
Ածական	55
Թվական	60
Դերանուն	63
Հոգ	67

6-րդ ԴԱՍԱՐԱՆ

Բայ	71
1. Դերբայական ձևեր	73
2. Յեղանակային ձևեր	76
3. Սեռ	99
4. Կերպ	103
Մակբայ	114
Կապ	116
Շաղկապ	117
Վերլուծությունը ըստ խոսքի մասերի	117

023

Քլավիրի լիազոր՝ Պ—4182. Հրատ. 4226. Պատվեր 1032, Տիրաժ 60.000
Տրված է արտադրության 15/XVIII
Ստորագրված է տպագրության 21/XVIII
Թուղթ 62×94. տպագրական 1 մամ. մեկ մամուլում 38400 նիշ. հեղ. 1 մամ
Շարված է կազմված է Պետերբուրգի տպարանում, Յերևան. 1937.
Տպագրված է «Խորհրդային Հայաստանի» տպարանում:

ՀՀ Ազգային գրադարան

NL0248047

6896

ՀԱՅԿԱՅԻՆ ԳՐԱԴԱՐԱՆ
ԿՈՄԻՏԵ ԵՍ ԿՈՄԻՏԵ

А. ГАРИБЯН
Сборник упражнений
по грамматике и правописанию
V и VI кл.
Гиз Арм. ССР, Ереван, 1938 г.